

บทที่ 5

การหาเสียงของผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์

จากผลการศึกษาเรื่องการหาเสียงของผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการศึกษาเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

1. เนื้อหาที่ผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ใช้ในการหาเสียง
2. ช่องทางการสื่อสารที่ผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ใช้ในการหาเสียง

1. เนื้อหาที่ผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ใช้ในการหาเสียง

จากการศึกษาเรื่องเนื้อหาที่ผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลจากวงการโทรทัศน์นิยมใช้เพื่อโน้มน้าวใจผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ นโยบายพรรค และภาพลักษณ์ของผู้ให้ข้อมูล

1.1 นโยบายพรรค

ผลการศึกษาในประเด็นนี้ พบว่า นโยบายพรรคเป็นเนื้อหาหลักที่ผู้ให้ข้อมูลเกือบทุกคนต้องใช้ในการหาเสียง เพราะเป็นการบอกให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ทราบถึงแนวทางที่พรรคจะใช้ในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนหากผู้สมัครของพรรคได้รับเลือกตั้ง หากเปรียบกับการซื้อขายสินค้า นโยบายพรรคก็เป็นเหมือนกับสินค้าที่ผู้สมัครเสนอขายให้กับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพียงแต่สินค้านี้มีสภาพเป็นนามธรรมหรือเป็นเพียงความตั้งใจของผู้สมัคร ซึ่งจะเห็นผลเป็นรูปธรรมก็ต่อเมื่อผู้สมัครได้รับเลือกตั้ง¹ โดยทั่วไปสินค้าที่ขายได้จะเป็นสินค้าที่ตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อได้เป็นอย่างดี เจกเช่นเดียวกับนโยบายพรรค พรรคการเมืองใดมีนโยบายสอดคล้องกับปัญหาของผู้มีสิทธิเลือกตั้งย่อมมีความเป็นไปได้สูงที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครจากพรรคการเมืองนั้น ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลต่างเข้าใจหลักการนี้เป็นอย่างดี แม้นโยบายของแต่ละพรรคการเมืองจะครอบคลุมทุกปัญหาของสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนเลือกนำเสนอเฉพาะนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการ

¹สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, แนวความคิดในการหาเสียงเลือกตั้ง (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประสิทธิ์ภักดิ์แอนด์พริ้นติ้ง, 2545), น. 51.

ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งของตน ดังเช่นกรณีของอภิชาติที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่ต่างจังหวัดอย่างกาฬสินธุ์ ที่ชาวบ้านกำลังประสบปัญหาหาค่าพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ก็เลือกนำเสนอนโยบายประกันราคาพืชผลทางการเกษตรเป็นสำคัญ² หรือกรณีของลดาวัลลีย์ที่ลงสมัครที่จังหวัดพะเยา ซึ่งชาวบ้านจำนวนมากประสบปัญหาความยากจน ก็นำเสนอนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน³ วิธีการนี้ไม่แตกต่างไปจากกรณีของอริสมันต์และคັນสนีย์ที่ลงสมัครในพื้นที่กรุงเทพฯ ซึ่งมีสภาพการจราจรติดขัดเป็นอย่างมาก ก็เลือกนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาจราจร⁴⁻⁵ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า หากความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้นๆ มีความแตกต่างกัน อันเนื่องมาจากความต่างของคุณวุฒิ วิทยุฒิ สถานะทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม หรือการประกอบอาชีพ ผู้ให้ข้อมูลได้เลือกนำเสนอแนวนโยบายที่ตรงกับปัญหาของผู้มีสิทธิเลือกตั้งแต่ละกลุ่ม ดังตัวอย่างกรณีของคັນสนีย์ที่ให้สัมภาษณ์ถึงความสำคัญของตนว่า “ส.ส.ต้องแข่งขันในแง่การนำเสนอแนวนโยบาย แข่งกันด้วยนโยบาย เรายังนำเสนอแนวนโยบายอย่างเดียว พูดนโยบายให้เหมาะกับคนที่ไปเจอ เช่น เจอคนชั้นกลางที่วันๆ เสียเวลากับการขับรถ ก็พูดนโยบายจราจร ต้องดูว่าจะเอาอะไร lead นำ”⁶ ปรัชญาการณทั้งหมดที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการทำความเข้าใจกับปัญหาและความต้องการของชาวบ้านในเขตเลือกตั้งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้ง เพื่อจะได้นำเสนอแนวนโยบายได้อย่างเหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

นอกเหนือจากการนำเสนอแนวนโยบายที่ตรงกับปัญหาของผู้มีสิทธิเลือกตั้งกำลังประสบอยู่ จะทำให้มีแนวโน้มสูงที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะลงคะแนนเสียงให้กับผู้ให้ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่าวิธีการนำเสนอของผู้ให้ข้อมูลก็มีส่วนไม่น้อยที่จะทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคล้อยตาม โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ต่างมีความเห็นตรงกันว่า วิธีการหนึ่งที่ช่วยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งยังตระหนักถึงความสำคัญของตนนโยบายพรรคและเห็นความจำเป็นของการลงคะแนนเสียงให้ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ให้ข้อมูลต้อง

² สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 11 มีนาคม 2549.

³ สัมภาษณ์ ลดาวัลลีย์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

⁴ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 6 กันยายน 2550.

⁵ สัมภาษณ์ คັນสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 25 กันยายน 2550.

⁶ เรื่องเดียวกัน, 12 ตุลาคม 2549.

รู้จักเชื่อมโยงปัญหาของท้องถิ่นให้เข้ากับนโยบายของพรรค ด้วยการหยิบยกประเด็นปัญหาของชุมชนขึ้นมาอภิปรายก่อนเพื่อให้ชาวบ้านได้เข้าใจถึงสภาพปัญหาอย่างถ่องแท้ โดยอาจอภิปรายถึงประเด็นที่มาของปัญหา ลักษณะของปัญหา ความรุนแรงปัญหา และผลกระทบที่ชาวบ้านได้รับจากปัญหานั้น จนชาวบ้านได้ตระหนักถึงความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น จากนั้นผู้ให้ข้อมูลจึงค่อยกล่าวถึงแนวทางที่พรรคจะเข้ามาจัดการกับปัญหาดังกล่าว โดยปัญหาที่นำมาพูดควรเป็นปัญหาที่ใกล้ตัวและมีผลกระทบต่อชาวบ้านมากที่สุด เพราะเป็นธรรมดาที่ชาวบ้านจะสนใจฟังเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง และปัญหาลักษณะดังกล่าวจะยิ่งทำให้ชาวบ้านเล็งเห็นถึงความเร่งด่วนที่ต้องแก้ไข ดังตัวอย่างของยุรนันท์ที่ก่อนนำเสนอนโยบายการสร้างรถไฟฟ้า จะพูดให้ชาวบ้านได้เห็นถึงสภาพการจราจรของเขตดินแดงว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร เกิดปัญหาได้เพราะเหตุใด และได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชาวบ้านอย่างไรบ้าง จากนั้นจึงนำเสนอว่าโครงการก่อสร้างรถไฟฟ้าจะเข้ามาช่วยแก้ปัญหาได้อย่างไร การขยายเส้นทางเดินรถครอบคลุมถึงบริเวณใดบ้าง และประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้จากการดำเนินโครงการมีสิ่งใดบ้าง เพื่อให้ชาวบ้านได้มองเห็นภาพของนโยบายชัดเจนขึ้น⁷ หรือกรณีของอริสมันต์ที่ลงสมัครที่เขตบางพลัด บางกอกน้อย ซึ่งพื้นที่นี้มีปัญหาหลายด้าน อาทิเช่น ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และปัญหาความปลอดภัยในชุมชน ก่อนนำเสนอโยบาย อริสมันต์ได้ใช้วิธีการพูดให้ชาวบ้านได้เห็นถึงความเดือดร้อนจากแต่ละปัญหาก่อน เช่น อธิบายให้ชาวบ้านเห็นถึงความทุกข์ยากที่เกิดจากปัญหาน้ำท่วม และวิเคราะห์ให้ชาวบ้านทราบถึงสาเหตุและแนวทางการแก้ปัญหา แล้วจึงนำเสนอโยบายของพรรคซึ่งประกอบไปด้วยการจัดสร้างระบบวัดระดับน้ำ การติดตามดูการไหลของน้ำ การวางท่อขนาดใหญ่เพื่อระบายน้ำ การจัดสร้างประตูระบายน้ำ และการลอกท่อ เพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วม จากนั้นจึงชี้ให้ชาวบ้านเห็นถึงปัญหาต่อไป และตามด้วยการนำเสนอโยบายของพรรคเพื่อแก้ไขปัญหานั้นเป็นไปในลักษณะเช่นนี้ทีละนโยบายจนครอบคลุมทุกปัญหาของพื้นที่⁸ ด้วยวิธีการเช่นนี้ย่อมทำให้ชาวบ้านได้ตระหนักถึงความสำคัญของนโยบายพรรคที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของตนมากกว่าการที่ผู้ให้ข้อมูลพูดแต่เพียงว่าพรรคจะทำการสิ่งใดบ้างหลังได้รับเลือกตั้ง เพราะสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลหรือพรรคจะทำนั้นอาจไม่ได้เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดของระยะเวลาการหาเสียงเลือกตั้ง ในบางสถานการณ์ผู้ให้ข้อมูลอาจไม่มีเวลาพอที่จะชี้แจงในรายละเอียดของนโยบายได้ทั้งหมด เนื่องจากต้องรีบเดินทางไปพบปะประชาชนในพื้นที่อื่นๆ

⁷ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

⁸ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

การนำเสนอเฉพาะหัวข้อหลักหรือประเด็นสำคัญของนโยบายก็เป็นทางออกหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งนิยมใช้ ดังเช่นกรณีของสุเทพที่กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “เราก็คูยแต่หลักใหญ่ได้ แต่ย่อยๆ คูยไม่ได้ แจกแจงไปมันซ้ำ ต้องทำให้รวบรัดตัดความ เอาข้อใหญ่”⁹ และถึงแม้ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้พูดถึงรายละเอียดของนโยบาย แต่ดูเหมือนว่าสิ่งนี้ไม่ได้สร้างความกังวลให้กับผู้ให้ข้อมูล เพราะผู้ให้ข้อมูลได้แจกเอกสารการหาเสียงให้กับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หากผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนใดต้องการทราบรายละเอียดก็สามารถอ่านได้จากเอกสารดังกล่าว

นอกเหนือจากวิธีการชี้ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นถึงปัญหาก่อนแล้วจึงนำเสนอนโยบาย ผู้วิจัยยังพบว่า อีกวิธีการหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลได้นำมาใช้เพื่อให้การนำเสนอโยบายมีความน่าสนใจ และผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เข้าใจแนวนโยบายอย่างถ่องแท้ คือ การให้ผู้ที่มีประสบการณ์จากการปฏิบัติตามแนวทางของนโยบายนั้นๆ เป็นผู้นำเสนอนโยบาย ดังตัวอย่างกรณีของยุรนันท์ที่ต้องการนำเสนอโยบายดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ การจัดให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมทำในแต่ละวัน อาทิ การบริหารร่างกาย การฝึกสมาธิ และการฝึกทำงานฝีมือที่สามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่ม เป็นต้น เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสุขในการดำเนินชีวิตทุกๆ วัน รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และไม่เป็นภาระของลูกหลาน ยุรนันท์ได้ให้มารดาซึ่งเป็นผู้ที่เข้าใจความรู้สึกของผู้สูงอายุเป็นอย่างดี เป็นผู้ถ่ายทอดนโยบายนี้ให้กับผู้สูงอายุในเขตดินแดง โดยเล่าถึงกิจกรรมที่ได้ทำในแต่ละวัน และผลดีที่ได้รับจากการทำกิจกรรมนั้นๆ เพื่อดึงดูดความสนใจและกระตุ้นให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงความสำคัญของนโยบายนี้ ซึ่งการที่กลุ่มผู้สูงอายุได้รับฟังแนวนโยบายจากประสบการณ์ของผู้ที่อยู่ในวัยเดียวกับตน ย่อมทำให้เห็นภาพการดำเนินนโยบายได้ชัดเจนขึ้น¹⁰ หรือกรณีของคันสนีย์ที่กล่าวว่า นโยบายบางเรื่องนั้นผู้บริหารพรรคสามารถถ่ายทอดได้ดี เนื่องจากเป็นผู้คิดและวางกรอบการดำเนินงาน ในกรณีเช่นนี้เมื่อมีการจัดเวทีปราศรัยแล้วผู้บริหารพรรคมาช่วยหาเสียง ตนจะให้ผู้บริหารพรรคเป็นผู้นำเสนอนโยบายดังกล่าว ซึ่งวิธีนี้สามารถดึงดูดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยสนใจฟังนโยบาย อีกทั้งยังทำให้ได้เข้าใจรายละเอียดเชิงลึกของนโยบาย¹¹

แม้นโยบายพรรคจะเป็นสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนควรทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้และถ่ายทอดไปยังผู้มีสิทธิเลือกตั้งเพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้ แต่ผู้วิจัยกลับ

⁹ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

¹⁰ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

¹¹ สัมภาษณ์ คันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

พบด้วยว่า มีผู้ให้ข้อมูลบางคนแทบไม่ได้พูดถึงแนวนโยบายในการหาเสียงเท่าใดนัก ด้วยเหตุผลสำคัญ 2 ประการ ประการแรก คือ พรรคการเมืองไม่ได้มอบหมายให้ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้นำเสนอนโยบาย โดยไปเน้นให้หัวหน้าพรรคทำหน้าที่ดังกล่าว เพราะหัวหน้าพรรคกำลังได้รับความนิยม ประกอบกับผู้มีส่วนที่เลือกตั้งก็คาดหวังที่จะฟังแนวนโยบายจากหัวหน้าพรรค ดังเช่นกรณีของ เย็นจิตต์ที่กล่าวถึงการหาเสียงในการลงสมัครรับเลือกตั้งปี พ.ศ. 2522 ว่า ไม่ค่อยได้นำเสนอนโยบายมากเท่าใดนัก เนื่องจากผู้มีส่วนที่เลือกตั้งจะรอฟังจากนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรค เพราะขณะนั้นกระแสความนิยมในตัวนายสมัครดีมาก¹² และประการที่สอง คือ ลงสมัครรับเลือกตั้งในระยะเวลากระชั้นชิดโดยไม่ได้เตรียมการไว้ล่วงหน้า ทำให้ผู้ให้ข้อมูลไม่มีเวลาศึกษานโยบาย ผู้ให้ข้อมูลบางคนจึงทราบเพียงแค่ว่าคำขวัญของพรรค ไม่ทราบรายละเอียดเชิงลึกของนโยบาย อาทิเช่นกรณีของเอกพจน์ที่กล่าวถึงการหาเสียงในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2539 ว่า "ยังไม่ได้พูดอะไรมาก คือ สมัยแรกมันเร็วมาก พรรคให้ลงก็หาเสียงเลย คือ ไม่มีเวลาศึกษาเรื่องนโยบายเท่าไร ก็รู้แต่สโลแกนว่าไง พรรคว่าไง แต่ลึกๆ ในรายละเอียดของนโยบาย ไม่รู้เลย ผมไม่ได้มีเวลาศึกษามาก เพราะเวลากระชั้นชิดมาก"¹³ ดังนั้นเนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้ใช้สื่อสารกับผู้มีส่วนที่เลือกตั้งจึงเป็นเพียงการพูดคุยกึ่งทนายตามปกติ และบอกถึงสิ่งที่ตั้งใจว่าจะทำตามความถนัดของผู้ให้ข้อมูล แม้บางเรื่องจะยังไม่ได้กำหนดเป็นนโยบายของพรรคก็ตาม ดังกรณีของเย็นจิตต์ที่บอกกับผู้มีส่วนที่เลือกตั้งว่าอยากเข้าไปช่วยดูแลปัญหาเด็ก เพราะมีประสบการณ์จากการทำงานเป็นผู้พิพากษาสมทบศาลคดีเด็กและเยาวชน จึงทราบสาเหตุและแนวทางการแก้ไขปัญหานั้นเป็นอย่างดี¹⁴ หรือไม่ก็หาทางออกด้วยการรับฝากปัญหาของชาวบ้านเพื่อดำเนินการแก้ไขต่อไป เช่นกรณีของเอกพจน์ที่ทำหน้าที่ประหนึ่งเป็นผู้ประสานงานของพรรค รับปัญหาของชาวบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัญหาราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ แล้วนำไปประสานงานกับทางพรรคเพื่อหาทางแก้ไข¹⁵ น่าสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้เป็นผู้ที่ได้รับเลือกตั้งก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ซึ่งความตื่นตัวทางการเมืองของผู้มีส่วนที่เลือกตั้งยังมี

¹² สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 12 ตุลาคม 2549.

¹³ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549

¹⁴ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

¹⁵ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

ไม่มากนัก จึงอาจเป็นไปได้ว่าการที่ผู้ให้ข้อมูลไม่เข้าใจนโยบายพรรคอย่างถ่องแท้หรือไม่ค่อยพูดถึงนโยบายพรรคในการหาเสียงไม่ได้ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรู้สึกว่าคุณให้ข้อมูลไม่มีความพร้อมที่จะทำงานการเมือง ประกอบกับมีเงื่อนไขข้อเสนอนับสนุนอื่นๆ ที่มีความโดดเด่นและสามารถจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้ โดยมองข้ามการไม่รู้นโยบายพรรคของผู้ให้ข้อมูลไป อาทิ การสังกัดพรรคการเมืองที่หัวหน้าพรรคอยู่ในกระแสนิยม การเป็นคนมีชื่อเสียง และมีความเป็นกันเองกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งขณะหาเสียง เป็นต้น อย่างไรก็ตามสภาพการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นเฉพาะในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกเท่านั้น การลงสมัครในครั้งต่อๆ มา ผู้ให้ข้อมูลมักให้เวลากับการศึกษานโยบายพรรค และใช้นโยบายพรรคเป็นประเด็นสำคัญในการขอคะแนนเสียงจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง สะท้อนให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วผู้ให้ข้อมูลเองได้ตระหนักถึงความจำเป็นของการนำเสนอนโยบายพรรคต่อประชาชนว่ามีผลต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และเล็งเห็นว่าข้อแก้ตัวสำหรับการไม่นำเสนอ นโยบายที่เคยใช้เมื่อครั้งลงสมัครครั้งแรก คงไม่สามารถใช้เป็นข้ออ้างได้อีกในการเลือกตั้งครั้งใหม่ จึงได้ศึกษาและใช้นโยบายเป็นเนื้อหาสำคัญของการหาเสียง ไม่เพียงแต่นโยบายพรรคเท่านั้น ยังมีข้อมูลอีก 3 ประเภทที่ผู้ให้ข้อมูลนำเสนอต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ประเภทที่หนึ่ง คือ ข้อมูลเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นบทบาทหน้าที่ของผู้แทนราษฎรและความสำคัญของการเลือกตั้ง ผู้วิจัยพบว่า มีผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งนอกจากนำเสนอ นโยบายพรรคแล้ว หากในการพบปะประชาชนครั้งนั้นมีเวลา ผู้ให้ข้อมูลมักพูดคุยกับชาวบ้านถึงบทบาทหน้าที่ของผู้แทนราษฎร ดังตัวอย่างกรณีของลดาวัลลีและรณฤทธิชัยที่กล่าวถึงประเด็นนี้ในทำนองเดียวกันว่า หากมีเวลาจะอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจว่าทำไมจึงต้องไปเลือกผู้แทนราษฎร เลือกไปทำอะไร ลักษณะการทำงานเป็นอย่างไร ผู้แทนราษฎรสามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้อย่างไร การไม่ไปเลือกตั้งมีผลเสียอย่างไร ตลอดจนหากเลือกคนที่ไม่ดีเข้ามาทำงานหรือเลือกผู้สมัครที่ใช้วิธีการซื้อเสียงจะส่งผลอย่างไรต่อชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้เห็นถึงความสำคัญของการไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และหลีกเลี่ยงการซื้อสิทธิขายเสียง¹⁶⁻¹⁷ น่าสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลที่นิยมนำเสนอข้อมูลประเภทนี้เป็นผู้ที่ลงสมัครในพื้นที่ต่างจังหวัด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นที่ดังกล่าวยังคงมีการซื้อสิทธิขายเสียงจนชาวบ้านจำนวนไม่น้อยเคยชินกับการได้รับเงินจากผู้สมัครในช่วงการหาเสียงเลือกตั้ง และใช้จำนวนเงินเป็นเครื่องตัดสินว่าจะลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครคนใด อีกทั้งยัง

¹⁶ สัมภาษณ์ ลดาวัลลี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

¹⁷ สัมภาษณ์ รณฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

อาจเข้าใจว่าสิ่งนั้น คือ การทำงานตามหน้าที่ของผู้แทนราษฎร ผู้สมัครคนใดให้เงินมากแสดงว่าเป็นคนดี ช่วยเหลือชาวบ้านได้มาก ต้องไปลงคะแนนเสียงให้ โดยไม่เคยทราบว่าเป็นบทบาทหน้าที่ที่แท้จริงของผู้แทนราษฎรเป็นอย่างไร จึงไม่เคยสนใจติดตามว่าหลังการเลือกตั้งผู้สมัครคนนั้นจะทำได้ให้กับชาวบ้าน

สำหรับข้อมูลประเภทที่สอง คือ ข้อมูลเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่นอกเหนือไปจากนโยบายพรรค โดยเน้นที่การนำเสนอจุดแข็งของพรรค ซึ่งแล้วแต่ว่าพรรคการเมืองของผู้ให้ข้อมูลมีความโดดเด่นเรื่องใด ดังตัวอย่างกรณีของจณิสตาที่มักนำเสนอเกี่ยวกับศักยภาพการทำงานการเมืองของพรรคชาติไทย ความเข้มแข็งของพรรค ความเก่าแก่ของพรรค ความสามารถและประสบการณ์ของหัวหน้าพรรค¹⁸ หรือกรณีของลดาวัลย์ที่นำเสนอความสามารถของบุคลากรพรรค¹⁹ ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในระบบบัญชีรายชื่อได้นำเสนอข้อมูลประเภทนี้มากกว่าผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในระบบเขตเลือกตั้ง ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการหาเสียงของผู้สมัครระบบบัญชีรายชื่อที่ต้องการให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้กับพรรค จึงมุ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับพรรคการเมืองเพื่อให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเล็งเห็นถึงความพร้อมในการทำงานการเมืองของพรรค

ส่วนข้อมูลประเภทที่สาม คือ ข้อมูลเกี่ยวกับวันเลือกตั้งและข้อกำหนดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง แม้โดยทั่วไปช่วงการเลือกตั้งจะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการจัดการเลือกตั้งทำการรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิ์ลงคะแนนเสียงด้วยการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงวันเวลา และสถานที่ที่จะไปลงคะแนน วิธีการตรวจสอบรายชื่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง เอกสารที่ต้องใช้วิธีการลงคะแนนเสียง ตลอดจนการกระทำที่ผิดกฎหมายเลือกตั้ง แต่เพื่อเป็นการย้ำเตือนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งและเป็นการช่วยรณรงค์อีกทางหนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมักนำเสนอข้อมูลดังกล่าวต่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกติกาการเลือกตั้ง เช่น การเลือกตั้งหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ที่การลงคะแนนเสียงมีบัตรเลือกตั้ง 2 ใบ ใบหนึ่งเป็นการลงคะแนนให้กับผู้สมัครระบบบัญชีรายชื่อ ส่วนอีกใบหนึ่งเป็นการลงคะแนนให้กับผู้สมัครในระบบเขตเลือกตั้ง และการลงคะแนนให้ผู้สมัครระบบเขตได้เปลี่ยนจากเดิมที่เขตหนึ่งผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเลือก ส.ส. ได้หลายคน เป็นการลงคะแนนให้ผู้สมัครเพียงคนเดียว ในกรณีเช่นนี้ผู้ให้ข้อมูลทุกคนได้ช่วยชี้แจงถึงข้อกำหนดนี้เพราะเป็นสิ่งใหม่ของการเลือกตั้ง โดยลำดับของการนำเสนอข้อมูล

¹⁸ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

¹⁹ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

ประเภทนี้ส่วนใหญ่จะอยู่หลังจากได้นำเสนอเนื้อหาอื่นๆ ครบถ้วนแล้ว อาทิเช่น หลังจากที่ผู้ให้ข้อมูลได้ชี้แจงนโยบายการหาเสียงแล้ว มักทิ้งท้ายด้วยการบอกวัน เวลา และสถานที่ของการเลือกตั้ง และย้ำถึงวิธีการลงคะแนน ซึ่งไม่น่าแปลกใจที่ผู้ให้ข้อมูลมีการนำเสนอข้อมูลดังกล่าว ทั้งนี้เพราะเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการได้รับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูล หากผู้มีสิทธิเลือกตั้งทราบนโยบายที่ผู้ให้ข้อมูลนำเสนอเป็นอย่างดี แต่ไม่ไปลงคะแนนหรือทำบัตรเลือกตั้งเสีย ผู้ให้ข้อมูลก็อาจไม่ได้รับเลือกตั้ง

อนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างเน้นย้ำว่า การสื่อสารเนื้อหาต่างๆ กับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ไม่ว่าจะ เป็นนโยบายพรรค บทบาทหน้าที่ของผู้แทนราษฎร ความสำคัญของการเลือกตั้ง ข้อมูลของพรรคการเมือง ตลอดจนกฎกติกาของการเลือกตั้ง ต้องนำเสนอด้วยถ้อยคำที่สื่อความหมายเข้าใจได้ง่าย ไม่ใช้ศัพท์วิชาการหรือใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษมากเกินไป เพราะเป็นธรรมดาที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะมีความแตกต่างกันทางด้านระดับการศึกษา และมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนมากที่ไม่ได้มีการศึกษาสูงนัก การใช้ภาษาที่สื่อความหมายเข้าใจง่ายย่อมทำให้ผู้ให้ข้อมูลมั่นใจได้ในระดับหนึ่งว่า ไม่ว่าจะผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะจบการศึกษาระดับใดก็สามารถเข้าใจสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลพูดได้ถึง

กล่าวโดยสรุป นโยบายพรรคเป็นเนื้อหาสำคัญที่ผู้ให้ข้อมูลแทบทุกคนใช้ในการสื่อสารกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ยกเว้นกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลลงสมัครรับเลือกตั้งในระยะเวลากระชั้นชิดจนไม่มีเวลาศึกษานโยบาย หรือไม่ได้รับมอบหมายจากพรรคให้มีบทบาทในการนำเสนอ นโยบายเท่าที่ควร ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้มีไม่บ่อยนักและมักเกิดขึ้นเฉพาะสมัยแรกของการลงสมัครเท่านั้น ในสมัยต่อๆ มาผู้ให้ข้อมูลก็ได้นำเสนอ นโยบาย เพราะปฏิเสธไม่ได้ว่านโยบายพรรคเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งที่มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งใช้ในการพิจารณาเลือกผู้สมัคร โดยวิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลนิยมใช้มากที่สุดเพื่อให้ชาวบ้านสนใจฟังนโยบายของพรรค คือ การพูดถึงปัญหาของชาวบ้านก่อน จากนั้นจึงค่อยชี้แจงว่านโยบายของพรรคจะเข้ามาช่วยแก้ปัญหาได้อย่างไร หรืออาจให้บุคคลอื่นมานำเสนอ นโยบาย ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์จากการปฏิบัติตามแนวทางของนโยบายนั้น หรือผู้บริหารพรรคที่มีความรู้เกี่ยวกับนโยบายนั้นเป็นอย่างดี และนอกจากนโยบายพรรคแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้นำเสนอข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการเลือกตั้งและองค์กรพรรค ได้แก่ บทบาทหน้าที่ของผู้แทนราษฎร ความสำคัญของการเลือกตั้ง จุดเด่นของพรรคการเมือง ตลอดจนข้อกำหนดของการเลือกตั้ง เป็นต้น ทั้งนี้หัวใจของการสื่อสารกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คือ การใช้ภาษาที่สื่อความหมายเข้าใจง่าย

1.2 ภาพลักษณ์

เนื้อหาอีกประเภทหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลใช้ในการสื่อสารกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ ภาพลักษณ์ ซึ่งในที่นี้หมายถึง ภาพที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจดจำและประทับใจ จากการศึกษาพบว่า ภาพลักษณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลอยากให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรับรู้เกี่ยวกับตนเองนั้นประกอบไปด้วย ภาพลักษณ์การเป็นผู้สมัครที่มีความตั้งใจที่จะเข้ามาทำงานการเมือง และภาพลักษณ์การเป็นผู้สมัครที่มีความสามารถในการทำงานการเมือง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง การเป็นผู้สมัครที่มีความตั้งใจ ซึ่งหมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลแสดงให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เห็นว่าคุณมีความมุ่งมั่นที่จะทำงานการเมือง ภาพลักษณ์นี้เป็นภาพลักษณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนต้องการสร้างให้เป็นที่จดจำของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จนนำไปสู่ความรู้สึกว่าเมื่อไหร่ก็ตามที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนึกถึงผู้ให้ข้อมูล อยากให้นึกถึงภาพความตั้งใจที่อาสาเข้ามาทำงานการเมือง ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของคันทินีย์ที่ว่า “พี่มีความรู้สึกว่าคุณอยากให้เค้าเห็นว่าพี่มีความตั้งใจจะมาเป็นนักการเมือง”²⁰ หรือกรณีของรณฤทธิชัยที่กล่าวว่า อยากให้ชาวบ้านรับรู้ถึงความตั้งใจของตนที่จะมาทำงานการเมือง²¹ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้แสดงออกทั้งทางคำพูด การกระทำ และชี้แจงด้วยเอกสาร สำหรับการแสดงออกโดยใช้คำพูดนั้น มีผู้ให้ข้อมูลจำนวนไม่น้อยที่ใช้วิธีการบอกกับชาวบ้านอย่างตรงไปตรงมาเลยว่า ตนมีความตั้งใจอย่างมากที่จะเข้ามาทำงานการเมือง ดังนั้นจึงขอให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้โอกาสด้วยการลงคะแนนเสียงให้กับผู้ให้ข้อมูล ดังเช่นกรณีของสุเทพที่จะกล่าวกับประชาชนระหว่างการหาเสียงว่า “เรามาด้วยความยากจน ไม่มีเงินทองที่จะมาแจกใคร มีแต่ปณิธานอันเดียว คือ ความตั้งใจที่จะทำงานเพื่อประโยชน์ของประชาชน อะไรที่เราจะตอบแทนบุญคุณของประชาชนในช่วงสุดท้ายของชีวิต ก็ขอให้ทุกคนเลือกเรา”²² หรือกรณีของเอกพจน์ที่กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “จะพูดในสิ่งที่เป็นความรู้สึกว่า เรามีความตั้งใจนะ เราอยากจะทำางานตรงนี้ อยากจะมารับใช้พี่น้องประชาชนในจังหวัดปทุมธานี เป็นตัวแทนของเค้า”²³

²⁰ สัมภาษณ์ คันทินีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 25 กันยายน 2550.

²¹ สัมภาษณ์ รณฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 13 กันยายน 2549.

²² สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

²³ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

แต่การพูดเพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอที่จะทำให้ชาวบ้านรู้สึกหรือเชื่อตามเช่นนั้น ผู้ให้ข้อมูลทุกคนจึงแสดงออกให้ชาวบ้านเห็นด้วยการกระทำ โดยการแสดงออกที่พบบ่อยที่สุด คือ การหาเสียงอย่างหนักตั้งแต่เช้ามีดไปจนถึงดึกคืน เอาจริงเอาจังในการพบปะประชาชน ไม่ว่าจะถนนหนทางจะเป็นอย่างไรผู้ให้ข้อมูลก็เดินทางอย่างไม่ย่อท้อเพื่อให้ชาวบ้านเห็นถึงความมุ่งมั่นที่จะมาขอคะแนนเสียง ดังตัวอย่างกรณีของอริสมันต์ที่กล่าวว่า ช่วงหาเสียงจะตื่นนอนตั้งแต่เวลา 04.00 น. เพื่อไปพบชาวบ้านที่ตลาด และร้านกาแฟในชุมชน²⁴ หรือกรณีของสุเทพที่ไม่่ว่าพื้นที่ที่ต้องไปหาเสียงจะมีสภาพภูมิประเทศเป็นอย่างไร เป็นป่าเขาจะต้องเดินเท้าเท่านั้นหรือสามารถนั่งรถไปได้ ตนจะเดินทางไปอย่างไม่ย่อท้อ²⁵ เช่นเดียวกับกรณีของเย็นจิตต์ที่บางพื้นที่น้ำท่วมต้องนั่งเรือไปหาเสียง²⁶ ผู้ให้ข้อมูลบางคนเดินทางหาเสียงท่ามกลางแดดที่ร้อนจนเหงื่อไหลไคลย้อยและผิวคล้ำ อย่างกรณีของเอกพจน์ที่กล่าวถึงการหาเสียงว่า ตนเดินทางหาเสียงอย่างหนักจนน้ำหนักลดและผิวคล้ำ²⁷ โดยหวังว่าการกระทำเช่นนี้จะยิ่งทำให้ชาวบ้านเห็นถึงความตั้งใจจริง อีกทั้งยังอาจมีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้เพราะสงสารผู้ให้ข้อมูล นอกจากวิธีการดังกล่าวแล้ว ผู้ให้ข้อมูลบางคนใช้การลงทุนด้านอุปกรณ์การหาเสียงและการจัดตั้งห้วคะแนนเพื่อสื่อความหมายว่าตนตั้งใจจริงที่จะเข้ามาทำงานการเมือง โดยมองว่าน่าจะมีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่ใช้สิ่งนี้เป็นเครื่องตัดสินใจถึงความตั้งใจของผู้สมัคร ดังตัวอย่างกรณีของอริสมันต์ที่ลงทุนจัดทำรถหาเสียงขนาดใหญ่พร้อมติดตั้งเครื่องเสียงคุณภาพดี โดยมีมุมมองว่าความพร้อมด้านอุปกรณ์การหาเสียงจะทำให้ชาวบ้านเห็นถึงความตั้งใจจริงของผู้สมัครได้ชัดเจนกว่าการหาเสียงโดยไม่มีการลงทุนด้านนี้²⁸ หรือกรณีของรณฤทธิ์ชัยที่ให้ความเห็นว่า มีชายวัยใสจำนวนไม่น้อยที่มองว่าผู้สมัครคนใดที่ไม่มีการจัดตั้งห้วคะแนนในการหาเสียงเป็นผู้สมัครที่ไม่ได้คาดหวังว่าจะต้องได้รับเลือกตั้ง หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่า คงเป็นเพียงมือปืนรับจ้างที่ลงสมัครเพื่อต้องการตัดคะแนนของ

²⁴ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 6 กันยายน 2550.

²⁵ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

²⁶ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

²⁷ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

²⁸ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

ผู้สมัครคนอื่นเท่านั้น ทำให้นอกจากกรณีขั้วจะทำการหาเสียงอย่างหนักแล้ว ในแผนการหาเสียงกรณีขั้วได้มีการจัดตั้งหัวคะแนนประจำแต่ละหมู่บ้านด้วย²⁹ ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดเรื่องนี้ในหัวข้อต่อไป

นอกเหนือจากการแสดงออกด้วยคำพูด และการกระทำแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า เพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ตระหนักว่าผู้ให้ข้อมูลมีความตั้งใจที่จะเข้ามาทำงานการเมือง ผู้ให้ข้อมูลบางคนยังได้มีการชี้แจงผ่านเอกสารด้วย ดังตัวอย่างกรณีของอริสมันต์ที่จะทำจดหมายชี้แจงเหตุผลที่ลงสมัครรับเลือกตั้งส่งไปถึงทุกคนในเขตเลือกตั้ง โดยมีสาระสำคัญว่า “ผมไม่ได้เห็นการเมืองเป็นสิ่งโก้หรู หรือเป็นเรื่องสนุกสนาน หรือว่าเป็นงานอดิเรกของผม ผมตั้งใจที่จะมาทำงานการเมืองครั้งนี้ด้วยความตั้งใจจริง ด้วยความรักและอยากจะทำแก้ไขปัญหาของชาติและก็อยากทำงานให้กับประชาชน”³⁰

ประการที่สอง คือ การเป็นผู้สมัครที่มีความสามารถที่จะทำงานการเมือง เป็นธรรมดาที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะชื่นชอบและลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครที่มีความสามารถ ซึ่งภาพลักษณ์นี้มักเป็นอุปสรรคสำหรับผู้ให้ข้อมูลสมัครรับเลือกตั้งเป็นครั้งแรก เพราะยังไม่มีผลงานทางการเมืองปรากฏเป็นรูปธรรม แต่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ก็สามารถหาทางออกได้ด้วยการชี้แจงให้ชาวบ้านเห็นว่าผู้ให้ข้อมูลสามารถนำประสบการณ์จากการประกอบอาชีพเดิมมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการทำงานการเมืองได้ อาทิเช่น กรณีของจักรพันธ์และคันสนีย์ที่กล่าวถึงประสบการณ์จากการเป็นผู้ประกาศข่าวที่ทำหน้าที่นำเสนอข่าวสารสู่ประชาชน จึงทำให้มีโอกาสได้รับรู้ว่าบ้านเมืองมีปัญหาอะไรบ้างที่ต้องได้รับการแก้ไข³¹⁻³² หรือกรณีของลดาวลัด ผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ที่ได้เดินทางไปถ่ายทำรายการยังสถานที่ต่างๆ และได้เห็นการทำงานของท้องที่ต่างๆ ว่าเป็นอย่างไร ทำไมบางท้องที่ถึงมีความเจริญ ขณะที่บางท้องที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา ซึ่งสามารถนำประสบการณ์นี้มาใช้

²⁹ สัมภาษณ์ วรรณขัติย์ คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 พฤศจิกายน 2549.

³⁰ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 6 กันยายน 2550.

³¹ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

³² สัมภาษณ์ คันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

พัฒนาเขตเลือกตั้งของตนได้³³ หรือกรณีของยุรนันท์ที่นำประสบการณ์จากการเป็นนักร้องที่ได้เดินทางไปแสดงคอนเสิร์ตในพื้นที่ต่างๆ และได้เห็นปัญหาของบ้านเมือง ซึ่งสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการทำงานการเมืองได้³⁴ หรือแม้กระทั่งการระบุถึงรางวัลที่เคยได้รับจากการทำงานในวงการโทรทัศน์ในเอกสารการหาเสียง อาทิเช่น เอกสารการหาเสียงของคณิสัยในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2538 ได้ระบุถึงเกียรติประวัติของคณิสัยไว้ว่า เคยได้รับรางวัลดีเด่นทางด้านรายการโทรทัศน์ ทั้งเมขลาและโทรทัศน์ทองคำ รางวัลพิธีกรดีเด่น รางวัลผู้บรรยายสารคดีดีเด่น รวม 6 รางวัล เป็นต้น ทั้งนี้การที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงประสบการณ์และผลงานของตนนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะสื่อความหมายว่าตนเป็นผู้ที่มีความสามารถมากพอที่จะเข้ามาทำงานการเมือง โดยคาดหวังว่าจะทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเกิดการรับรู้ในทำนองที่ว่า ผู้ให้ข้อมูลเป็นคนเก่งและมีฝีมือในการทำงาน เห็นได้จากความสำเร็จที่ผ่านมาที่ผู้ให้ข้อมูลสามารถสร้างผลงานจนเป็นที่ยอมรับ ดังนั้นเมื่อผู้ให้ข้อมูลตัดสินใจเอาจริงเอาจังกับการทำงานการเมืองก็น่าจะสามารถทำงานได้ดีเช่นเดียวกัน

ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ทางการเมืองมาก่อนต่างใช้ประสบการณ์นั้นเป็นเนื้อหาสำคัญอีกประการหนึ่งในการจูงใจให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้ ไม่ว่าจะเป็นกรณีของลดาวาล์หรือยุรนันท์ที่มีประสบการณ์การเป็นโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี โดยลดาวาล์ได้ดำรงตำแหน่งนี้ในสมัยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ส่วนยุรนันท์ได้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ครั้งที่ 1³⁵⁻³⁶ นอกจากวิธีการดังกล่าวแล้ว ผลการศึกษายังพบว่าผู้ให้ข้อมูลบางคนได้ใช้ช่วงเวลาของการหาเสียงแสดงออกให้ประชาชนเห็นว่า ตนเป็นผู้สมัครที่สามารถทำงานการเมืองได้และมีความกระตือรือร้นที่จะทำงาน ดังตัวอย่างของอริสมันต์ที่นำปัญหาที่ประชาชนร้องเรียนขณะที่พบปะประชาชนไปประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้วแจ้งผลการประสานงานให้ประชาชนทราบเมื่อได้พบปะประชาชนอีกครั้งหนึ่ง โดยหวังให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นผู้ที่ทำงานการเมืองได้ ทราบว่าปัญหาของชาวบ้านจะแก้ไขได้อย่างไร และ

³³ สัมภาษณ์ ลดาวาล์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

³⁴ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

³⁵ สัมภาษณ์ ลดาวาล์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

³⁶ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

หน่วยงานใดที่จะช่วยแก้ปัญหาให้ได้³⁷ ไม่เพียงแต่ผู้ให้ข้อมูลจะมีเป้าหมายให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งรับรู้ว่าคุณเป็นผู้สมัครที่มีความสามารถเท่านั้น ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลแทบทุกคนยังต้องการให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งรับรู้ว่าคุณเป็นผู้สมัครที่สามารถทำงานการเมืองได้อย่างเข้าถึงประชาชน โดยไม่ห่วงกังวลเรื่องความสวยงาม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมักแสดงออกอย่างเป็นกันเองกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งด้วยการสัมผัสจับมือกับชาวบ้านทุกระดับอย่างไม่รังเกียจ ร่วมทำกิจกรรมกับชาวบ้านอย่างไม่ถือตัว ดังเช่นกรณีของรณฤทธิชัยที่ช่วยชาวบ้านลอกท่อเพื่อป้องกันน้ำท่วม³⁸ ตลอดจนเวลาที่ไปพบปะประชาชนผู้ให้ข้อมูลจะเน้นการแต่งกายที่ทะมัดทะแมง กระฉับกระเฉง ไม่ได้พิถีพิถันเรื่องความสวยงามเป็นประเด็นสำคัญ ดังกรณีของเย็นจิตต์ที่กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “เวลาลงไปพบประชาชน เราไม่เคยเน้นความงาม ไม่เคยมาคำนึงถึงความสวยของเราไม่เคยคิด ไม่เคยว่าจะต้องแต่งตัวโก้”³⁹

เป็นที่น่าสังเกตว่าภาพลักษณ์ดังกล่าวเป็นภาพลักษณ์ที่มาจากตัวผู้ให้ข้อมูลเอง ไม่ได้เป็นการแต่งเติมโดยนักวางแผนหรือที่ปรึกษาการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ คือเป็นบุคลิกภาพหรือตัวตนของผู้ให้ข้อมูล และผู้ให้ข้อมูลบางคนก็ไม่ได้คิดว่าการสื่อความหมายดังกล่าวเป็นการสร้างภาพลักษณ์ ดังเช่นที่เย็นจิตต์ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “ไม่เคยเลยว่าตนเองจะต้องสร้างภาพลักษณ์ให้ตัวเองเป็นคนอย่างไร ไม่เคยคิดเลย”⁴⁰ ซึ่งการที่ภาพลักษณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจดจำมาจากบุคลิกภาพของผู้ให้ข้อมูลโดยไม่ได้มีการตกแต่งจนห่างไกลไปจากตัวจริงของผู้ให้ข้อมูลนั้นน่าจะเป็นผลดีต่อผู้ให้ข้อมูล ในแง่มุมที่ผู้ให้ข้อมูลสามารถสื่อสารภาพลักษณ์นั้นได้อย่างเป็นธรรมชาติ

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า ภาพลักษณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งรับรู้และจดจำนั้น คือ การเป็นผู้สมัครที่มีความตั้งใจ และการเป็นผู้สมัครที่มีความสามารถ สำหรับภาพลักษณ์การเป็นผู้สมัครที่มีความตั้งใจ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสื่อสารภาพลักษณ์นี้ผ่านทางถ้อยคำ การกระทำ และการชี้แจงด้วยเอกสาร กล่าวคือ การสื่อสารด้วยถ้อยคำนั้น ผู้ให้ข้อมูลได้บอกกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งอย่างตรงไปตรงมาว่าตนมีความตั้งใจที่จะเข้ามาทำงานการเมือง ดังนั้นจึงขอให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งช่วยลงคะแนนเสียงให้ ส่วนการสื่อสารด้วยการกระทำ พบว่า การ

³⁷ สัมภาษณ์ อภิสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

³⁸ สัมภาษณ์ รณฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 พฤศจิกายน 2549.

³⁹ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, 19 กันยายน 2550.

แสดงออกที่พบบ่อยที่สุด คือ การลงพื้นที่หาเสียงอย่างหนักเพื่อแสดงให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความมุ่งมั่นและต้องการได้รับเลือกตั้งเพื่อทำงานการเมืองตามที่ตั้งใจไว้ สำหรับการที่แจงดด้วยเอกสารนั้น เป็นไปในลักษณะของการทำจดหมายที่แจงถึงความตั้งใจที่มาลงสมัครรับเลือกตั้งไปยังผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ส่วนภาพลักษณ์การเป็นผู้สมัครที่มีความสามารถ พบว่า วิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลนิยมใช้มี 3 ประการ ประการที่หนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลพยายามเชื่อมโยงให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นว่าตนสามารถนำประสบการณ์จากการทำงานวงการโทรทัศน์มาใช้ให้เป็นประโยชน์กับงานการเมืองได้ ดังเช่น การเป็นผู้ประกาศข่าวที่น่าเสนอข่าวสารจากทั่วประเทศ ทำให้ทราบที่บ้านเมืองมีปัญหาใดบ้างที่จะต้องได้รับการแก้ไข หรือการได้เดินทางไปถ่ายทำรายการยังสถานที่ต่างๆ ทำให้ทราบว่าสิ่งใดมาพัฒนาเขตเลือกตั้งของตน เป็นต้น ประการที่สอง หากผู้ให้ข้อมูลคนใดมีประสบการณ์การทำงานการเมืองมาบ้าง เช่น เคยดำรงตำแหน่งโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้ให้ข้อมูลมักนำเสนอประสบการณ์ดังกล่าวเพื่อสื่อความหมายให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นว่าตนมีความสามารถทางการเมือง ประการที่สาม ผู้ให้ข้อมูลได้ใช้ช่วงเวลาที่หาเสียงแสดงออกให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นว่าตนสามารถทำงานการเมืองได้ ดังตัวอย่างกรณีของอริสมันต์ที่รับเรื่องร้องเรียนจากชาวบ้านและนำไปประสานงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาดำเนินการแก้ไข

สรุป

จากการศึกษาเนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลใช้สื่อสารไปยังผู้มีสิทธิเลือกตั้ง พบว่า เนื้อหาสำคัญที่ผู้ให้ข้อมูลใช้โน้มน้าวใจผู้มีสิทธิเลือกตั้งมี 2 ประเภท คือ นโยบายพรรค และภาพลักษณ์ สำหรับเนื้อหาด้านนโยบายพรรค พบว่า นโยบายพรรคเป็นเนื้อหาหลักที่ผู้ให้ข้อมูลแทบทุกคนใช้ในการหาเสียง ยกเว้นกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในระยะเวลากระชั้นชิดจนไม่ได้ศึกษานโยบาย หรือผู้ให้ข้อมูลที่พรรคการเมืองไม่ได้มอบหมายให้มีบทบาทหลักในการนำเสนอ นโยบาย ซึ่งกรณีดังกล่าวพบไม่บ่อยนัก โดยวิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลนำมาใช้เพื่อให้การพูดถึงนโยบายของตนมีความน่าสนใจ ได้แก่ การเชื่อมโยงปัญหาของท้องถิ่นให้เข้ากับนโยบายพรรค การให้ผู้ที่มีประสบการณ์จากการปฏิบัติตามนโยบายมาเป็นผู้นำเสนอ และการให้ผู้บริหารพรรคที่เป็นผู้วางกรอบการดำเนินงานตามนโยบายมาเป็นผู้นำเสนอ นอกเหนือจากนโยบายพรรคแล้ว ผลการศึกษา ยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้นำเสนอข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ได้แก่ บทบาทหน้าที่ของผู้แทนราษฎรและความสำคัญของการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จุดแข็งของพรรคการเมือง ข้อมูลเกี่ยวกับวันเลือกตั้งและข้อกำหนดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลต้องนำเสนอเนื้อหาต่างๆ ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย

สำหรับเนื้อหาด้านภาพลักษณ์ ผลการศึกษาพบว่า ภาพลักษณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งรับรู้และจดจำนั้น ประกอบด้วย การเป็นผู้สมัครที่มีความตั้งใจ และการเป็นผู้สมัครที่มีความสามารถ โดยภาพลักษณ์การเป็นผู้สมัครที่มีความตั้งใจ พบว่า ผู้ให้ทุกคนล้วนต้องการให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจดจำว่าผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีความตั้งใจจริงที่จะเข้ามาทำงานการเมือง โดยผู้ให้ข้อมูลได้สื่อสารภาพลักษณ์นี้ผ่านทางถ้อยคำ การกระทำ และการชี้แจงด้วยเอกสาร สำหรับภาพลักษณ์การเป็นผู้สมัครที่มีความสามารถ พบว่า วิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลนิยมใช้เพื่อสื่อความหมายดังกล่าว ประกอบด้วย ประการที่หนึ่ง การชี้แจงให้ชาวบ้านเห็นว่าตนสามารถนำประสบการณ์การทำงานวงการโทรทัศน์มาใช้ให้เป็นประโยชน์กับการทำงานการเมืองได้ ประการที่สอง ในกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ทางการเมืองมาบ้าง ผู้ให้ข้อมูลมักนำเสนอผลงานนั้นต่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ประการที่สาม นำปัญหาที่ได้รับการร้องเรียนระหว่างการหาเสียงไปติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงให้เห็นให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลสามารถทำงานการเมืองได้

2. ช่องทางการสื่อสารที่ผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ใช้ในการหาเสียง

จากการศึกษาเรื่องช่องทางการสื่อสารที่ผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ใช้ในการติดต่อสื่อสารกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในช่วงเวลาการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนั้น พบว่า ผู้สมัครจากวงการโทรทัศน์ได้ใช้ช่องทางการสื่อสารหลักๆ 2 ประเภท คือ การใช้การสื่อสารสาธารณะ และการใช้สื่อสารมวลชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การสื่อสารสาธารณะ

การสื่อสารสาธารณะในที่นี้หมายถึง การสื่อสารไปยังสาธารณชนในส่วนที่ผู้สมัครสามารถรับรู้ได้ว่าเป็นกลุ่มเป้าหมาย อันเป็นช่องทางที่ผู้สมัครใช้ในการขอคะแนนเสียงจากผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งที่เป็นฐานเสียง และผู้สมัครสามารถควบคุมการสื่อสารได้ตามความประสงค์ในฐานะเป็นผู้ส่งสาร⁴¹ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลจากวงการโทรทัศน์ทุกคนต่างใช้การสื่อสารสาธารณะเป็นช่องทางในการสื่อสารกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งมากกว่าการใช้สื่อมวลชน ทั้งนี้สาเหตุสำคัญน่าจะเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลในฐานะผู้ส่งสารสามารถสื่อสารกับผู้รับสารได้อย่างตรงเป้าหมาย โดย

⁴¹ สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, แนวความคิดในการหาเสียงเลือกตั้ง, น. 162-167.

ใช้วิธีการต่างๆ ผสมผสานกันเพื่อจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปลงคะแนนเสียงให้ ประกอบไปด้วย การใช้การสื่อสารซึ่งหน้า และการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 การสื่อสารซึ่งหน้า

การสื่อสารซึ่งหน้าเป็นวิธีการหาเสียงที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือตัวแทนของผู้สมัครรับเลือกตั้งไปหาเสียงถึงตัวและต่อหน้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ที่อยู่ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง⁴² และเพื่อให้การหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งมีความโดดเด่นและเป็นที่ยอมรับของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งมักใช้สื่อสิ่งพิมพ์ อาทิเช่น แผ่นพับ แผ่นปลิว ป้ายหาเสียง เทปเสียง ประกอบในการหาเสียงด้วย ดังตัวอย่างการนำป้ายหาเสียงมาตกแต่งขบวนรถหาเสียง และเปิดเทปเสียงเพื่อสร้างบรรยากาศให้ขบวนหาเสียงคึกคัก หรือการที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งนำแผ่นพับหรือแผ่นปลิวไปแจกให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งระหว่างการหาเสียง เพื่อเป็นการย้ำเตือนไม่ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลืมผู้สมัคร เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยพบว่า การสื่อสารซึ่งหน้าให้ผู้ให้ข้อมูลนิยมใช้มากที่สุด คือ การพบปะประชาชน โดยใช้วิธีการนี้ร่วมกับวิธีการอื่นๆ อย่างหลากหลายไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อบุคคล การปราศรัย การเข้าร่วมการอภิปราย การใช้สื่อเคลื่อนที่ และการเข้าร่วมงานพิธี ขึ้นอยู่กับความถนัดของผู้ให้ข้อมูลและความชื่นชอบของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะการสื่อสารซึ่งหน้าแต่ละวิธีมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป การใช้หลายวิธีกรน่าจะทำให้ข้อจำกัดของวิธีการหนึ่งถูกหักล้างด้วยข้อได้เปรียบของอีกวิธีการหนึ่ง ส่งผลให้การรณรงค์หาเสียงมีประสิทธิภาพสูงสุด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1.1 การพบปะประชาชน

การพบปะประชาชนในที่นี้หมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลเดินพบประชาชนตามบ้านที่ละหลังคาเรือน หรือไปพบประชาชนตามสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของประชาชน เช่น ตลาด โรงเรียน และสถานที่ทำงาน เป็นต้น ซึ่งในทางการหาเสียงเลือกตั้งเรียกว่า การเคาะประตู โดยผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ และนิยมหาเสียงด้วยวิธีการนี้ เนื่องจากเป็นวิธีการที่จะได้พบปะพูดคุยและขอคะแนนเสียงจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างใกล้ชิด โดยผู้ให้ข้อมูลพยายามพบประชาชนให้มากที่สุด ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ในเขตเลือกตั้งไม่ว่าจะยากลำบากและเหน็ดเหนื่อยเพียงใด ดังเช่นกรณีของเอกพจน์ที่กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “เราก็เข้าไปตามหมู่บ้านในชนบท ตามตลาดก็เข้าไป เข้าไปทุกที่ ใช้วิธีเดินเข้าไปหาถึงบ้าน และพยายามเดินให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้”⁴³ กรณีของสุเทพที่กล่าวว่า บางพื้นที่ของ

⁴² เรืองเดียวกัน, น. 168-169

⁴³ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

จังหวัดนครราชสีมาเป็นป่าเขา ตนก็จะเดินขึ้นไปพบชาวบ้าน⁴⁴ หรือกรณีของเย็นจิตต์ที่บางพื้นที่ของเขตหนองจอก มีนบุรี บ้านเรือนประชาชนอยู่ติดริมคลอง ตนจะนั่งเรือเข้าไปพบชาวบ้าน⁴⁵ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ การค้นหาเสียงนี้ไม่ได้หมายความว่าผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการเดินเพียงอย่างเดียวตลอดทั้งวัน จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้วิธีการเดินในสถานที่ที่เป็นชุมชน มีบ้านเรือนติดกันหลายหลังคาเรือน แต่ถ้าแต่ละบ้านมีระยะทางที่ไกลกันหรือเมื่อต้องเปลี่ยนหมู่บ้านซึ่งมีระยะทางไกลและไม่ได้มีบ้านเรือนประชาชน ผู้ให้ข้อมูลจะเดินทางด้วยวิธีการอื่น ไม่ว่าจะเป็นรถยนต์ รถตู้ รถจักรยานยนต์ รถหาเสียง แม้กระทั่งเดินทางด้วยเรือหากพื้นที่นั้นบ้านเรือนประชาชนอยู่ติดคลอง⁴⁶⁻⁴⁷⁻⁴⁸⁻⁴⁹ ดังเช่นกรณีของเอกพจน์ที่ค้นหาเสียงทุกบ้าน โดยเฉพาะหมู่บ้านจัดสรรที่แต่ละบ้านอยู่ชิดๆ กัน แต่ถ้าแต่ละบ้านอยู่ห่างไกลกันจะใช้รถจักรยานยนต์⁵⁰ หรือกรณีของจณิสตาที่จะค้นหาเสียงหมู่บ้านหนึ่ง จากนั้นขึ้นรถแท็กซี่และลงเดินในหมู่บ้านถัดไป⁵¹ ในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลเดินเคาะประตูสลับกับการขึ้นรถหาเสียง ซึ่งโดยมากนิยมใช้รถกระบะและผู้ให้ข้อมูลยืนอยู่บนรถ ผู้ให้ข้อมูลยังสามารถโบกมือทักทายหากพบผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งระหว่างทาง น่าสังเกตว่าวิธีการดังกล่าวนี้นอกจากทำให้ประหยัดเวลาในการเดินทางแล้ว ยังช่วยทุ่นแรงและทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีเวลาพักระหว่างที่เดินทางด้วยรถหรือเรือ เพราะเป็นธรรมดาที่ผู้ให้ข้อมูลจะเมื่อยล้า

⁴⁴ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

⁴⁵ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

⁴⁶ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

⁴⁷ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

⁴⁸ สัมภาษณ์ ยุรพันธ์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

⁴⁹ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

⁵⁰ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

⁵¹ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

เมื่อต้องเดินทางเสียงเป็นเวลานาน การได้นั่งพักบนรถหรือแม้แต่ยืนบนรถแท่หาเสียง ย่อมทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้คลายความเหน็ดเหนื่อยไปได้ไม่น้อย และในกรณีที่เดินทางด้วยรถตู้ ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งได้ใช้ช่วงเวลาที่อยู่บนรถตู้ ตรวจสอบความเรียบร้อยของการแต่งกายและความสวยงามของใบหน้า เช่น เปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ในกรณีที่เสื้อผ้าชุดเดิมชุ่มไปด้วยเหงื่อ หรือซับความมันบนใบหน้าและแต่งหน้าเพิ่ม เพื่อให้การพบประชาชนในพื้นที่ต่อไป ผู้ให้ข้อมูลดูดี นามอง ไม่ดูเหน็ดเหนื่อยมากจนเกินไป⁵²⁻⁵³ หรืออาจกล่าวอย่างง่าย ๆ คือ วิธีการเดินทางพบประชาชนของผู้ให้ข้อมูลเป็นการเดินสลับกับการขึ้นรถ

แม้ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะผู้ที่ลงสมัครในพื้นที่ที่ไม่ใช่บ้านเกิดมักใช้เวลาลงพื้นที่พบประชาชนก่อนหน้าที่จะถึงช่วงเวลากาหาเสียงเลือกตั้ง เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้าน แต่การลงพื้นที่ดังกล่าวยังไม่เข้มข้นเท่าใดนัก เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาหลังจากมีการประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดวันเลือกตั้ง ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาของการหาเสียงเลือกตั้งที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างทุ่มเทเวลาลงพื้นที่พบประชาชนอย่างหนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกซึ่งประชาชนอาจยังไม่รู้จักผู้ให้ข้อมูลมากนัก มีผู้ให้ข้อมูลจำนวนไม่น้อยไม่ว่าจะเป็นเอกพจน์ ยูนันท์ รัตนฤทธิชัย สุเทพ ศันสนีย์ อริสมันต์ และอภิชาติ ได้เดินทางเสียงตั้งแต่เข้ามิดประมาณตี 5 จนถึงค่ำมีด 3-4 ทุ่ม เกือบทุกวัน ตั้งแต่วันแรกจนถึงวันสุดท้ายของการหาเสียง เพื่อพูดคุยแนะนำตัวและขอคะแนนเสียงสนับสนุนจากผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งให้ได้เกือบทุกหลังคาเรือน ดังตัวอย่างกรณีของศันสนีย์ที่กล่าวว่า การลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2538 ตนเดินทางเสียงถึงเวลา 4-5 ทุ่ม⁵⁴ หรือกรณีของยูนันท์ที่ตื่นตี 4 เพื่อไปยื่นหาเสียงตามสี่แยกไฟแดงและบริเวณหน้าโรงเรียน⁵⁵ เป็นต้น ยกเว้นในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลลงสมัครระบบบัญชีรายชื่อ ซึ่งไม่ได้มีเขตเลือกตั้งเป็นของตนเอง แต่เป็นการได้รับมอบหมายจากพรรคการเมืองให้ช่วยผู้สมัครหาเสียงในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง หรือทุกพื้นที่ทั่วประเทศ อย่างกรณีของจณิสตาที่ลงสมัครระบบบัญชีรายชื่อในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ได้รับมอบหมายจากพรรคชาติไทยให้ดูแลคะแนนของกรุงเทพมหานคร

⁵² สัมภาษณ์ ยูนันท์ รัตนฤทธิชัย, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

⁵³ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 5 ธันวาคม 2549.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, 12 ตุลาคม 2549.

⁵⁵ สัมภาษณ์ ยูนันท์ รัตนฤทธิชัย, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

ซึ่งมีทั้งหมด 37 เขต⁵⁶ หรือกรณีของอริสมันต์ที่ลงสมัครระบบบัญชีรายชื่อปีเดียวกันและมีหน้าที่ช่วยผู้สมัครทั่วประเทศหาเสียง⁵⁷ เป็นต้น ในกรณีนี้การเดินทางหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลระบบบัญชีรายชื่อจะไม่ได้เดินเฉพาะในเขตเลือกตั้งใดเขตเลือกตั้งหนึ่งเท่านั้น และที่สำคัญคือ ไม่ได้เดินทางเสียงหนักเหมือนกับผู้ให้ข้อมูลระบบเขตเลือกตั้ง กล่าวคือ เป็นการเดินช่วยผู้สมัครในหลายๆ เขตเลือกตั้ง แล้วแต่ว่าผู้สมัครจากเขตใดร้องขอ และไม่ได้ช่วยเดินตลอดทั้งวัน แต่เดินเพียงบางจุด เช่น เดินในตลาดและย่านร้านค้า จากนั้นขึ้นรถแท็กซี่เพื่อทักทายผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งตามเส้นทางที่รถผ่าน⁵⁸⁻⁵⁹ น่าสังเกตว่าเมื่อผู้ให้ข้อมูลลงสมัครในระบบบัญชีรายชื่อ สถานะของผู้ให้ข้อมูลจะต่างไปจากการลงสมัครระบบเขตเลือกตั้ง คือ ผู้ให้ข้อมูลมีสถานะเหมือนเป็นบุคลากรที่มีชื่อเสียงของพรรค หรือเป็นผู้ใหญ่ของพรรคที่มักถูกผู้สมัครแบบแบ่งเขตใช้อ้างอิง หรือขอให้ไปร่วมเดินพบประชาชน เพื่อช่วยให้การหาเสียงมีสีสัน ได้รับความสนใจจากทั้งผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งและสื่อมวลชน ดังนั้นการเดินทางหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลระบบบัญชีรายชื่อจึงไม่ได้หนักเหมือนกับผู้ให้ข้อมูลระบบเขตเลือกตั้ง อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลระบบบัญชีรายชื่อยังมักได้รับมอบหมายจากพรรคการเมืองให้ช่วยผู้สมัครหาเสียงด้วยวิธีอื่นๆ ด้วย อาทิเช่น การปราศรัย การอภิปราย และการให้สัมภาษณ์รายการโทรทัศน์ เป็นต้น⁶⁰⁻⁶¹⁻⁶²⁻⁶³ ซึ่งน่าจะเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลระบบบัญชีรายชื่อไม่มีเวลามากนักที่จะเดินพบปะประชาชนอย่างหนัก

⁵⁶ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

⁵⁷ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

⁵⁸ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

⁵⁹ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

⁶⁰ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

⁶¹ สัมภาษณ์ อดาว์ลดี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

⁶² สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

⁶³ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าการเดินหาเสียงตามบ้านจะเป็นภารกิจที่หนักหน่วงสำหรับผู้ให้ข้อมูลระบบเขตเลือกตั้ง แต่ดูเหมือนว่าผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนเข้าใจถึงลักษณะการหาเสียงด้วยวิธีการนี้และเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับความยากลำบากอย่างไม่ทอดยง จึงไม่ได้หนักใจที่ต้องเดินหาเสียงวันละหลายชั่วโมง ในทางตรงกันข้ามผู้ให้ข้อมูลจำนวนไม่น้อยกลับรู้สึกมีความสุขที่ได้เดินหาเสียง และมีความเห็นว่าการเดินหาเสียงอย่างหนักจะส่งผลดีต่อคะแนนนิยม เพราะอาจมีผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนหนึ่งที่ลงคะแนนเสียงให้เพราะได้เห็นถึงความขยันและอดทนของผู้ให้ข้อมูล⁶⁴⁻⁶⁵⁻⁶⁶ ที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลมักได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งไม่ว่าจะไปหาเสียงที่ไหน ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งบางคนถึงกับมายืนรอนหน้าบ้านเพื่อพบผู้ให้ข้อมูล หรือวิ่งมาคุยผู้ให้ข้อมูลเมื่อได้ยินรถหาเสียงประชาสัมพันธ์ว่า ผู้ให้ข้อมูลได้มาขอคะแนนเสียงถึงบ้าน และยังมีผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนไม่น้อยที่เข้ามาขอจับมือหรือโอบกอดด้วยความดีใจ บรรยายากาศเช่นนี้ทำให้การหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลเต็มไปด้วยความสนุกสนาน คึกคัก ผู้ให้ข้อมูลจึงไม่รู้สึกเบื่อหรือเหนื่อยกับการเดินหาเสียงมากนัก แต่กลับยังมีความสุขเพราะได้รับกำลังใจจากผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง

ทั้งนี้ในการเดินหาเสียง ผู้ให้ข้อมูลได้นำเอกสารการหาเสียงไปแจกให้กับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งที่ไปพบตามบ้านด้วย รวมไปถึงมีทีมงานหาเสียง หัวคะแนน และรถหาเสียงติดตามผู้ให้ข้อมูลไปด้วย โดยทีมงานหาเสียงหรือหัวคะแนนจะช่วยพูดประชาสัมพันธ์ผ่านเครื่องขยายเสียงเพื่อให้ประชาชนที่อยู่ในบ้านทราบว่าขณะนี้ผู้ให้ข้อมูลได้เดินทางมาพบถึงที่บ้าน พี่น้องประชาชนสามารถออกมาพบกับผู้ให้ข้อมูลได้⁶⁷ ทั้งนี้จำนวนทีมงานหาเสียงจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับงบประมาณของผู้ให้ข้อมูล และการสนับสนุนของพรรค โดยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มัก

⁶⁴ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

⁶⁵ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

⁶⁶ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

⁶⁷ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

จัดเตรียมงบประมาณไว้จำนวนหนึ่งเพื่อจ้างทีมงานมาร่วมเดินในขบวนหาเสียง⁶⁸⁻⁶⁹⁻⁷⁰⁻⁷¹ ซึ่งช่วยสร้างความคึกคักและดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้ไม่น้อย และพรรคการเมืองบางพรรคได้จัดส่งทีมงานมาช่วยผู้ให้ข้อมูลหาเสียง เช่นกรณีของสุเทพ พรรคพลังธรรมได้จัดส่งทีมงาน 4-5 คน มาช่วยประกาศประชาสัมพันธ์ผู้ให้ข้อมูล ร่วมเดิน และช่วยแจกเอกสารการหาเสียง เป็นต้น⁷² และด้วยข้อจำกัดของระยะเวลาการหาเสียง ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลต่างมีการวางแผนการพบปะประชาชนเป็นอย่างดีโดยการจัดทำตารางวัน เวลา และสถานที่ที่จะเดินหาเสียง เช่น ในวันหนึ่งๆ จะเดินหาเสียงให้ได้ทั้งหมดที่หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านจะเดินไปที่ถนนใด และใช้เวลานานเพียงใดที่หมู่บ้านนั้น รวมทั้งมีการวางแผนด้านเนื้อหาที่จะสื่อสารกับประชาชน ทั้งนี้เนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลใช้บอกกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งล้วนเป็นไปในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ เป็นการบอกนโยบายพรรค ความตั้งใจที่มาลงสมัคร หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร และขอให้ประชาชนช่วยลงคะแนนให้ ยกเว้นในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการย้ายพรรค และการย้ายพื้นที่ที่ลงสมัคร ผู้ให้ข้อมูลจะต้องเตรียมตอบคำถามเหล่านี้กับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง เพราะเป็นเรื่องปกติที่ประเด็นทางการเมืองมักได้รับความสนใจ ดังเช่นกรณีของเอกพจน์ ที่ต้องคอยอธิบายให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเข้าใจว่าทำไมตนจึงย้ายจากพรรคประชาธิปัตย์มาลงสมัครในสังกัดพรรคชาติไทย ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544⁷³ หรือกรณีของอภิชาติที่ต้องชี้แจงให้ชาวกาฬสินธุ์เข้าใจว่าทำไมจึงย้ายจากกรุงเทพฯ มาลงสมัครต่างจังหวัด ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2529⁷⁴ ซึ่งไม่น่าแปลกใจที่คำตอบ

⁶⁸ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

⁶⁹ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

⁷⁰ สัมภาษณ์ รณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

⁷¹ สัมภาษณ์ ยูนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

⁷² สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

⁷³ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

⁷⁴ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 28 กันยายน 2549.

ของผู้ให้ข้อมูลจะเป็นเนื้อหาเชิงบวกเกี่ยวกับตนเอง และเป็นเนื้อหาที่ไม่ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรู้สึก ว่าตนเองจะเสียประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนั้น ไม่ว่าจะป็นคำตอบของเอกพจน์ ที่ย้ำว่า ไม่ว่าจะตนจะสังกัดอยู่พรรคการเมืองใดก็ยังสามารถทำงานให้พี่น้องประชาชนได้เช่นเดิม⁷⁵ หรือคำตอบของอภิชาติที่เน้นไปที่ความปรารถนาดีและความตั้งใจจริงที่จะมาช่วยชาวกาฬสินธุ์ แก้ไขปัญหาความเดือดร้อน เนื่องจากกาฬสินธุ์มีปัญหาที่สมควรได้รับการแก้ไขมากกว่ากรุงเทพฯ⁷⁶ น่าสังเกตว่าไม่ว่าผู้ให้ข้อมูลจะพูดคุยกับประชาชนเรื่องใด ทุกคนล้วนเลือกให้ถ้อยคำที่สั้น กระชับ แต่ได้ใจความ แม้กระทั่งในกรณีที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งขอให้ร้องเพลง ผู้ให้ข้อมูลมักไม่ร้องจนจบเพลง แต่จะร้องเพียงท่อนเดียวเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้มีเวลาไปหาเสียงในพื้นที่อื่นๆ⁷⁷⁻⁷⁸ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าการที่ผู้ให้ข้อมูลไปปรากฏตัวถึงหน้าบ้านของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นการบอกถึงความตั้งใจ และต้องการคะแนนเสียงสนับสนุนที่ชัดเจนอยู่แล้ว จนผู้ให้ข้อมูลแทบไม่จำเป็นต้องพูดอะไรมากมายนัก เพียงแค่พูดคุยเพิ่มเติมอีกเล็กน้อยเท่านั้นก็น่าจะช่วยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งอยากไปลงคะแนนให้ผู้ให้ข้อมูล และยังแสดงให้เห็นว่าหากมีสิ่งใดที่ผู้ให้ข้อมูลสามารถทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งประทับใจระหว่างที่เดินหาเสียง ผู้ให้ข้อมูลมักไม่ลังเลที่จะทำสิ่งนั้นแต่ได้มีการปรับให้เหมาะสมกับข้อจำกัดของเวลา เช่น การที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ปฏิเสธเมื่อถูกขอให้ร้องเพลงแต่จะร้องเพียงท่อนใดท่อนหนึ่งเท่านั้น

การเดินทางพบประชาชนตามบ้านไม่เพียงแต่จะช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลได้สัมผัสกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างใกล้ชิดเท่านั้น ผู้ให้ข้อมูลบางคนยังมีความเห็นว่า วิธีการนี้มีประสิทธิภาพสูง ในการโน้มน้าวใจผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้ให้ข้อมูลไปขอคะแนนเสียงกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้ ประการแรก คือ เป็นผู้ที่ยังไม่ได้ตัดสินใจว่าจะลงคะแนนให้กับผู้สมัครคนใด ประการถัดมา เป็นผู้ติดตามผลงานของผู้ให้ข้อมูลหรืออยากให้ออกมาหาเสียงได้ทำงานการเมือง และประการสุดท้าย เป็นผู้ที่ผู้ให้ข้อมูลไปขอคะแนนเสียงเป็นรายสุดท้าย ไม่มีผู้สมัครคู่แข่งคนใดมาขอคะแนนเสียงซ้ำอีก จะมีความเป็นไปได้สูงที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะลงคะแนน

⁷⁵ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

⁷⁶ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 11 มีนาคม 2549.

⁷⁷ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

⁷⁸ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 3 ตุลาคม 2549.

เสียงให้กับผู้ให้ข้อมูล⁷⁹ ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะการสื่อสารระหว่างบุคคลได้ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถรับรู้ถึงความตั้งใจจริงที่จะเข้ามาทำงานการเมืองของผู้ให้ข้อมูลได้ง่าย โดยสามารถรับรู้ได้ทันทีที่สนทนากับผู้ให้ข้อมูล ผ่านทางคำพูด สีหน้า แววตา ตลอดจนท่าทางของผู้ให้ข้อมูล อย่างไรก็ตามเป็นเรื่องยากที่ผู้ให้ข้อมูลจะทราบได้ว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ตัดสินใจเลือกผู้สมัครคนใดคนหนึ่งไปแล้วหรือยัง แต่ผู้ให้ข้อมูลพอจะสังเกตได้ว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนใดมีแนวโน้มให้การสนับสนุนผู้ให้ข้อมูล โดยอาจพิจารณาจากการแสดงออกของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง กล่าวคือ หากผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้อนรับผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างดี เข้ามาพูดคุยทักทายผู้ให้ข้อมูล หรือเข้ามาสัมผัสจับมือและโอบกอดด้วยความรู้สึกดีใจที่ได้พบผู้ให้ข้อมูล ก็มีแนวโน้มสูงที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนนั้นจะชื่นชอบและพร้อมจะให้ออกาสผู้ให้ข้อมูล ในกรณีเช่นนี้ ผู้ให้ข้อมูลควรรีบขอคะแนนเสียงสนับสนุนจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ส่วนการจะเป็นผู้สมัครคนสุดท้ายที่ไปขอคะแนนเสียงจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้น แม้ไม่ใช่เรื่องง่ายนักเพราะเป็นธรรมดาที่ต้องมีผู้สมัครหลายคนจากหลายพรรคการเมืองไปพบปะผู้มีสิทธิเลือกตั้งในห้วงเวลาของการหาเสียงเลือกตั้ง แต่การที่ผู้ให้ข้อมูลขยันเดินหาเสียงตั้งแต่วันแรกจนถึงวันสุดท้ายก่อนการเลือกตั้งก็น่าจะช่วยเพิ่มโอกาสดังกล่าวได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากอาจมีบางพื้นที่ที่ผู้สมัครคู่แข่งไม่ได้ไปหาเสียง ในกรณีเช่นนี้ผู้ให้ข้อมูลจะเป็นเพียงผู้เดียวที่ได้ขอคะแนนเสียงกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือการที่ผู้ให้ข้อมูลเดินพบประชาชนอย่างหนักในช่วงท้ายของการหาเสียง ก็เป็นไปได้ที่อาจไม่มีผู้สมัครคู่แข่งมาเดินหาเสียงซ้ำในพื้นที่ดังกล่าว

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า สิ่งหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนได้ให้ความสำคัญเมื่อต้องลงพื้นที่พบปะประชาชนตามบ้าน คือ การใช้โอกาสนี้แสดงให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เห็นว่าคุณมีความตั้งใจจริงที่จะเข้ามาทำงานการเมือง เพราะเป็นธรรมดาที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะอยากลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครที่ตนเห็นว่ามีความตั้งใจที่จะเข้ามาช่วยแก้ปัญหา นอกเหนือไปจากการลงพื้นที่หาเสียงอย่างหนักอันเป็นวิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนนิยมใช้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรับทราบถึงความตั้งใจได้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลบางคนได้ใช้วิธีการบอกกับประชาชนอย่างตรงไปตรงมาในทำนองว่าตนมีความตั้งใจที่จะทำงานเพื่อประโยชน์ของประชาชน จึงขอให้ช่วยลงคะแนนเสียงให้⁸⁰ ผู้ให้ข้อมูลบางคนใช้วิธีการจดปัญหาของชาวบ้านและนำไปประสานงานกับ

⁷⁹ สัมภาษณ์ ทัศนิตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

⁸⁰ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

ผู้ใหญ่ของพรรคเพื่อหาทางแก้ปัญหา⁸¹ ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลบางคนถึงกับลงมือทำงานให้ชาวบ้าน โดยนำปัญหาที่ชาวบ้านเดือดร้อนไปประสานงานกับหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องนั้น อย่างกรณีของอริสมันต์ที่ลงพื้นที่พร้อมกับรับเรื่องราวร้องทุกข์จากชาวบ้าน โดยจดชื่อเจ้าของบ้าน บ้านเลขที่ และปัญหาทุกปัญหาที่ประชาชนเดือดร้อน จากนั้นให้ทีมงานประสานงานกับเจ้าหน้าที่ ของหน่วยงานที่รับผิดชอบปัญหานั้นเพื่อรับทราบแนวทางการแก้ไข และเมื่ออริสมันต์ได้กลับไปหา เสียงในพื้นที่ที่ตั้งกล่าวอีก จะประกาศชื่อเจ้าของบ้านที่เคยร้องเรียน และแจ้งให้ทราบถึงความ คืบหน้าของการติดต่อประสานงาน หากมีเอกสารจะนำเอกสารให้ผู้ร้องเรียนดูด้วย⁸² สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ สะท้อนให้เห็นว่าการที่ผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการเดินหาเสียงอย่างหนักเพื่อแสดงออกถึงความตั้งใจที่จะ เข้ามาทำงานการเมืองอาจไม่เพียงพอที่จะชนะใจผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพราะโดยทั่วไปในช่วงเวลาการ หาเสียง ผู้สมัครแทบทุกคนจากทุกพรรคการเมืองต่างทุ่มเทเดินหาเสียงอย่างหนักไม่ได้แตกต่างกัน ผู้ให้ข้อมูลจึงต้องหาวิธีการอื่นๆ ที่สื่อความหมายให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นว่าตนมีความตั้งใจ มากกว่าผู้สมัครคนอื่น นอกจากนี้หากพิจารณาในแง่มุมมองของการสร้างความประทับใจให้ผู้มีสิทธิ เลือกตั้ง วิธีการที่อริสมันต์เลือกใช้ไม่เพียงแต่บอกถึงความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาเท่านั้น ถ้าอริสมันต์ ต้องการสื่อความหมายเพียงเท่านั้นคงไม่ต้องให้ทีมงานจดรายละเอียดของผู้ร้องเรียนตั้งแต่ชื่อ ผู้ร้องเรียน บ้านเลขที่ และปัญหาที่ต้องการแก้ไข แต่การที่อริสมันต์ให้ทีมงานจดรายละเอียด ดังกล่าวเพื่อใช้ประกาศตอนที่มารายงานความคืบหน้าของปัญหานั้น แสดงให้เห็นว่าอริสมันต์ น่าจะคาดหวังให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งประทับใจและจดจำตนเองได้มากกว่าผู้สมัครคนอื่น เพราะเป็น ธรรมดาที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งย่อมรู้สึกดีเมื่อผู้ให้ข้อมูลจำชื่อและปัญหาที่เคยร้องเรียนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้มีสิทธิเลือกตั้งเคยมีประสบการณ์ที่ไม่ดีเกี่ยวกับการร้องเรียนปัญหา กล่าวคือ เคย ร้องเรียนปัญหาไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายต่อหลายครั้งแล้วยังไม่ได้รับการแก้ไข หรือเคย ผ่าปัญหาไปกับผู้สมัครคนอื่นๆ แล้วก็เงียบหายไป จะยิ่งประทับใจและจดจำอริสมันต์ได้ในฐานะ ที่เป็นผู้ติดตามความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหาให้กับตน

เป็นที่น่าสังเกตอีกว่าในการเดินหาเสียงตามบ้านนั้น ผู้ให้ข้อมูลได้เดินหาเสียง ในทุกพื้นที่ แม้กระทั่งในบางพื้นที่ที่ผู้ให้ข้อมูลทราบดีว่าชุมชนนั้นเป็นฐานเสียงของผู้สมัครคู่แข่ง แต่ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งก็เลือกที่จะเดินหาเสียงในชุมชนดังกล่าว ด้วยเหตุผลว่าคงไม่มีผู้มีสิทธิ เลือกตั้งรายใดที่เมื่อตัดสินใจสนับสนุนผู้สมัครคนใดคนหนึ่งแล้ว ต้องแสดงปฏิกิริยาที่ไม่ดีหรือมี

⁸¹ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

⁸² สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

พฤติกรรมต่อต้านผู้สมัครรายอื่นๆ ที่มาหาเสียง ในทางตรงกันข้ามบางที่ความรู้สึกไม่ดีที่ชาวบ้านเคยมีต่อผู้ให้ข้อมูลอาจหมดไปหลังจากได้พบปะพูดคุยกันอย่างใกล้ชิด และชาวบ้านอาจเปลี่ยนใจมาลงคะแนนให้กับผู้ให้ข้อมูลก็เป็นได้ ประกอบกับผู้ให้ข้อมูลยังมีความเห็นว่าหากได้รับเลือกตั้งก็ต้องดูแลชุมชนนั้นๆ ด้วย จึงเป็นหน้าที่ที่ต้องไปทำความเข้าใจกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งในทุกพื้นที่⁸³⁻⁸⁴⁻⁸⁵ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลล้วนเชื่อมั่นว่าตนเองจะสามารถชนะใจผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้แม้พื้นที่นั้นจะเป็นฐานเสียงของผู้สมัครคู่แข่งก็ตาม ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะความเป็นคนมีชื่อเสียงของผู้ให้ข้อมูลที่ช่วยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ถึงกับปิดกั้นผู้ให้ข้อมูล ประกอบกับผู้ให้ข้อมูลเกือบทุกคนเป็นผู้ที่มีทักษะในการเข้าหาประชาชน เพราะมีประสบการณ์จากการประกอบอาชีพเดิม เช่น ได้พูดคุยกับประชาชนอย่างใกล้ชิดเวลาที่ไปแสดงคอนเสิร์ต หรือไปถ่ายทำรายการที่ต่างจังหวัด ผู้ให้ข้อมูลจึงพอทราบว่าควรใช้คำพูดและปฏิบัติตัวอย่างไรถึงจะชนะใจผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ดังเช่นกรณีของยุรนันท์ ได้ไปเดินหาเสียงในแฟลตที่เป็นฐานเสียงสำคัญของพรรคการเมืองคู่แข่ง และพบชาวบ้านที่เป็นเจ้าของห้องกำลังจุดธูปบูชาพระอยู่ เพื่อให้มีโอกาสได้ใกล้ชิดและพูดคุยกับชาวบ้าน ยุรนันท์จึงขอเข้าไปจุดธูปบูชาพระร่วมกับชาวบ้านด้วย แม้ตอนแรกชาวบ้านจะลังเล แต่เมื่อได้เห็นความตั้งใจและการแสดงออกอย่างเป็นกันเองก็ยอมให้ยุรนันท์เข้าไปกราบพระด้วย ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นที่ได้พูดคุยกับชาวบ้าน และเมื่อได้พูดคุยกันมากขึ้นก็ยิ่งทำให้ชาวบ้านคนนั้นรู้สึกดีกับยุรนันท์มากขึ้น⁸⁶ หรือกรณีของศันสนีย์ที่ไปหาเสียงในพื้นที่ที่ทราบว่าเป็นฐานเสียงของผู้สมัครคู่แข่ง และคิดว่า การพูดขอคะแนนเสียงโดยตรงไปตรงมาคงไม่สามารถเปลี่ยนใจชาวบ้านได้ จึงเลือกใช้คำพูดในทำนองที่ว่าไม่ลงคะแนนเสียงให้ตนก็ไม่เป็นไร แต่ถ้าตนได้รับเลือกตั้งสามารถเรียกใช้งานตนได้ เพื่อสื่อความหมายถึงความปรารถนาดีที่ตนมีให้กับชาวบ้าน และมองว่าการพูดลักษณะนี้น่าจะทำให้มีชาวบ้านบางคนเปลี่ยนใจมาลงคะแนนเสียงให้บ้างเพราะได้เห็น

⁸³ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

⁸⁴ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 5 ธันวาคม 2549.

⁸⁵ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

⁸⁶ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

ถึงความมีน้ำใจของตน⁸⁷ นอกจากนี้ในอีกแง่มุมหนึ่งผู้ให้ข้อมูลก็อยู่ในสถานะที่ไม่มีทางจะเสียคะแนนนิยม มีแต่จะได้คะแนนเพิ่ม กล่าวคือ หากไม่ได้ไปหาเสียงในพื้นที่ดังกล่าว ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งที่เป็นฐานเสียงของคู่แข่งก็ไม่เลือกผู้ให้ข้อมูลอยู่แล้ว แต่หากผู้ให้ข้อมูลได้ไปหาเสียงอาจทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนหนึ่งเปลี่ยนใจก็ได้ ด้วยเหตุผลต่างๆ เหล่านี้จึงน่าจะทำให้ผู้ให้ข้อมูลตัดสินใจเดินเข้าไปหาเสียงในพื้นที่ที่เป็นฐานเสียงของผู้สมัครคู่แข่ง

สำหรับประเด็นการแต่งกาย โบหน้า และทรงผมของผู้ให้ข้อมูลในการเดินหาเสียงตามบ้านนั้น หลายคนอาจคิดว่าผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้มีชื่อเสียงจะต้องพิถีพิถันอย่างมากกับเรื่องนี้ แต่ผลการศึกษากลับพบว่า ประเด็นนี้ไม่ใช่สิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญเป็นลำดับต้นๆ ของการหาเสียง กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลเกือบทุกคนกล่าวตรงกันว่า ไม่ได้พิถีพิถันว่าเสื้อผ้าที่สวมใส่ต้องมีราคาแพง หรือต้องสวยและหล่อมากเมื่อไปเดินพบปะประชาชน แต่เน้นที่ความคล่องตัวในการเดินหาเสียงมากกว่า เช่น สำหรับผู้ให้ข้อมูลหญิงมักเลือกสวมใส่กางเกงมากกว่ากระโปรง หรือการเลือกสวมใส่รองเท้าที่เดินสบาย ซึ่งไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นรองเท้าส้นเตี้ยเท่านั้น ผู้ให้ข้อมูลบางคนก็ถนัดสวมใส่รองเท้าส้นสูงไม่ว่าจะต้องเดินหาเสียงนานกี่ชั่วโมงก็ตาม เป็นต้น⁸⁸ อีกทั้งยังมีบ่อยครั้งที่ผู้ให้ข้อมูลสวมใส่เสื้อยืดของพรรคหรือเสื้อแจ๊คเก็ตที่มีตราสัญลักษณ์พรรค จึงไม่ต้องแต่งตัวอะไรมากนัก ส่วนโบหน้าและทรงผม ผู้วิจัยพบว่า เป็นไปในลักษณะที่เป็นธรรมชาติของผู้ให้ข้อมูล กล่าวคือ สำหรับผู้ให้ข้อมูลชายแทบไม่ต้องทำอะไรมาก ไม่ต้องแต่งหน้า เพียงแค่หวีผมให้ดูเรียบร้อย ส่วนผู้ให้ข้อมูลหญิง มักแต่งหน้าอ่อนๆ เพื่อให้ดูน่ามอง ไม่ได้แต่งหน้าเข้มแบบดำเนินรายการโทรทัศน์ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังพบอีกว่า ผู้ให้ข้อมูลหญิงมักใช้ช่วงเวลาที่อยู่บนรถระหว่างที่เดินทางไปพบประชาชนในหมู่บ้านถัดไป ชับความมันบนโบหน้า แต่งหน้า และทาลิปสติกเพิ่ม ส่วนผู้ให้ข้อมูลชายอย่างเอกพจน์จะใช้เวลาประมาณ 30 นาที เพื่อแต่งตัวและจัดแต่งทรงผมก่อนออกไปพบประชาชน หรือเมื่อเดินหาเสียงจนเหงื่อท่วมตัว ผู้ให้ข้อมูลบางคนได้ขอเวลาพักผ่อนรถประมาณ 15 นาที โดยเปิดเครื่องปรับอากาศ เช็ดตัว และเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่⁸⁹ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าแม้ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้พิถีพิถันกับเรื่องนี้มากนัก แต่ก็ไม่ละเลยที่จะดูแลตนเองให้ดูดีในระดับหนึ่ง เพราะเป็นธรรมดาที่ผู้ให้ข้อมูลเองก็ไม่อยากปรากฏตัวต่อประชาชนใน

⁸⁷ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 17 ตุลาคม 2549.

⁸⁸ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

⁸⁹ สัมภาษณ์ ยุรพันธ์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

ขณะที่ตนเองเหนื่อยหรือทรมานมาก ขณะเดียวกันผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เคยเห็นผู้ให้ข้อมูลผ่านสื่อโทรทัศน์ ก็คงไม่อยากเห็นผู้ให้ข้อมูลในสภาพดังกล่าว หรือเกิดความรู้สึกในทำนองว่าทำไมในโทรทัศน์ผู้ให้ข้อมูลดูสวยและหล่อมาก แต่ตัวจริงดูไม่ได้เลย อีกทั้งยังเป็นเรื่องปกติของผู้สมัครทุกคนที่มักต้องการให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งประทับใจตนเอง ซึ่งการแต่งกาย ใบหน้า และทรงผมที่ดูดี ชวนมอง เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งประทับใจผู้ให้ข้อมูลตั้งแต่แรกพบ ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลจึงไม่ละเลยที่จะใส่ใจดูแลเรื่องนี้ แต่ไม่ถึงขนาดที่มองว่าเรื่องนี้เป็นประเด็นใหญ่ของการหาเสียง

การเดินทางเสียงตามบ้านนั้นนอกจากจะเป็นวิธีการหาเสียงที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างใกล้ชิด และเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการโน้มน้าวใจผู้มีสิทธิเลือกตั้งแล้ว การที่ผู้ให้ข้อมูลได้ไปพบประชาชนถึงบ้านยังเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถประเมินได้ว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้การสนับสนุนตนมากน้อยเพียงใด โดยสังเกตจากปฏิกิริยาของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เช่น หากผู้ให้ข้อมูลแจกบัตรแนะนำตัวหรือเอกสารหาเสียงเลือกตั้งอื่นๆ และผู้มีสิทธิเลือกตั้งรับและเก็บเอกสารดังกล่าว อีกทั้งยังสนใจฟังข้อมูลที่ผู้ให้ข้อมูลนำเสนอ และกล่าวในทำนองว่ายินดีสนับสนุนผู้ให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ ก็มีความเป็นไปได้ที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะลงคะแนนเสียงให้ แต่หากผู้มีสิทธิเลือกตั้งทิ้งหรือไม่สนใจเอกสารหาเสียงของผู้ให้ข้อมูล ก็เป็นไปได้ที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งอาจจะตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครที่เป็นคู่แข่ง⁹⁰ อย่างไรก็ตามในประเด็นนี้ผู้ให้ข้อมูลต้องไม่วางใจมากเกินไปว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะให้การสนับสนุนตน เพราะบุคลิกของคนไทยเป็นคนที่ยึดมั่นน้ำใจ แม้อาจจะไม่สนับสนุนผู้ให้ข้อมูลแต่ก็ไม่แสดงออก หรือขณะที่ผู้ให้ข้อมูลมาหาเสียง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งอาจมีความตั้งใจที่จะเลือกผู้ให้ข้อมูล แต่กลับเปลี่ยนใจเมื่อมีผู้สมัครรายใหม่มาขอคะแนนเสียง รวมไปถึงบางที่อาจไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งด้วยซ้ำ

อนึ่ง ในการพบปะประชาชนนอกจากผู้ให้ข้อมูลจะใช้วิธีการเดินพบชาวบ้านที่ละหลังคาเรือนแล้ว ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนไม่ละเลยที่จะไปพบชาวบ้านในสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของชาวบ้าน อาทิเช่น ร้านขายของชำประจำหมู่บ้าน ร้านกาแฟ ร้านอาหาร หน้าตลาดสด หน้าโรงเรียน สถานที่ทำงาน สถานที่ราชการ และสถาบันการศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้สาเหตุสำคัญน่าจะเป็นเพราะในสถานที่ดังกล่าวผู้ให้ข้อมูลสามารถขอคะแนนเสียงสนับสนุนได้เป็นจำนวนมาก และสถานที่ใดที่ผู้ให้ข้อมูลสามารถทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้านได้ ผู้ให้ข้อมูลมักจะทำ ดังเช่นกรณีของคันสนีย์และอริสมันต์ได้ไปพบชาวบ้านที่ร้านกาแฟ ร้านอาหาร และใช้โอกาสนี้นั่งดื่มกาแฟ หรือนั่ง

⁹⁰ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ ทรัพย์พัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

รับประทานอาหารร่วมกับชาวบ้าน⁹¹⁻⁹² หรือกรณีของยุรนันท์ที่ช่วงเช้าจะไปพบประชาชนบริเวณ
สี่แยกไฟแดงหน้าโรงเรียน และบางครั้งก็ช่วยจูงเด็กนักเรียนข้ามถนน⁹³ และกรณีของเอกพจน์ที่ไป
หาเสียงตามโรงงาน ที่ว่าการอำเภอ และมหาวิทยาลัยต่างๆ เป็นต้น⁹⁴ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อใกล้
ถึงวันเลือกตั้ง และผู้ให้ข้อมูลได้ประเมินแล้วว่าหากไปเดินหาเสียงที่ละบ้านจะหาเสียงได้ไม่ทั่วถึง
ผู้ให้ข้อมูลมักเลือกใช้วิธีการไปพบประชาชนตามสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของประชาชน ดังตัวอย่าง
ของอภิชาติที่กล่าวว่า เมื่อใกล้ถึงวันเลือกตั้งและยังแจกเอกสารหาเสียงไม่หมด จะใช้วิธีการไป
เดินหาเสียงบริเวณหน้าโรงเรียนในช่วงเวลาก่อนเข้าเรียนหรือหลังเลิกเรียน เพราะมีผู้ปกครอง
จำนวนมากมารับส่งบุตรหลาน⁹⁵ นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลบางคนยังได้ใช้สถานที่ดังกล่าวเป็นที่ประเมิน
ความรู้สึกของชาวบ้านว่าสนับสนุนตนมากน้อยเพียงใด อาทิเช่น จักรพันธุ์ได้ใช้โอกาสขณะที่พบ
ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามร้านค้าตรวจสอบว่าชาวบ้านมีความรู้สึกต่อตนเองอย่างไร โดยประเมินจาก
คำพูดที่ชาวบ้านใช้พูดกับตน เช่น มีชาวบ้านหลายคนพูดในทำนองว่า มีคนมาขอซื้อเสียง 3 เสียง
โดยให้ค่าตอบแทนเสียงละ 500 บาท ซึ่งสมัยนั้นยังเป็นการเลือกตั้งแบบรวมเขต ชาวบ้าน
ลงคะแนนเสียงเลือกผู้แทนฯ ได้ 3 คน แต่ชาวบ้านไม่ขายทั้งหมด จะขายเพียงแค่ 2 เสียง คือ รับ
เงินแค่ 1,000 บาท ส่วนอีก 1 เสียงไม่ขาย จะเก็บไว้ให้จักรพันธุ์ ซึ่งเมื่อได้ฟังชาวบ้านพูดแบบนี้
หลายๆ คน ก็ทำให้จักรพันธุ์มั่นใจในระดับหนึ่งว่ามีชาวระยองจำนวนไม่น้อยที่ให้การสนับสนุน
ตน⁹⁶ อย่างไรก็ตามสำหรับประเด็นนี้ไม่ต่างไปจากการประเมินความรู้สึกของชาวบ้านขณะที่ผู้ให้
ข้อมูลเดินหาเสียงตามบ้าน กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลต้องไม่ด่วนสรุปว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ให้การ
สนับสนุนตน เพราะบุคลิกของคนไทยเป็นคนที่ยึดมั่นน้ำใจ เมื่ออยู่ต่อหน้าผู้ให้ข้อมูลอาจพูดเอาใจ

⁹¹ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ
2548, 12 ตุลาคม 2549.

⁹² สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544
และ 2548, 6 กันยายน 2550.

⁹³ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ
2548, 28 กันยายน 2549.

⁹⁴ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544
และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

⁹⁵ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ
2535/1, 11 มีนาคม 2550.

⁹⁶ สัมภาษณ์ จักรพันธุ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539,
2544 และ 2548, 12 มีนาคม 2550.

ผู้ให้ข้อมูลว่ายินดีให้การสนับสนุนต่างๆ ที่ในใจจะลงคะแนนให้กับผู้สมัครคนอื่น หรือขณะนี้ยังไม่ยอมให้ใครมาซื้อเสียงที่เก็บไว้ให้จักรพันธ์ แต่ไม่แน่ว่าเมื่อใกล้ถึงวันเลือกตั้งและมีผู้สมัครรายใหม่มาขอซื้อเสียงในราคาที่สูงขึ้น และชาวบ้านอาจเปลี่ยนใจยอมขายเสียงให้กับผู้สมัครรายนั้นก็ เป็นได้

กล่าวโดยสรุป การเดินพบปะประชาชน เป็นวิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนให้ความสำคัญและนิยมใช้ในการหาเสียง เพราะเป็นวิธีที่จะได้พูดคุยขอคะแนนเสียงกับประชาชนอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากได้ไปขอคะแนนเสียงกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งที่ยังไม่ได้ตัดสินใจว่าจะลงคะแนนให้กับผู้สมัครคนใด ประกอบกับเป็นผู้ที่ชื่นชอบผู้ให้ข้อมูลอยู่ด้วย อีกทั้งไม่มีผู้สมัครรายอื่นมาขอคะแนนเสียงต่อจากผู้ให้ข้อมูล ยิ่งมีความเป็นไปได้สูงที่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งคนนั้นจะลงคะแนนให้กับผู้ให้ข้อมูล โดยการเดินพบปะประชาชนของผู้ให้ข้อมูลนั้นมีทั้งการไปพบประชาชนตามบ้านที่ละหลังเรือน และไปพบตามสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของประชาชน เช่น ร้านค้าประจำหมู่บ้าน และสถานที่ทำงาน เป็นต้น ซึ่งมีข้อดีในแง่ที่ผู้ให้ข้อมูลจะได้พบผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเป็นจำนวนมากในคราวเดียว ทั้งนี้ในทางปฏิบัติการเดินหาเสียงไม่ได้หมายความว่าผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการเดินเพียงอย่างเดียวตลอดทั้งวัน แต่ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้เดินเฉพาะในแหล่งชุมชนที่บ้านเรือนประชาชนอยู่ติดๆ กัน และใช้วิธีการขึ้นรถหรือลงเรือเมื่อต้องการเปลี่ยนจากแหล่งชุมชนหนึ่งไปยังอีกชุมชนหนึ่ง จากนั้นจึงค่อยลงเดินในชุมชนใหม่ เพื่อเป็นการประหยัดเวลา และยังทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้มีเวลาพักระหว่างอยู่บนรถหรือบนเรือ โดยผู้ให้ข้อมูลได้นำเอกสารการหาเสียงไปแจกให้กับประชาชนระหว่างที่เดินหาเสียงด้วย พร้อมทั้งยังมีทีมงานอีกจำนวนหนึ่งติดตามไปในขบวนหาเสียงเพื่อสร้างความคึกคักและช่วยพูดประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ให้ข้อมูล ด้วยข้อจำกัดของระยะเวลาการหาเสียงทำให้ผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถพูดคุยกับประชาชนในแต่ละบ้านได้นานเท่าใดนัก การพูดคุยของผู้ให้ข้อมูลกับประชาชนระหว่างที่เดินหาเสียงจึงเป็นเพียงการทักทายและพูดคุยกันสั้นๆ นอกจากนี้ด้วยข้อจำกัดของเวลายังทำให้ผู้ให้ข้อมูลต้องมีการวางแผนเป็นอย่างดีว่าตลอดห้วงเวลาการหาเสียงผู้ให้ข้อมูลจะไปพบประชาชนที่ใดบ้าง การเดินหาเสียงในแต่ละวันเป็นอย่างไร และใช้เวลาพูดคุยกับประชาชนในแต่ละชุมชนนานเพียงใด ทั้งนี้เพื่อให้สามารถไปพบประชาชนได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ของเขตเลือกตั้งให้ได้มากที่สุด ไม่เว้นแม้แต่พื้นที่ที่เป็นฐานเสียงของคู่แข่ง เพราะเป็นไปได้ที่อาจจะมีประชาชนที่เป็นฐานเสียงของคู่แข่งหันเปลี่ยนใจมาลงคะแนนให้กับผู้ให้ข้อมูลเมื่อได้พบและพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลอย่างใกล้ชิด ส่วนเรื่องการแต่งกาย ใบหน้า และท่วงท่าของผู้ให้ข้อมูลระหว่างการหาเสียงนั้นพบว่า ผู้ให้ข้อมูลไม่ละเลยที่จะใส่ใจเพื่อให้ตนเองดูดีในระดับหนึ่งเมื่อต้องไปพบประชาชน แต่ก็ไม่ถึงขนาดที่ไปให้ความสำคัญมากนัก นอกเหนือจากการเป็นวิธีหาเสียงที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้ใกล้ชิดกับประชาชนแล้ว การเดินพบ

ประชาชนยังช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลพอจะทราบว่าประชาชนให้การสนับสนุนตนมากน้อยเพียงใด และมีความเป็นไปได้หรือไม่ที่ตนจะได้รับเลือกตั้ง โดยประเมินจากท่าทีที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งแสดงออก เช่น การต้อนรับและการพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูล หากผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้ามาทักทายและพูดในทำนองว่า ยินดีให้การสนับสนุน ก็มีความเป็นไปได้ที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะลงคะแนนให้ผู้ให้ข้อมูล อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลต้องไม่ด่วนสรุปหรือเชื่อในสิ่งที่มองเห็น เพราะบางครั้งสิ่งที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งแสดงออก อาจไม่ตรงกับความรู้สึกข้างใน หรือบางทีผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็อาจเปลี่ยนใจในภายหลัง

2.1.1.2 การใช้สื่อบุคคล

การใช้สื่อบุคคลในที่นี้หมายถึง การให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นช่องทางสื่อสารระหว่างผู้สมัครกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งยอมรับและตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัคร จากการศึกษาพบว่าสื่อบุคคลที่มีบทบาทมากที่สุดในการหาเสียง คือ หัวคะแนน เพราะเป็นผู้ที่มีศักยภาพสูงในการโน้มน้าวใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครที่ตนสนับสนุน ถึงขนาดที่ผู้ให้ข้อมูลอย่างรณฤทธิ์ชัยได้กล่าวว่า สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ตนไม่ได้รับเลือกตั้งถึง 6 สมัย ก็เป็นเพราะไม่ได้มีการจัดตั้งหัวคะแนน ทำให้เมื่อลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งที่ 7 จึงตัดสินใจดำเนินการเรื่องนี้⁹⁷ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลคนอื่นๆ ที่ส่วนใหญ่ได้มีการจัดตั้งหัวคะแนนเพื่อช่วยในการหาเสียง โดยคัดเลือกบุคคลที่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้มาเป็นหัวคะแนน กล่าวคือ ผู้ที่ประสานงานเก่ง เป็นผู้กว้างขวางในชุมชน ชาวบ้านรู้จักเป็นอย่างดี เป็นผู้นำความคิด เป็นคนมีคุณภาพ มีบารมี และที่สำคัญ คือ ต้องเป็นคนที่พูดสิ่งใดแล้วชาวบ้านฟังและสามารถโน้มน้าวใจชาวบ้านได้⁹⁸⁻⁹⁹ ซึ่งบุคคลที่มีคุณลักษณะดังกล่าวส่วนใหญ่มักเป็นบุคคลระดับผู้นำท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร สมาชิกสภาเขต ผู้นำกลุ่มทางสังคมต่างๆ ในชุมชน อาทิ ผู้นำกลุ่มแม่บ้าน ผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุ และผู้นำกลุ่มทอผ้า เป็นต้น รวมไปถึงผู้ใหญ่บ้านและกำนัน ซึ่งแม้ตามกฎหมายเลือกตั้งบุคคลทั้งสองต้องเป็นกลางทางการเมือง แต่ผลการศึกษากลับพบว่าในทางปฏิบัติแทบไม่มีผู้ใหญ่บ้านและกำนันคนใดที่เป็นกลางทางการเมือง บุคคลทั้งสองมักถูกทาบทามให้มาเป็นหัวคะแนนของผู้สมัครคนใดคนหนึ่ง และโดยมากผู้นำทั้งสองก็ไม่ปฏิเสธ แม้วิธีการที่

⁹⁷ สัมภาษณ์ รณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 พฤศจิกายน 2549.

⁹⁸ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

⁹⁹ สัมภาษณ์ รณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

ผู้ใหญ่บ้านและกำนันช่วยผู้สมัครหาเสียงนั้นจะไม่สามารถทำได้เปิดเผย อาทิเช่น ไม่สามารถช่วยผู้สมัครปราศรัย หรือร่วมเดินพบปะชาวบ้าน แต่บรรดาผู้นำเหล่านี้ก็มีวิธีการในการส่งสัญญาณไปถึงลูกบ้าน โดยที่การส่งสัญญาณนั้นไม่ผิดกฎหมายเลือกตั้ง แต่สามารถทำให้ลูกบ้านทราบได้ว่าผู้นำของตนให้การสนับสนุนผู้สมัครคนใด จากพรรคการเมืองใด ซึ่งวิธีการดังกล่าว ได้แก่ การให้บุคคลใกล้ชิด เช่น คู่สมรส ญาติพี่น้อง หรือตัวแทน เป็นผู้ที่แสดงออกอย่างเปิดเผยว่าสนับสนุนผู้สมัครคนใด¹⁰⁰ ด้วยวิธีการดังกล่าวชาวบ้านจะอนุมานได้ทันทีว่าผู้นำของตนเป็นหัวคะแนนให้กับใครและมีแนวทางว่าตนควรลงคะแนนให้กับผู้สมัครคนใด

เมื่อผู้ให้ข้อมูลได้ตัวบุคคลที่จะมาเป็นหัวคะแนนแล้ว เพื่อให้หัวคะแนนช่วยผู้ให้ข้อมูลหาเสียงได้อย่างเป็นระบบและเป็นไปในแนวทางที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการ ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการจัดประชุมหัวคะแนนเพื่อทำความเข้าใจถึงแนวทางการทำงาน เหมือนกับเป็นการมอบนโยบายการทำงาน เช่น การจัดประชุมเฉพาะหัวคะแนนหลักของแต่ละตำบล อาทิ ในเขตเลือกตั้งมีทั้งหมด 22 ตำบล ก็นัดประชุมหัวคะแนนหลักทั้ง 22 คน หรือการจัดประชุมหัวคะแนนทั้งหมดของตำบลนั้น ซึ่งโดยมากมักนัดหมายหัวคะแนนมาที่ละตำบลเพื่อให้สามารถถ่ายทอดนโยบายได้อย่างทั่วถึง เพราะหากนัดประชุมหัวคะแนนพร้อมกันทุกตำบล จำนวนหัวคะแนนจะมาก ซึ่งอาจมีผลต่อประสิทธิภาพการสื่อสาร อีกทั้งยังทำให้ผู้สมัครคู่แข่งทราบความเคลื่อนไหวได้ง่าย¹⁰¹⁻¹⁰² สำหรับเนื้อหาของสาระของการประชุมจะเป็นการชี้แจงถึงวิธีการทำงานและเนื้อหาที่หัวคะแนนจะใช้ในการโน้มน้าวใจผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เช่น หากเป็นการนัดประชุมหัวคะแนนหลัก ผู้ให้ข้อมูลมักทำความเข้าใจถึงการหาหัวคะแนนย่อยระดับหมู่บ้านว่า ต้องไปหาหัวคะแนนย่อยระดับหมู่บ้านๆ ละกี่คน และหัวคะแนนย่อยต้องไปหาแนวร่วมให้ได้กี่คน เช่น หัวคะแนนหลักระดับตำบลแต่ละคนต้องไปหาหัวคะแนนย่อยระดับหมู่บ้านให้ได้หมู่บ้านละ 5 คน และหัวคะแนนย่อยระดับหมู่บ้านแต่ละคนจะต้องไปหาแนวร่วมให้ได้อีก 10 คน ดังนั้นแต่ละหมู่บ้านจะมีหัวคะแนนของผู้ให้ข้อมูลอยู่ 50 คน และถ้าตำบลนี้มีทั้งหมด 10 หมู่บ้าน ก็จะมีหัวคะแนนทั้งหมด 500 คน ซึ่งหมายความว่าผู้ให้ข้อมูลจะได้คะแนนเสียงที่ตำบลนี้อย่างน้อย 500 คะแนน หากนับรวมคู่สมรสของหัวคะแนน ผู้ให้ข้อมูลจะมีคะแนนเสียงที่ตำบลนี้ประมาณ 1,000 คะแนน และถ้ารวมเครือญาติของหัวคะแนนด้วย ผู้ให้ข้อมูลก็จะได้คะแนนเสียงมากขึ้นไปอีก ทั้งนี้จำนวนหัวคะแนนย่อยในระดับหมู่บ้านอาจ

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰¹ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 11 มีนาคม 2550.

¹⁰² สัมภาษณ์ รณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

มากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละหมู่บ้านขึ้นอยู่กับจำนวนประชากร เช่น หมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรมากอาจมีห้วคะแนนน้อยมากถึง 20 คน¹⁰³ ส่วนการประชุมห้วคะแนนย่อย ประเด็นสำคัญมักเป็นการทำความเข้าใจถึงเนื้อหาที่ห้วคะแนนจะใช้ในการโน้มน้าวใจผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งเนื้อหาไม่แตกต่างไปจากเนื้อหาที่ห้วคะแนนหลักใช้ในการหาห้วคะแนนย่อย กล่าวคือ เป็นเนื้อหาด้านบวกเกี่ยวกับตัวผู้ให้ข้อมูล อาทิเช่น ทำไมจึงต้องเลือกผู้ให้ข้อมูล เมื่อเลือกแล้วผู้ให้ข้อมูลจะสามารถทำประโยชน์อะไรให้แก่ชุมชน ผู้ให้ข้อมูลเป็นคนดีมีความสามารถอย่างไรบ้าง ผลดีที่จะเกิดกับชุมชนมีอะไรบ้างหากทุกคนช่วยลงคะแนนเสียงให้ และถ้าผู้ให้ข้อมูลเคยทำประโยชน์ให้ชุมชนมาก่อน ห้วคะแนนต้องย้ำถึงผลงานเหล่านั้นด้วย¹⁰⁴⁻¹⁰⁵⁻¹⁰⁶ น่าสังเกตว่าการที่ผู้ให้ข้อมูลนัดประชุมและชี้แจงห้วคะแนนเช่นนี้ทำให้เนื้อหาที่บรรดาห้วคะแนนจะบอกต่อไปยังชาวบ้านเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งเป็นผลดีอย่างมากต่อผู้ให้ข้อมูล เพราะเป็นธรรมดาที่เมื่อมีแต่คนพูดถึงข้อดีของผู้ให้ข้อมูลมากๆ และทุกคนพูดตรงกัน ชาวบ้านย่อมคล้อยตามได้ง่ายไม่ลังเล และนำไปสู่การตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้กับผู้ให้ข้อมูลในที่สุด และจากการที่ผู้ให้ข้อมูลนิยมให้ห้วคะแนนนำเสนอเฉพาะเนื้อหาด้านบวกของผู้ให้ข้อมูล ยังสะท้อนให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลไม่เน้นการหาเสียงโดยการโจมตีคู่แข่งกัน กล่าวคือ เน้นการนำเสนอแต่ข้อมูลด้านบวกของตัวผู้ให้ข้อมูล ไม่ได้นำเสนอข้อมูลด้านลบของคุณต่อสู้

สำหรับจำนวนห้วคะแนนที่ผู้ให้ข้อมูลจัดตั้งนั้น จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลคำนวณจากคะแนนเสียงต่ำสุดที่น่าจะทำให้ตนชนะการเลือกตั้ง โดยใช้ข้อมูลจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งและพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลแทบทุกคนมีข้อมูลจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ไปจนถึงระดับอำเภอ และมีการประมาณการว่าตนต้องได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่าใดจึงจะมีโอกาสได้รับชัยชนะ เช่น เขตเลือกตั้งของตนมีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 100,000 คน แต่มาใช้สิทธิเพียง 70% หรือ ประมาณ 70,000 คน มีผู้ลงสมัครทั้งหมด 4 คน ประมาณการว่าหากผู้ให้ข้อมูลได้คะแนนเสียงประมาณ 40,000 คะแนน น่าจะชนะการเลือกตั้ง จากนั้นจึงวางแผนว่าจะได้คะแนนจำนวนดังกล่าวมาได้อย่างไร โดยพิจารณาจาก

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰⁴ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 11 มีนาคม 2550.

¹⁰⁵ สัมภาษณ์ อดาวัลลี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

¹⁰⁶ สัมภาษณ์ รณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

จำนวนหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอในเขตเลือกตั้งของตนว่า แต่ละหมู่บ้านต้องได้คะแนนเสียงอย่างน้อยจำนวนเท่าใดจึงจะได้คะแนนเสียงครบตามที่ได้ประมาณการไว้ และจัดตั้งหัวคะแนนที่สามารถพูดขอคะแนนเสียงชาวบ้านได้ตามจำนวนดังกล่าว¹⁰⁷ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าจำนวนหัวคะแนนอาจมากขึ้นอยู่กับแต่ละเขตเลือกตั้ง แต่ประเด็นสำคัญ คือ ต้องมีหัวคะแนนอยู่เต็มพื้นที่เพื่อให้สามารถคุมคะแนนเสียงได้¹⁰⁸⁻¹⁰⁹⁻¹¹⁰ ทั้งนี้ลีลาและวิธีการที่หัวคะแนนแต่ละคนใช้ในการขอคะแนนเสียงจากชาวบ้านจะแตกต่างกันไป เช่น หัวคะแนนบางคนเมื่อเข้าไปพบชาวบ้านจะไม่ขอให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครที่ตนสนับสนุนทั้งหมด แต่ขอให้สมาชิกในครอบครัวเพียงบางคนลงคะแนนเสียงให้ อาทิ ไปพบชาวบ้านที่มีสมาชิกในครอบครัวมีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งหมด 5 คน จะขอให้ชาวบ้านแบ่งคะแนนมาช่วยผู้ให้ข้อมูล 3 คะแนน ขณะที่หัวคะแนนบางคนจะขอคะแนนเสียงจากสมาชิกทุกคนในครอบครัวให้เลือกผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเพื่อให้มั่นใจว่าผู้ให้ข้อมูลได้คะแนนมากพอที่จะชนะการเลือกตั้ง¹¹¹

จากการที่ผู้ให้ข้อมูลนัดประชุมหัวคะแนนเพื่อชี้แจงแนวทางการทำงานดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า หน้าที่หลักของหัวคะแนน คือ การไปพบปะชาวบ้านและพูดโน้มน้าวใจให้ชาวบ้านช่วยลงคะแนนเสียงให้ผู้ให้ข้อมูล ซึ่งมักไปพร้อมกับเอกสารแนะนำตัวผู้สมัคร และไม่มีข้อกำหนดตายตัวว่าหัวคะแนนต้องทำงานให้กับผู้ให้ข้อมูลกี่วัน แต่โดยทั่วไปหัวคะแนนมักพยายามเข้าพบชาวบ้านให้ได้มากที่สุดอย่างสม่ำเสมอ ไม่ให้ขาดช่วง และช่วยผู้ให้ข้อมูลหาเสียงจนกว่าจะเลือกตั้งเสร็จ ในบางเขตเลือกตั้งหัวคะแนนจะรอจนมีการประกาศรับรองผลการเลือกตั้งและจัดงานเลี้ยงฉลองตำแหน่ง ส.ส. ให้กับผู้ให้ข้อมูล จากนั้นจึงค่อยสลายตัวไป¹¹²⁻¹¹³ มีผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งให้ความเห็นตรงกันว่า การมีหัวคะแนนยังมีความสำคัญในแง่มุมที่ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ลืมผู้ให้ข้อมูล เพราะเป็นธรรมดาที่ในช่วงเวลาหาเสียงจะมีผู้สมัครมากหน้าหลาย

¹⁰⁷ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰⁹ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

¹¹⁰ สัมภาษณ์ ยูนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

¹¹¹ สัมภาษณ์ หัวคะแนนของเอกพจน์ ปานแย้ม, 12 พฤศจิกายน 2549.

¹¹² สัมภาษณ์ รณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

¹¹³ สัมภาษณ์ หัวคะแนนของลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, 22 ธันวาคม 2549.

ตา จากหลายพรรคการเมืองมาขอคะแนนจากชาวบ้าน แม้ตอนที่ผู้ให้ข้อมูลมาหาเสียง ชาวบ้านจะรับรู้ถึงความดีงามและมีความตั้งใจจะลงคะแนนให้กับผู้ให้ข้อมูล แต่เมื่อผู้ให้ข้อมูลออกจากหมู่บ้านไปแล้ว และมีผู้สมัครจากพรรคการเมืองอื่นมาหาเสียง ก็มีความเป็นไปได้สูงที่ชาวบ้านอาจลืมผู้ให้ข้อมูลและมีใจเอนเอียงที่จะไปลงคะแนนให้กับผู้สมัครรายใหม่ที่เพิ่งมาหาเสียง การมีหัวคะแนนในหมู่บ้านที่คอยพูดถึงผู้ให้ข้อมูลอย่างสม่ำเสมอช่วยกระตุ้นชาวบ้านไม่ให้ลืมผู้ให้ข้อมูล แม้ผู้ให้ข้อมูลจะไม่ได้กลับไปหาเสียงในหมู่บ้านนั้นอีก แต่ข้อมูลข่าวสารของผู้ให้ข้อมูลจะไม่หายไปจากความทรงจำของชาวบ้าน¹¹⁴⁻¹¹⁵⁻¹¹⁶ นอกเหนือไปจากการทำหน้าที่พูดโน้มน้าวใจให้ชาวบ้านไปลงคะแนนให้กับผู้ให้ข้อมูลแล้ว มีบ่อยครั้งที่หัวคะแนนต้องทำหน้าที่พูดแก้ช้อกล่าวหาให้ผู้ให้ข้อมูล ในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลถูกคู่แข่งขั่นโจมตีและผู้ให้ข้อมูลไม่ได้มีโอกาสกลับมามีชีวิตร่วมกับชาวบ้านด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่สำคัญของหัวคะแนน¹¹⁷ เพราะเป็นเรื่องปกติของการหาเสียงที่ผู้ให้ข้อมูลจะถูกคู่แข่งกล่าวโจมตี การไม่มีโอกาสได้ชี้แจงอาจทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยเชื่อถือข้อมูลของคู่แข่ง และไม่ลงคะแนนให้กับผู้ให้ข้อมูล ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเสียโอกาสที่จะได้รับเลือกตั้ง นอกจากนี้ยังพบว่า หัวคะแนนบางคนยังได้ทำหน้าที่ช่วยประสานงานกับชาวบ้านเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้พบปะพูดคุยหาเสียงกับชาวบ้าน โดยเป็นผู้นัดหมายกับผู้ให้ข้อมูล เรื่องวัน เวลา และสถานที่ที่จะมาพบชาวบ้าน จากนั้นแจ้งให้ชาวบ้านทราบ และนัดหมายชาวบ้านให้มารวมตัวกันตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว เพื่อฟังผู้ให้ข้อมูลหาเสียง ไม่เพียงเท่านั้น หัวคะแนนยังเป็นผู้จัดเตรียมสถานที่ ช่วยดูแลชาวบ้าน ตลอดจนคอยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ให้ข้อมูล เช่น ระหว่างที่ผู้ให้ข้อมูลยังเดินทางมาไม่ถึง ได้จัดหาอาหารว่างมาให้ชาวบ้านและพูดคุยถึงข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล เพื่อไม่ให้ชาวบ้านเบื่อ เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อเป้าหมายสำคัญคือ ให้ชาวบ้านลงคะแนนเสียงให้กับผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด¹¹⁸⁻¹¹⁹

¹¹⁴ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

¹¹⁵ สัมภาษณ์ รัตนฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

¹¹⁶ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 พฤศจิกายน 2549.

¹¹⁷ สัมภาษณ์ รัตนฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

¹¹⁸ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

¹¹⁹ สัมภาษณ์ รัตนฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

เพื่อให้การทำงานของห้วคະແນเป็นไปด้วยความราบรื่น ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้มีการจัดเตรียมงบประมาณไว้จำนวนหนึ่งเป็นค่าใช้จ่ายให้กับบรรดาห้วคະແນที่มาช่วยหาเสียง ด้วยเหตุผลว่าการเดินทางไปพบปะชาวบ้านและพูดคุยใจให้ห้วคະແນให้กับผู้ให้ข้อมูลนั้นต้องมีค่าใช้จ่าย อย่างน้อยก็เป็นค่าน้ำมัน ค่าเสียเวลา ค่าแรง ค่าอาหาร หรือของว่างที่ซื้อไปรับประทานระหว่างการพูดคุย เช่น ค่าสุรา ค่าบุหรี่ ค่าหมากพลูที่ซื้อไปฝากผู้หลักผู้ใหญ่ และค่าขนมที่ซื้อไปฝากลูกหลานของชาวบ้าน เป็นต้น ห้วคະແນส่วนใหญ่ต่างมีความคิดคล้ายๆ กันว่า ชาวบ้านทำงานได้รับค่าจ้าง เช่น เกียวข้าวได้ค่าแรงวันละ 100-200 บาท ถ้าจะให้หยุดงานมาช่วยผู้ให้ข้อมูลหาเสียงโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน และต้องเสียรายได้จากการไม่ได้ไปทำงาน พวกเขาไม่ทำ ดังนั้นเงินค่าใช้จ่ายที่ผู้ให้ข้อมูลจัดเตรียมไว้จึงจูงใจให้ห้วคະແນเต็มใจมาช่วยทำงานได้เป็นอย่างดี และยังทำให้ห้วคະແນรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองมีความสำคัญมากขึ้น โดยจำนวนเงินที่ให้ห้วคະແນจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบ ห้วคະແນหลักได้รับมากกว่าห้วคະແນย่อยเพราะมีทีมงานที่ต้องดูแลมากกว่า¹²⁰⁻¹²¹ และจากการที่ผู้ให้ข้อมูลต้องจัดเตรียมงบประมาณส่วนหนึ่งไว้ให้กับห้วคະແນนี้เอง ทำให้ผู้ให้ข้อมูลบางคน อย่างเช่นกรณีของเย็นจิตต์ ไม่จัดตั้งห้วคະແນ เพราะเห็นว่ามีค่าใช้จ่ายสูงและตนไม่มีงบประมาณมากพอ อีกทั้งยังไม่มั่นใจว่าห้วคະແນเหล่านี้จะมีความซื่อสัตย์และช่วยหาเสียงอย่างเต็มที่¹²²

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างปฏิเสธว่า เงินจำนวนนี้ไม่ใช่เงินที่ใช้ซื้อห้วคະແນ และเรียกเงินที่ใช้นี้ว่าเป็นค่าดำเนินการที่ห้วคະແณมาช่วยผู้ให้ข้อมูลทำงาน โดยให้เหตุผลว่าเงินจำนวนดังกล่าวมีไม่มากนัก และเป็นเรื่องปกติที่การทำงานของห้วคະແณจะมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลก็ไม่ได้มีบุญคุณต่อห้วคະແณมากมายถึงขนาดที่ห้วคະແณจะมาทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน เช่น ผู้ให้ข้อมูลให้เงินห้วคະແณย่อย 2,000 บาท ทหารเฉลี่ยกันกลุ่ม 10 คน ได้คนละ 100 บาท เป็นค่าน้ำมันรถในการเดินทางไปพบชาวบ้าน¹²³ และปฏิเสธด้วยว่าเงินจำนวนนี้ก็ไม่ใช่เงินที่ใช้ซื้อเสียง เพราะการซื้อเสียงเป็นการให้เงินถึงมือชาวบ้านและชาวบ้านไม่ต้องไปช่วยหาเสียง แต่ห้วคະແณได้รับเงินแล้วต้องไปช่วยพูดให้ผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้จำนวนเงินที่

¹²⁰ สัมภาษณ์ อดาว์ลิลี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

¹²¹ สัมภาษณ์ รณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

¹²² สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

¹²³ สัมภาษณ์ ห้วคະແณของอดาว์ลิลี วงศ์ศรีวงศ์, 23 ธันวาคม 2549.

หัวคะแนนได้รับจะมากกว่าเงินที่ชาวบ้านได้รับจากการซื้อเสียง เช่น มีการซื้อเสียงกันในราคา 50 บาท หัวคะแนนอาจจะได้ 200 บาท แต่ต้องช่วยผู้ให้ข้อมูลหาเสียง สิ่งที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นว่าน่าจะมีคนจำนวนไม่น้อยที่ยังเข้าใจว่าการให้เงินหัวคะแนนเป็นการหาเสียงที่ไม่ถูกกฎหมาย ผู้ให้ข้อมูลจึงต้องรีบชี้แจงถึงความหมายของเงินจำนวนดังกล่าว อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้พบว่า มีบางครั้งที่ผู้ให้ข้อมูลก็ต้องการซื้อเสียงชาวบ้านเพื่อให้ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ในกรณีนี้ผู้ที่ดำเนินการ คือ หัวคะแนน โดยผู้ให้ข้อมูลให้เงินจำนวนมากไว้กับหัวคะแนนเพื่อให้หัวคะแนนนำเงินจำนวนนี้ไปซื้อเสียงชาวบ้านในอัตราที่ได้ตกลงไว้กับผู้ให้ข้อมูล ดังตัวอย่างการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่ง

ผู้วิจัย : จริงๆ แล้วสิ่งที่เป็นหัวคะแนน จะพูดว่าเราซื้อเสียงไม่

ผู้ให้ข้อมูล : หัวคะแนน จะบอกซื้อเสียงก็ไม่ใช่ ซื้อเสียง คือ คนทั่วไป

ถ้าเราจะซื้อ

ผู้วิจัย : คือไปจ่ายให้

ผู้ให้ข้อมูล : คือชาวบ้าน คนที่จะจ่ายคือ หัวคะแนน หัวคะแนน ถ้าเราไม่ซื้อเสียงเลย เราก็ต้องมีค่าใช้จ่ายให้เค้า เพราะเค้าจะต้อง

ผู้วิจัย : ประชาสัมพันธ์แทนเรา

ผู้ให้ข้อมูล : อิม ไปนั่งคุย บางทีมีค่าเหล้า ค่ายา ค่าเป็นคนควักแทนเรา

ผู้วิจัย : คือเราให้เป็นก่อนแต่หัวคะแนนของเรา แกนหลัก แกนย่อย ไม่ได้เอาเงินไปแจกชาวบ้าน

ผู้ให้ข้อมูล : แกนหลักก็ ทั้งแกนหลัก แกนย่อย คือ คนซึ่งจะต้องมีค่าใช้จ่ายซึ่งเรามอบให้

ผู้วิจัย : เราก็จะให้

ผู้ให้ข้อมูล : มีลิมิต ค่าใช้จ่ายแกนหลักเท่านี้ แกนย่อยต่ำลงมาเท่านี้ ไม่เท่ากัน

ผู้วิจัย : แต่ว่า 2 กลุ่มนี้ จะไม่ได้เอาเงินไปให้ชาวบ้าน

ผู้ให้ข้อมูล : ถ้าเราจำเป็นต้องทำ ก็คนเหล่านี้ ไม่ใช่เรา

ผู้วิจัย : คนเหล่านี้จะเอาตั้งค้ไปให้ชาวบ้าน

ผู้ให้ข้อมูล : อิม ถ้าเราทำนะ

ผู้วิจัย : แล้วเราทำไมคะ

ผู้ให้ข้อมูล : มันก็ (อ้ออึ้ง) สมัยก่อนมีบ้าง (หัวเราะ)

การที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างอิงก่อนจะตอบคำถามของผู้วิจัยที่ว่า “ผู้ให้ข้อมูลเคยให้ห้วคะแนนนำเงินไปให้ชาวบ้านหรือไม่” หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ คือ “เคยซื้อเสียงหรือไม่” อีกทั้งยังห้วเราะทำคำตอบด้วย สะท้อนให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลน่าจะตระหนักดีว่าวิธีการดังกล่าวไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้อง จึงไม่ต้องการเปิดเผยว่าตนก็เคยใช้วิธีการดังกล่าว ซึ่งในกรณีเช่นนี้ ผู้วิจัยยังพบอีกว่า ผู้ให้ข้อมูลมีทีมงานทั้งคนในพื้นที่ และนอกพื้นที่คอยติดตามตรวจสอบว่าห้วคะแนนได้นำเงินไปให้ชาวบ้านตามที่ได้ตกลงไว้หรือไม่ และมองว่าการติดตามการทำงานของห้วคะแนนไม่ใช่เรื่องยาก เพราะเพียงแค่สุ่มถามชาวบ้านบางพื้นที่ว่าได้รับเงินจากห้วคะแนนหรือไม่ อย่างไร ก็จะทราบทันทีว่าห้วคะแนนได้ทำงานให้กับผู้ให้ข้อมูลแล้วหรือไม่ หากห้วคะแนนไม่ทำงานตามที่ได้ตกลงกัน จะมีการเรียกมาสอบถาม จึงเป็นไปได้ยากที่ห้วคะแนนจะเก็บเงินของผู้ให้ข้อมูลไว้ด้วยวิธีการดังกล่าวจะเห็นได้ว่านับเป็นเรื่องยากที่กฎหมายเลือกตั้งจะเอาผิดกับผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ซื้อเสียง เนื่องจากไม่มีผู้สมัครคนใดที่ลงมือซื้อเสียงด้วยตนเอง จึงไม่มีพยานหลักฐาน

อย่างไรก็ตามในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรก ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ยังไม่สามารถจัดตั้งห้วคะแนนที่เป็นผู้นำระดับท้องถิ่นได้มากนัก¹²⁴⁻¹²⁵⁻¹²⁶ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลบางคนไม่ใช่คนในพื้นที่และใช้เวลาลงพื้นที่ก่อนการเลือกตั้งไม่นาน จึงยังไม่รู้จักผู้นำชุมชนหรือบุคคลที่สามารถให้ความช่วยเหลือผู้ให้ข้อมูลได้ หรือแม้ผู้ให้ข้อมูลจะเป็นคนในพื้นที่ แต่ด้วยความที่ยังไม่มีประสบการณ์ทางการเมืองจึงไม่สามารถเข้าหา และชักชวนให้ผู้นำท้องถิ่นมาเป็นห้วคะแนนให้กับตนได้มากนัก และที่สำคัญ คือ บุคคลเหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นห้วคะแนนที่เหนียวแน่นของผู้สมัครฝ่ายตรงข้าม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลต่างเข้าใจสภาพการณ์เช่นนี้เป็นอย่างดีและมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า การจะให้กลุ่มผู้นำชุมชนเปลี่ยนใจมาสนับสนุนผู้ให้ข้อมูลต่างๆ ที่เพิ่งรู้จักผู้ให้ข้อมูลได้ไม่นานนั้นเป็นไปได้ยาก จึงต้องใช้เวลาระยะหนึ่งเพื่อสร้างการยอมรับ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วผู้ให้ข้อมูลมักปล่อยให้บรรดาผู้นำชุมชนต่างๆ ได้เห็นผลงานและความทุ่มเททำงานการเมืองของผู้ให้ข้อมูล จนเกิดความรักความศรัทธาและเต็มใจสนับสนุนผู้ให้ข้อมูลขึ้นมาเอง ดังตัวอย่างของเอกพจน์ที่ให้ความเห็นว่า การลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกแทบไม่มีห้วคะแนน เพราะห้วคะแนนเหล่านั้นเป็นผู้สนับสนุนของผู้สมัครคู่แข่งที่เป็นเจ้าของพื้นที่มาหลายสมัย อีกทั้งยังเกรงกลัว

¹²⁴ สัมภาษณ์ อดาวัลลี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

¹²⁵ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแยม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

¹²⁶ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

ผู้สมัครคู่แข่งถึงขนาดไม่กล้าพูดคุยหรือสนทนากับตน จนเมื่อตนสามารถชนะการเลือกตั้งและมีโอกาสทำงาน รวมทั้งได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้านมากขึ้น ชาวบ้านจึงเริ่มเห็นถึงความตั้งใจจริงและยอมรับตนมากขึ้น ซึ่งมีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่รู้สึกผูกพันจนพร้อมสนับสนุนตนอย่างเต็มที่ในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งต่อไป¹²⁷ น่าสังเกตว่าด้วยวิธีการดังกล่าวทำให้ผู้ให้ข้อมูลค่อยๆ มีหวัหระแนเพิ่มขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติโดยไม่ต้องใช้เงินซื้อ ยิ่งผู้ให้ข้อมูลมีผลงานปรากฏเป็นรูปธรรมมากเท่าใดยิ่งมีชาวบ้านที่ศรัทธาและสมัครใจมาเป็นหวัหระแนให้กับผู้ให้ข้อมูลมากขึ้น และเพื่อเป็นการรักษาหวัหระแนเหล่านี้ให้จงรักภักดีต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลหลายคนได้แต่งตั้งให้บรรดาหวัหระแนเป็นคณะทำงานของตนหลังจากที่ได้รับเลือกตั้ง เช่น ให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วย ส.ส. ให้เป็นผู้ประสานงาน และเป็นเลขานุการของ ส.ส. เป็นต้น ตลอดจนสนับสนุนให้ลงสมัครรับเลือกตั้งในสนามเลือกตั้งท้องถิ่น อาทิ สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยผู้ให้ข้อมูลช่วยหาเสียงให้ ทั้งการปราศรัย พบชาวบ้าน หรือบางทีก็ต้องช่วยดำเนินงานประมาณ เป็นค่าจัดทำใบปลิว ป้ายโฆษณาหาเสียง¹²⁸⁻¹²⁹ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าการยึดโยงโดยอาศัยความผูกพันทางความรู้สึกเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะรักษาหวัหระแนที่มีฝีมือไว้ได้ เพราะเป็นธรรมดาที่เมื่อถึงฤดูกาลการเลือกตั้ง หวัหระแนที่มีความสามารถในการคุมหวัหระแนเสียงมักถูกซื้อตัวจากผู้สมัครคนอื่น ๆ ดังนั้นเพื่อให้มั่นใจว่าหวัหระแนที่มีฝีมือจะไม่เปลี่ยนใจไปสนับสนุนผู้สมัครคนอื่น ผู้ให้ข้อมูลจึงต้องใช้การยึดโยงด้วยตำแหน่งหน้าที่ซึ่งมีความเป็นทางการมากกว่าร่วมด้วย

แม้การลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรก ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะยังไม่มีหวัหระแนที่เป็นผู้นำระดับท้องถิ่นมากนัก แต่ผู้ให้ข้อมูลก็ยังได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลยังมีบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่เป็นหวัหระแนให้กับผู้ให้ข้อมูลไปโดยปริยาย โดยไม่ต้องมีการจัดตั้ง บุคคลกลุ่มนี้ คือ บรรดาผู้ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้ให้ข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นบุคคลในครอบครัวญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ตั้งแต่เพื่อนสมัยเรียนหนังสือไปจนถึงเพื่อนร่วมงาน¹³⁰⁻¹³¹ ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติ

¹²⁷ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

¹²⁸ สัมภาษณ์ รัตนทิพย์ คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 17 พฤศจิกายน 2549.

¹²⁹ สัมภาษณ์ ยุรนนท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

¹³⁰ สัมภาษณ์ รัตนทิพย์ คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

ที่บุคคลกลุ่มนี้มักพร้อมให้การสนับสนุนเมื่อทราบว่าผู้ให้ข้อมูลได้ลงแข่งขันในสนามเลือกตั้ง ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะหากผู้ให้ข้อมูลได้รับเลือกตั้งย่อมสร้างความภาคภูมิใจไม่น้อยให้แก่กลุ่มบุคคลดังกล่าว ขณะเดียวกันผู้ให้ข้อมูลเองก็มีความคาดหวังไม่น้อยที่จะได้รับการสนับสนุนจากบุคคลกลุ่มนี้ ดังตัวอย่างของลดาวัลย์ที่กล่าวว่า เมื่อตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งได้บอกญาติๆ ให้ทราบก่อนเป็นกลุ่มแรก เพื่อให้ญาติช่วยกระจายข่าวไปยังเพื่อนฝูงให้ช่วยลงคะแนนเสียงให้กับตน¹³² โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้ให้ข้อมูลมีบุคคลใกล้ชิดเป็นผู้กว้างขวางและเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน ยิ่งทำให้การขอคะแนนสนับสนุนเป็นไปได้โดยไม่ยากลำบากนัก ดังเช่นกรณีของลดาวัลย์ที่มีบิดาเป็นอดีตรัฐมนตรีในท้องถิ่น ซึ่งชาวบ้านศรัทธาและยอมรับฟังความคิดเห็น¹³³ ไม่เพียงแต่บุคคลใกล้ชิดระดับเครือญาติเท่านั้นที่เป็นหัวคะแนนให้กับผู้ให้ข้อมูล สำหรับกรณีของผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้มีชื่อเสียงและมีผลงานทางโทรทัศน์ ผู้วิจัยยังพบว่า หัวคะแนนอีกกลุ่มหนึ่งของผู้ให้ข้อมูล คือ บุคคลที่ชื่นชอบผลงานทางโทรทัศน์ที่สมัครใจมาช่วยผู้ให้ข้อมูล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนมักมีหัวคะแนนประเภทนี้อยู่จำนวนไม่น้อย อาทิเช่น กรณีของเอกพจน์ที่มีหัวคะแนนคนสำคัญเป็นแฟนเพลงที่ติดตามผลงานมานาน เมื่อเอกพจน์ลงสมัคร ส.ส. ในเขตเลือกตั้งของตนจึงเต็มใจมาช่วยหาเสียง ทั้งการร่วมในขบวนรณรงค์หาเสียง ช่วยเดินหาเสียงและแจกเอกสารแนะนำตัวตามบ้าน ช่วยพูดขอคะแนนเสียงให้ ตลอดจนบอกญาติพี่น้องให้ช่วยลงคะแนนเสียงให้¹³⁴ เช่นเดียวกับกรณีของสันสนีย์ที่มีหัวคะแนนเป็นผู้ที่ชื่นชอบบทบาทการเป็นผู้ประกาศข่าวและผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์สมัครใจมาช่วยเดินหาเสียงให้ บางคนที่ขับรถได้ก็มาช่วยขับรถ¹³⁵ เป็นต้น และเช่นเดียวกับกรณีของบุคคลใกล้ชิดระดับเครือญาติ หากบุคคลที่ชื่นชอบผู้ให้ข้อมูลเป็นบุคคลที่ชาวบ้านรู้จักจะยิ่งเพิ่มโอกาสในการขอคะแนนเสียง เช่น หัวคะแนนคนหนึ่งของเอกพจน์เป็นอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน ทำงานให้บริการชาวบ้าน เช่น ซัดยาแก้ปวดลูกน้ำยุงลาย หยอดยาเด็ก ช่วยดูแลผู้สูงอายุ ดูแลการย้ายเข้าและย้ายออกของชาวบ้าน และจัดทำข้อมูลประชากรให้กระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น จึงมีข้อมูลของชาวบ้านและคุ้นเคยกับชาวบ้านเป็นอย่างดี ทำให้สามารถเข้าพบชาวบ้านเพื่อพูดจาโน้มน้าวใจให้ลงคะแนนเสียงสนับสนุนเอกพจน์ได้ไม่ยากนัก¹³⁶

¹³¹ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตรัฐมนตรีสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

¹³² เรื่องเดียวกัน.

¹³³ เรื่องเดียวกัน.

¹³⁴ สัมภาษณ์ หัวคะแนนของเอกพจน์ ปานแย้ม, 12 พฤศจิกายน 2549.

¹³⁵ สัมภาษณ์ หัวคะแนนของสันสนีย์ นาคพงศ์, 5 ธันวาคม 2549.

¹³⁶ สัมภาษณ์ หัวคะแนนของเอกพจน์ ปานแย้ม, 12 พฤศจิกายน 2549.

ข้อแตกต่างประการสำคัญระหว่างหัวคะแนนประเภทนี้กับหัวคะแนนที่เป็นผู้นำของท้องถิ่น คือ โดยมากหัวคะแนนประเภทนี้มักเต็มใจช่วยผู้ให้ข้อมูลโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทนเป็นการช่วยด้วยความรักและศรัทธาในตัวผู้ให้ข้อมูล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องกังวลเรื่องการจัดเตรียมงบประมาณไว้สำหรับหัวคะแนนประเภทนี้ โดยเฉพาะกลุ่มบุคคลใกล้ชิดผู้ให้ข้อมูล ยิ่งพร้อมสนับสนุนผู้ให้ข้อมูลอย่างเต็มที่เพราะมีความผูกพันกับผู้ให้ข้อมูล¹³⁷⁻¹³⁸ ส่วนบุคคลที่ชื่นชอบผู้ให้ข้อมูล ส่วนใหญ่จะมาช่วยด้วยความเต็มใจ และไม่เรียกร้องค่าตอบแทนใดๆ เช่นกัน มีผู้ที่ชื่นชอบผู้ให้ข้อมูลจำนวนไม่น้อยที่ยอมลงทุนเติมน้ำมันรถด้วยทุนทรัพย์ของตนเองเพื่อเดินทางไปขอคะแนนเสียงให้ผู้ให้ข้อมูล และร่วมเดินในขบวนหาเสียงโดยไม่ต้องการได้รับค่าแรง หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ คือ เงินไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลกลุ่มนี้มาช่วยผู้ให้ข้อมูลหาเสียง¹³⁹⁻¹⁴⁰ อย่างไรก็ดีตามแม้หัวคะแนนประเภทนี้ส่วนใหญ่เต็มใจมาช่วยผู้ให้ข้อมูลโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน แต่ผลการศึกษาก็พบว่า โดยมากแล้วผู้ให้ข้อมูลได้จัดเตรียมงบประมาณไว้ให้จำนวนหนึ่งเพื่อเป็นค่าดำเนินการที่มาช่วยผู้ให้ข้อมูลหาเสียง ดังเช่นกรณีของเอกพจน์และคັນสนีย์ที่มีการจัดเตรียมงบประมาณจำนวนหนึ่งสำหรับหัวคะแนนที่เป็นบุคคลที่ชื่นชอบผลงานของตน เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของหัวคะแนน โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าน้ำมันรถ หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นค่าอาหารและเครื่องดื่ม เมื่อติดตามขบวนหาเสียงของผู้ให้ข้อมูล¹⁴¹⁻¹⁴² หรือกรณีของรณฤทธิ์ชัยที่มีการจัดเตรียมงบประมาณส่วนหนึ่งไว้ให้หัวคะแนนที่เป็นเครือข่ายเพื่อใช้เป็นค่าดำเนินการเมื่อต้องเดินทางไปพบชาวบ้าน¹⁴³

¹³⁷ สัมภาษณ์ อดาวัลลี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

¹³⁸ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

¹³⁹ สัมภาษณ์ หัวคะแนนของเอกพจน์ ปานแย้ม, 12 พฤศจิกายน 2549.

¹⁴⁰ สัมภาษณ์ หัวคะแนนของคັນสนีย์ นาคพงศ์, 5 ธันวาคม 2549.

¹⁴¹ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

¹⁴² สัมภาษณ์ คันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

¹⁴³ สัมภาษณ์ รณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 13 กันยายน 2550.

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างพยายามหลีกเลี่ยงที่จะใช้คำว่า “หวัคะแนน” แต่ได้ใช้คำอื่นๆ ที่มีความหมายเชิงบวกแทน ได้แก่ “ตัวแทน” “แกน” หรือ “ทีมงาน” เพื่อเรียกบุคคลที่ทำหน้าที่โน้มน้าวใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้กับผู้ให้ข้อมูลที่ตนสนับสนุน สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าน่าจะมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยที่มีทัศนคติในเชิงลบต่อหวัคะแนน โดยอาจมองว่าเป็นระบบที่ใช้อิทธิพลไปบังคับให้ชาวบ้านต้องลงคะแนนเสียงให้ อีกทั้งยังมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าใจว่าการใช้ระบบหวัคะแนนเพื่อให้ได้คะแนนเสียงตามเป้าหมายนั้น เป็นวิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จนทำให้รู้สึกไม่ดีและไม่อยากลงคะแนนให้กับผู้ให้ข้อมูลที่ใช้วิธีการนี้ ขณะเดียวกันน่าจะมีหวัคะแนนจำนวนไม่น้อยที่ไม่ชอบและรู้สึกไม่ดีที่ถูกเรียกว่าหวัคะแนน เพราะอาจถูกมองว่าเป็นผู้ใช้อิทธิพลเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลที่ตนสนับสนุนได้รับเลือกตั้ง แต่กลับจะรู้สึกดีและภาคภูมิใจมากกว่าหากคนภายนอกมองว่าตนเป็นตัวแทน เป็นแกน หรือเป็นทีมงานหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลต่างๆ ที่ทำหน้าที่อย่างเดียวกัน เพราะคำดังกล่าวล้วนเป็นคำที่สื่อความหมายในเชิงบวกที่ให้ความสำคัญกับหวัคะแนน รวมไปถึงตัวผู้ให้ข้อมูลเองก็อาจมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อหวัคะแนนด้วย ดังนั้นเพื่อไม่ให้ความรู้สึกที่ไม่ดีดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการได้รับเลือกตั้ง ผู้ให้ข้อมูลจึงเลี่ยงไปใช้คำอื่นๆ ที่มีความหมายดีกว่าแทน

นอกเหนือจากการใช้สื่อบุคคลประเภทหวัคะแนนแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการอ้างอิงบุคคลสำคัญเพื่อให้การหาเสียงของตนได้รับความสนใจจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ทั้งกรณีการใช้บุคลากรของพรรค ไม่ว่าจะเป็นหัวหน้าพรรค ผู้บริหารของพรรค หรือสมาชิกพรรคที่เป็นผู้มีชื่อเสียง ตลอดจนการใช้เพื่อนร่วมอาชีพจากวงการโทรทัศน์ ได้แก่ นักแสดง นักร้อง ผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์ และผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ โดยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนมีการใช้บุคลากรของพรรคเพื่อให้การหาเสียงของตนได้รับความสนใจ เช่น เชิญหัวหน้าพรรคมาช่วยลงพื้นที่หาเสียง เชิญสมาชิกพรรคที่ปราศรัยสนุกมาช่วยปราศรัยขอคะแนนเสียงให้ผู้สมัคร ซึ่งวิธีการดังกล่าวไม่เพียงแต่จะได้รับความสนใจจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งเท่านั้น ยังได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนที่ติดตามความเคลื่อนไหวการหาเสียงของหัวหน้าพรรค และผู้บริหารคนสำคัญของพรรค และดูเหมือนว่าบรรดาผู้ให้ข้อมูลต่างตระหนักดีถึงโอกาสดังกล่าว จึงพยายามจัดฉากถ่ายภาพโดยให้บุคลากรของพรรคทำกิจกรรมกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และมีตนร่วมอยู่ด้วยในกิจกรรมนั้นๆ เพื่อให้ตนได้ปรากฏเป็นข่าวร่วมกับบุคลากรของพรรค อาทิ การเชิญชวนให้หัวหน้าพรรครับประทานอาหารกับชาวบ้านอย่างเป็นกันเอง การให้หัวหน้าพรรคขับรถสามล้อเข้าตรอกแคบๆ เพื่อไปพบชาวบ้าน การให้หัวหน้าพรรคลงมือทำก๋วยเตี๋ยวหรือทอดลูกชิ้น เป็นต้น¹⁴⁴⁻¹⁴⁵ ส่วนการใช้

¹⁴⁴ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

สื่อบุคคลที่เป็นเพื่อนร่วมอาชีพจากวงการโทรทัศน์ นำแปลกใจที่มีผู้ให้ข้อมูลเพียงบางคนเท่านั้นที่ใช้วิธีการนี้ ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลอีกจำนวนหนึ่งไม่นิยมทั้งๆ ที่สามารถเชิญชวนบุคคลดังกล่าวให้มาช่วยหาเสียงได้ง่าย สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่มีการเชิญชวนเพื่อนนักแสดง นักร้อง ผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์ และผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ มาช่วยหาเสียงก็เพื่อสร้างสีสันให้การหาเสียงของตนมีความน่าสนใจ ซึ่งโดยมากเป็นไปในลักษณะการเดินพบปะประชาชนร่วมกับผู้ให้ข้อมูล ช่วยแจกเอกสารการหาเสียง ขึ้นรถหาเสียงร่วมกับผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนช่วยพูดสนับสนุนผู้ให้ข้อมูลหากผู้ที่มาช่วยมีความน่าเชื่อถือและสามารถพูดโน้มน้าวใจผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้ เช่น เป็นผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ ผู้ให้ข้อมูลที่ชื่นชอบวิธีการนี้บางคนถึงกับชักชวนเพื่อนนักแสดงให้มาร่วมเดินหาเสียงเกือบทุกวัน¹⁴⁶⁻¹⁴⁷ ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลอีกจำนวนหนึ่งไม่นิยมใช้วิธีการนี้ อย่างเช่นกรณีของจณิสตาและจักรพันธ์ุ โดยให้เหตุผลว่าเกรงใจเพื่อนร่วมงาน และเป็นธรรมดาที่เพื่อนร่วมงานอาจไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับการเมืองหรือไม่อยากแสดงตนว่าสนับสนุนผู้ให้ข้อมูลอย่างเปิดเผย ดังนั้นเพื่อไม่ให้เพื่อนร่วมอาชีพต้องลำบากใจ ผู้ให้ข้อมูลจึงไม่ไปเชิญชวน¹⁴⁸⁻¹⁴⁹ อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้จะไม่ค่อยมีเพื่อนร่วมอาชีพที่เป็นคนมีชื่อเสียงมาช่วยหาเสียงแต่ก็ยังได้รับเลือกตั้ง สาเหตุสำคัญประการหนึ่งน่าจะเป็นเพราะตัวผู้ให้ข้อมูลเองก็เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงและเป็นที่น่าสนใจของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งอยู่แล้ว เมื่อไปหาเสียง ณ ที่แห่งใดก็ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากชาวบ้าน จึงไม่จำเป็นมากนักที่จะต้องใช้เพื่อนร่วมอาชีพที่เป็นคนมีชื่อเสียงมาช่วยสร้างสีสันให้กับขบวนการหาเสียง ไม่เหมือนกับผู้สมัครที่เป็นบุคคลธรรมดา ซึ่งชาวบ้านไม่รู้จักและไม่ค่อยให้ความสนใจการหาเสียงเท่าใดนัก ในกรณีดังกล่าวการใช้ นักร้อง นักแสดง หรือผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์มาช่วยหาเสียงสามารถสร้างความคึกคักให้กับขบวนการหาเสียงได้มากที่สุด

กล่าวโดยสรุป ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนมีการใช้สื่อบุคคลในการรณรงค์หาเสียง ซึ่งมีทั้งการใช้ห้วคะแนน การใช้บุคคลากรของพรรค และการใช้เพื่อนร่วมอาชีพจากวงการโทรทัศน์

¹⁴⁵ สัมภาษณ์ ญรรนันทน์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

¹⁴⁶ เรื่องเดียวกัน.

¹⁴⁷ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

¹⁴⁸ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

¹⁴⁹ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ุ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

โดยสื่อบุคคลที่ได้รับความนิยมและมีบทบาทมากที่สุดในการหาเสียง คือ หัวคะแนน ซึ่งมีทั้ง หัวคะแนนที่ผู้ให้ข้อมูลต้องมีค่าใช้จ่าย และหัวคะแนนประเภทที่เต็มใจมาช่วยผู้ให้ข้อมูลโดยไม่ต้องการผลตอบแทน สำหรับหัวคะแนนประเภทที่ต้องมีค่าใช้จ่าย ส่วนใหญ่เป็นระดับผู้นำท้องถิ่น ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีการจัดตั้งอย่างเป็นระบบและจัดตั้งเต็มพื้นที่ทุกหมู่บ้านเพื่อให้สามารถคุมคะแนนเสียงได้ โดยมีการนัดประชุมหัวคะแนนก่อนการปฏิบัติงานเพื่อทำความเข้าใจถึงแนวทางและเนื้อหาที่จะใช้ในการช่วยผู้ให้ข้อมูลหาเสียง และไม่เพียงแต่จะทำหน้าที่ช่วยพูดโน้มน้าวใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้กับผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น ในบางกรณีหัวคะแนนกลุ่มนี้ยังต้องทำหน้าที่กล่าวแก้แทนผู้ให้ข้อมูลเมื่อผู้ให้ข้อมูลถูกคู่ต่อสู้โจมตี และช่วยผู้ให้ข้อมูลประสานงานกับชาวบ้าน เช่น นัดหมายชาวบ้านให้มาฟังผู้ให้ข้อมูลหาเสียง คอยอำนวยความสะดวกให้ชาวบ้านที่มาร่วมประชุม อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดหลายประการ อาทิ ผู้ให้ข้อมูลไม่รู้จักผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนเหล่านี้เป็นหัวคะแนนของผู้สมัครคู่แข่ง ทำให้ผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถจัดตั้งหัวคะแนนประเภทนี้ได้มากนักในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรก แต่ประเด็นนี้ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการได้รับเลือกตั้งมากนัก เพราะผู้ให้ข้อมูลยังมีหัวคะแนนอีกประเภทหนึ่งที่พร้อมช่วยสนับสนุนโดยไม่หวังสิ่งใดๆ ตอบแทน กล่าวคือ บรรดาบุคคลในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนพ้อง รวมไปถึงบุคคลที่ชื่นชอบผลงานทางโทรทัศน์ของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลายคนมีหัวคะแนนประเภทนี้เป็นจำนวนไม่น้อย และหัวคะแนนบางคนยังเป็นบุคคลที่ชาวบ้านเคารพนับถือหรือเคยทำงานร่วมกับชาวบ้าน จึงเข้าหาชาวบ้านและพูดขอคะแนนเสียงให้ผู้ให้ข้อมูลได้ง่าย นอกเหนือไปจากหัวคะแนนแล้ว ผู้ให้ข้อมูลจำนวนไม่น้อยยังนิยมใช้บุคลากรระดับหัวหน้าพรรค ผู้บริหารพรรค หรือสมาชิกพรรค ที่มีชื่อเสียง ตลอดจนเพื่อนร่วมอาชีพจากวงการโทรทัศน์ มาช่วยสร้างความนิยมให้กับตนเองและดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งพบในหลากหลายรูปแบบ เช่น การร่วมทำกิจกรรมกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การช่วยปราศรัยหาเสียง ร่วมเดินพบปะชาวบ้านพร้อมกับผู้ให้ข้อมูล ช่วยพูดสนับสนุนผู้ให้ข้อมูล และช่วยแจกเอกสารหาเสียง เป็นต้น

2.1.1.3 การปราศรัยหาเสียง

การปราศรัยหาเสียงในที่นี้หมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลได้พูดคุยกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นกลุ่ม ซึ่งมีทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ขึ้นอยู่กับขนาดของการปราศรัย ยิ่งการปราศรัยมีขนาดใหญ่ระยะห่างระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็จะมากขึ้น โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะมองเห็นผู้ให้ข้อมูลจากระยะไกล และได้ยินเสียงผู้ให้ข้อมูลผ่านเครื่องขยายเสียง จากการศึกษาพบว่า การปราศรัยหาเสียงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลเกือบทุกคนนิยมใช้ในการโน้มน้าวใจผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เนื่องจากเป็นวิธีการที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เป็น

อย่างใด¹⁵⁰⁻¹⁵¹⁻¹⁵²⁻¹⁵³⁻¹⁵⁴⁻¹⁵⁵⁻¹⁵⁶⁻¹⁵⁷ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ให้ข้อมูลที่ชื่นชอบการพูดต่อหน้าสาธารณชน และผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครกับผู้สมัครร่วมทีมที่ปราศรัยไม่เก่งในสมัยที่การเลือกตั้งเป็นแบบรวมเขต จะยิ่งใช้การปราศรัยมาก อย่างกรณีของรณฤทธิชัยที่กล่าวว่า วิธีการหาเสียงที่นิยมใช้ คือ การปราศรัยเพราะเป็นคนที่ชอบพูด ชอบแสดงออก และชอบวิพากษ์วิจารณ์¹⁵⁸ หรือกรณีของจักรพันธ์ ที่กล่าวว่า มีบทบาทอย่างมากในการปราศรัย เนื่องจากได้รับมอบหมายจากผู้สมัครร่วมทีมให้ทำหน้าที่นี้เป็นหลัก¹⁵⁹ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะรูปแบบการปราศรัยที่มีการจัดตั้งเวที มีเครื่องขยายเสียง และมีการประชาสัมพันธ์เชิญชวน ย่อมทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนมากไม่ได้อยู่ดูผู้เลือกตั้ง และอยากติดตามฟังการปราศรัย อย่างไรก็ตามไม่ใช่ว่าการปราศรัยทุกครั้งจะต้องมีการติดตั้งเวที ผลการศึกษาพบว่า หากเป็นการปราศรัยกลุ่มเล็กผู้ให้ข้อมูลมักยื่นปราศรัยในระดับเดียวกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง เช่นกรณีการปราศรัยตามหมู่บ้านของรณฤทธิชัยที่มีผู้ฟังประมาณ 10-20 คน

¹⁵⁰ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

¹⁵¹ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 28 กันยายน 2549.

¹⁵² สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

¹⁵³ สัมภาษณ์ อดาว์ลดี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

¹⁵⁴ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 17 ตุลาคม 2549.

¹⁵⁵ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

¹⁵⁶ สัมภาษณ์ รณฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

¹⁵⁷ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

¹⁵⁸ สัมภาษณ์ รณฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 พฤศจิกายน 2539.

¹⁵⁹ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

รณฤทธิชัยได้ยื่นปราศรัยที่ถนนโดยไม่มีการติดตั้งเวทีแต่อย่างใด¹⁶⁰ หรือกรณีการปราศรัยกลางทุ่งนาของอภิชาติก็ไม่ได้มีการตั้งเวทีเช่นกัน¹⁶¹ เป็นที่น่าสังเกตว่าสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการปราศรัย คือ เครื่องขยายเสียง ไม่ว่าจะเป็นการปราศรัยกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ เหตุผลสำคัญน่าจะเป็นเพราะ เพื่อให้ผู้ฟังปราศรัยได้ยินเสียงผู้ให้ข้อมูลอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันผู้ให้ข้อมูลจะได้ไม่ต้องตะโกนหรือตะเบ็งเสียง เพราะหากผู้ให้ข้อมูลต้องพยายามพูดด้วยระดับเสียงที่ดังกว่าปกติตลอดการปราศรัยย่อมส่งผลให้เจ็บคอหรือเสียงแหบซึ่งจะสร้างปัญหาตามมามากมาย เพียงแต่หากเป็นการปราศรัยกลุ่มเล็ก เครื่องขยายเสียงที่ใช้อาจไม่จำเป็นต้องมีคุณภาพเสียงดีมากนัก ผู้ให้ข้อมูลอาจใช้เพียงโทรโข่งเพราะกลุ่มคนฟังมีไม่มาก แต่หากเป็นการปราศรัยใหญ่ คุณภาพของเครื่องขยายเสียงจะดีขึ้น ซึ่งผู้ให้ข้อมูลบางคนได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นลำดับต้นๆ ของการเตรียมการหาเสียง ดังตัวอย่างของอริสมันต์ที่ใช้เครื่องเสียงคุณภาพดีเยี่ยมในการปราศรัย ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยให้ผู้ฟังปราศรัยได้ยินเสียงชัดเจนเท่านั้น แต่เครื่องเสียงของอริสมันต์ยังมีระบบที่สามารถปรับความแหลมและความทุ้มของเสียงให้นำฟังได้อีกด้วย¹⁶²

สำหรับเนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลนิยมใช้ในการปราศรัย ได้แก่ นโยบายพรรค ซึ่งพบว่าแนวทางที่ผู้ให้ข้อมูลใช้ในการพูดถึงนโยบายเป็นไปในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลมักเลือกนำเสนอนโยบายที่ตรงกับความต้องการของประชาชน ด้วยการพูดถึงปัญหาของพี่น้องประชาชนก่อนเพื่อให้ชาวบ้านได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา จากนั้นจึงตามด้วยการ

¹⁶⁰ สัมภาษณ์ รณฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

¹⁶¹ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 11 มีนาคม 2549.

¹⁶² สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

ปราศรัยแนวนโยบายที่พรรคจะใช้แก้ปัญหาหากได้รับเลือกตั้ง¹⁶³⁻¹⁶⁴⁻¹⁶⁵⁻¹⁶⁶⁻¹⁶⁷⁻¹⁶⁸⁻¹⁶⁹ ด้วยวิธีการดังกล่าวผู้ให้ข้อมูลจึงจำเป็นต้องทราบข้อมูลของชุมชนหรือหมู่บ้านที่จะจัดปราศรัยว่า หมู่บ้านนั้นมีสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นอย่างไร รวมไปถึงชาวบ้านกำลังประสบปัญหาเรื่องใดบ้าง เพื่อให้สามารถเลือกนำเสนอนโยบายพรรคได้สอดคล้องกับประเด็นปัญหานั้นๆ¹⁷⁰ ดังเช่นกรณีของจักรพันธ์ที่กล่าวว่า เมื่อต้องปราศรัยกับผู้ฟังที่เป็นกลุ่มเกษตรกร ได้เน้นปราศรัยนโยบายพักชำระหนี้เกษตรกรเพราะนโยบายนี้ใกล้ตัวและมีผลกระทบต่อเกษตรกรมากที่สุด เนื่องจากมีข้อมูลว่าเกษตรกรแทบทุกคนเป็นหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร¹⁷¹ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าการปราศรัยหาเสียงต้องมีการเตรียมการมาเป็นอย่างดี โดยเฉพาะด้านนโยบายควรเป็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับความเดือดร้อนของประชาชน ไม่ใช่ผู้ให้ข้อมูลจะนำเสนอนโยบายใดก็ได้หากเป็นเช่นนั้นอาจทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งไม่สนใจฟังการปราศรัย เพราะเป็นธรรมดาที่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งมักสนใจฟังเฉพาะเรื่องใกล้ตัวและเกี่ยวข้องกับปัญหาที่ตนกำลังประสบอยู่ และเหตุผลหนึ่ง

¹⁶³ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

¹⁶⁴ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 28 กันยายน 2549.

¹⁶⁵ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 12 มีนาคม 2550.

¹⁶⁶ สัมภาษณ์ อดาว์ลดี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

¹⁶⁷ สัมภาษณ์ รัตนทิพย์ คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

¹⁶⁸ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

¹⁶⁹ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

¹⁷⁰ สัมภาษณ์ อดาว์ลดี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

¹⁷¹ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 12 มีนาคม 2550.

ที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลนิยมพูดถึงนโยบาย น่าจะเป็นเพราะการปราศรัยเป็นวิธีการหาเสียงที่ผู้ให้ข้อมูลมีเวลามากพอที่จะชี้แจงนโยบายเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการหาเสียงอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเดินพบประชาชนที่ผู้ให้ข้อมูลมักรีบทักทายประชาชนเพื่อให้มีเวลาไปพบประชาชนในพื้นที่อื่นๆ

ไม่เพียงแต่นโยบายพรรคเท่านั้นที่ผู้ให้ข้อมูลนิยมใช้ปราศรัย ผลการศึกษายังพบว่า มีผู้ให้ข้อมูลบางคนได้พูดถึงผลงานของตนเมื่อมีโอกาสขึ้นเวทีปราศรัย ซึ่งพบเฉพาะในกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่มีผลงานทางโทรทัศน์ที่เอื้อประโยชน์ต่อการทำงานการเมืองและมีผลงานทางการเมืองมาบ้าง โดยผู้ให้ข้อมูลมักพูดในทำนองที่ว่าผลงานของตนมีผลดีต่อการทำงานการเมือง ดังตัวอย่างของลดาวัลย์ที่เล่าให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งฟังถึงการเป็นผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ที่ได้เดินทางไปถ่ายทำรายการในสถานที่ต่างๆ ทำให้เห็นว่าจังหวัดพะเยายังเป็นพื้นที่ที่ต้องการการพัฒนาอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ซึ่งมีความเจริญมากกว่า และตนพร้อมจะนำประสบการณ์ดังกล่าวมาทำงานให้พี่น้องประชาชน รวมทั้งพูดถึงประสบการณ์การเมืองในการเป็นโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรีสมัยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ด้วย¹⁷² ซึ่งไม่น่าแปลกใจที่การปราศรัยถึงผลงานจะพบเฉพาะในกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่มีผลงานเกี่ยวเนื่องกับการเมือง ส่วนผู้ให้ข้อมูลรายอื่นที่แม้มีผลงานโดดเด่น แต่หากผลงานเหล่านั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเมือง อาทิ เช่น ได้รับรางวัลนักแสดงดีเด่น หรือได้รับรางวัลนักร้องยอดเยี่ยม ผู้ให้ข้อมูลมักไม่พูดถึงผลงานนั้นในการปราศรัยเพราะเนื้อหาไม่ได้เป็นประโยชน์ต่อการทำงานการเมือง และไม่มีเหตุผลมากพอที่จะทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งอยากลงคะแนนให้กับผู้ให้ข้อมูล เนื่องจากการที่ผู้ให้ข้อมูลประสบความสำเร็จจากวงการโทรทัศน์อาจไม่ได้เป็นเครื่องยืนยันว่าผู้ให้ข้อมูลจะประสบความสำเร็จในการทำงานการเมือง อีกทั้งยังเป็นไปได้ที่เนื้อหานี้อาจยิ่งไปย้ำเตือนให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกิดความรู้สึกว่าผู้ให้ข้อมูลไม่น่าจะทำงานการเมืองได้ ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้มีผลงานที่เกี่ยวข้องกับการเมืองจึงไม่ได้ปราศรัยถึงผลงานของตน

นอกเหนือไปจากนโยบายพรรคและผลงานของผู้สมัครแล้ว ผู้วิจัยยังพบด้วยว่า ในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลถูกคู่แข่งขันใจมตี ผู้ให้ข้อมูลได้ใช้โอกาสที่ได้ปราศรัยกับพี่น้องประชาชนนี้พูดแก้ข้อกล่าวหาและพูดหักล้างคู่ต่อสู้ ดังตัวอย่างของอภิชาติที่มักถูกคู่แข่งขันใจมตีเรื่องถิ่นกำเนิด ได้กล่าวว่า หลังจากที่ได้ปราศรัยนโยบายพรรคแล้ว จะใช้โอกาสนี้พูดชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจว่าไม่มีใครเลือกเกิดได้ ถ้าตนพูดได้ตั้งแต่อยู่ในท้องแม่จะบอกให้แม่ขึ้นรถพาตนมาเกิดที่กาฬสินธุ์

¹⁷² สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

และถึงแม้ไม่ได้เกิดที่กาฬสินธุ์ แต่ก็เลือกที่จะมาทำงานให้ชาวกาฬสินธุ์¹⁷³ น่าสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลไม่พูดแก้ข้อกล่าวหาเป็นลำดับแรกของการปราศรัย แต่จะพูดหลังจากที่ได้นำเสนอนโยบายแล้ว สะท้อนให้เห็นว่าเป้าหมายหลักของการปราศรัยไม่น่าจะอยู่ที่การตอบโต้คู่แข่งชั้น เพราะหากผู้ให้ข้อมูลต้องการใช้เวทีปราศรัยเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้ให้ข้อมูลน่าจะนำประเด็นที่ถูกกล่าวหาขึ้นมาชี้แจงก่อน แต่การที่ผู้ให้ข้อมูลพูดถึงนโยบายพรรคเป็นลำดับแรก ทำให้เข้าใจได้ว่าเป้าหมายหลักของการปราศรัยน่าจะเป็นการนำเสนอนโยบายพรรค ส่วนการตอบโต้คู่แข่งน่าจะเป็นเป้าหมายรอง ซึ่งนอกจากผู้ให้ข้อมูลจะชี้แจงข้อกล่าวหาแล้ว ผู้ให้ข้อมูลมักปราศรัยให้ประชาชนเห็นว่าจุดอ่อนที่คู่แข่งชั้นโจมตีกลับเป็นจุดแข็งของผู้ให้ข้อมูลที่ประชาชนควรไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้ ดังเช่นกรณีที่อภิชาติปราศรัยว่า ทั้งๆ ที่ตนไม่ใช่คนกาฬสินธุ์แต่ยังอาสามารับใช้และทำประโยชน์ให้ชาวกาฬสินธุ์ เพราะได้เห็นถึงความทุกข์ยากของพี่น้องประชาชนเมื่อเปรียบเทียบกับชาวกรุงเทพฯ ที่ได้รับความสะดวกสบายจากการพัฒนาด้านต่างๆ อาทิ ด้านการคมนาคมขนส่ง ด้านสาธารณสุข และด้านระบบสาธารณสุขูปโภค เป็นต้น ซึ่งอภิชาติคาดหวังว่าน่าจะมีประชาชนจำนวนไม่น้อยตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้เพราะได้เห็นถึงความตั้งใจของผู้สมัครจากต่างถิ่น¹⁷⁴

อย่างไรก็ตามไม่ว่าผู้ให้ข้อมูลทุกคนที่ถูกคู่แข่งชั้นโจมตีจะใช้เวทีปราศรัยในการแก้ข้อกล่าวหา ผู้ให้ข้อมูลบางคนอย่างยุรนันท์ ศันสนีย์ และเอกพจน์ไม่เคยปราศรัยตอบโต้คู่แข่งชั้นแม้แต่ครั้งเดียว โดยทั้งสามคนได้ให้เหตุผลไปในแนวทางเดียวกันว่า เป็นการเสียเวลาอย่างมากที่จะคอยแก้ข้อกล่าวหาที่คู่แข่งชั้นโจมตี เพราะเมื่อชี้แจงเรื่องหนึ่งไปแล้วอีกไม่นานก็มักมีเรื่องใหม่ให้ต้องชี้แจง ซึ่งหากต้องชี้แจงทุกเรื่องจะไม่เหลือเวลาให้ได้นำเสนอ นโยบาย ประกอบกับมีมุมมองว่าเป็นธรรมชาติของการกล่าวหาที่หากผู้ถูกกล่าวหาไม่ชี้แจงหรือไม่ตอบโต้ เรื่องราวเหล่านั้นจะเงียบหายไปเอง ดังนั้นจึงเลือกที่จะไม่แก้ข้อกล่าวหา¹⁷⁵⁻¹⁷⁶⁻¹⁷⁷ ที่เป็นเช่นนั้นน่าจะเป็นเพราะผู้ให้

¹⁷³ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 11 มีนาคม 2550.

¹⁷⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁷⁵ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

¹⁷⁶ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

¹⁷⁷ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

ข้อมูลอาจมีที่มาจากหรือหวัคแนนคอยตอบโต้และเป็นผู้อธิบายข้อเท็จจริงให้ชาวบ้านเข้าใจ หรืออาจมีบุคลากรของพรรคที่มาช่วยปราศรัยเป็นผู้ชี้แจงแทนผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลบางคนอาจตอบโต้คู่แข่งชั้นด้วยวิธีการอื่นที่ไม่ใช่การปราศรัย เช่น กรณีของจณิสตาที่เมื่อถูกคู่ต่อสู้โจมตีจะตอบโต้ด้วยการจัดแถลงข่าว¹⁷⁸ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องใช้เวทีปราศรัยเพื่อการชี้แจงข้อกล่าวหาอีก

นอกจากนี้ยังเป็นที่น่าสังเกตอีกว่าผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนกล่าวว่า ในการปราศรัยแต่ละครั้งนั้นจะไม่กล่าวโจมตีคู่ต่อสู้แต่ได้ใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลของตนเป็นหลัก ไม่ว่าจะป็นนโยบายพรรคหรือผลงาน สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลคงตระหนักดีว่าการปราศรัยในลักษณะโจมตีคู่ต่อสู้อาจมีผลเสียต่อคะแนนนิยม เนื่องจากน่าจะมีผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนไม่น้อยที่ไม่ชื่นชอบวิธีการดังกล่าว ดังนั้นจึงไม่มีผู้ให้ข้อมูลคนใดปราศรัยโดยโจมตีคู่แข่งชั้น แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าตลอดการปราศรัยจะไม่มีโจมตีคู่ต่อสู้ เพราะผลการวิจัยยังพบด้วยว่า บุคลากรที่พรรคการเมืองมอบหมายให้มาช่วยผู้ให้ข้อมูลปราศรัยบางคนมีแนวทางการปราศรัยในลักษณะดังกล่าว ซึ่งถือเป็นแบบแผนการปราศรัยของบุคคลนั้นๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นธรรมชาติของบุคคลนั้นที่จะปราศรัยด้วยการโจมตีคู่แข่งชั้น¹⁷⁹⁻¹⁸⁰ และด้วยเหตุนี้เองจึงน่าจะทำให้ผู้ให้ข้อมูลไม่จำเป็นต้องผู้ปราศรัยโจมตีคู่แข่งชั้น อย่างไรก็ตามการโจมตีในที่นี้ไม่ได้เป็นไปอย่างไร้เหตุผลในทำนองการสาดโคลนคู่ต่อสู้ แต่เป็นการโจมตีอย่างมีเหตุมีผล

อนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า สิ่งสำคัญประการหนึ่งของการปราศรัย คือ ผู้ให้ข้อมูลต้องพูดความจริง มีหลักการตามแนวนโยบาย และรับผิดชอบในสิ่งที่ได้พูดกับประชาชน มิใช่พูดตามอารมณ์ พูดโอ้อวด หรือพูดเอาใจประชาชนเพียงเพราะต้องการให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งชื่นชอบและฟังปราศรัยอย่างสนุกสนาน โดยไม่มีข้อมูลสนับสนุนหรือไม่ได้คำนึงว่าสิ่งที่ได้พูดไปนั้นไม่สามารถปฏิบัติได้จริง นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลบางคนอย่างลดทอนวลีได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การปราศรัยยังเป็นโอกาสที่ผู้ให้ข้อมูลจะแสดงให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งรับทราบถึงความรู้ความสามารถทางการเมืองและความจริงใจของตนผ่านทางเนื้อหา

¹⁷⁸ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

¹⁷⁹ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

¹⁸⁰ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

และการแสดงออกระหว่างปราศรัย¹⁸¹ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลต้องมีการเตรียมตัวมาเป็นอย่างดีสำหรับการปราศรัยโดยเฉพาะด้านเนื้อหา ผู้ให้ข้อมูลต้องทำความเข้าใจนโยบายพรรคอย่างถ่องแท้ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่จะใช้ปราศรัย ไม่ใช่ว่าผู้ให้ข้อมูลจะปราศรัยเรื่องใดก็ได้ หากผู้ให้ข้อมูลกระทำเช่นนั้นแทนที่การปราศรัยจะเป็นโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้สร้างคะแนนนิยมกลับจะเป็นการทำลายคะแนนนิยม เพราะผู้ฟังปราศรัยไม่ได้เห็นถึงความสามารถทางการเมืองของผู้ให้ข้อมูล หรือหากทราบภายหลังว่าสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลปราศรัยไม่เป็นเรื่องจริงย่อมเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีและเสื่อมศรัทธาในตัวผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลยังต้องระมัดระวังเรื่องการแสดงออกระหว่างการปราศรัย ซึ่งประเด็นหลังนี้ไม่น่าจะเป็นสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลต้องหนักใจเพราะหากผู้ให้ข้อมูลเตรียมพร้อมมาเป็นอย่างดีและปราศรัยแต่เฉพาะเรื่องจริง การแสดงออกทั้งทางน้ำเสียง สีหน้า และแววตาของผู้ให้ข้อมูล ย่อมสื่อความหมายได้ถึงความสามารถทางการเมืองและความจริงใจของผู้ให้ข้อมูลไปโดยปริยาย

ทั้งนี้ในการปราศรัยหาเสียงแต่ละครั้งนั้น ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการใช้วิธีการต่างๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งให้ฟังการปราศรัยตั้งแต่ต้นจนจบ ประกอบไปด้วย ประการที่หนึ่ง การใช้ภาษาที่สื่อความหมายเข้าใจง่าย ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งมีความเห็นตรงกันว่า เนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลปราศรัยจะต้องเข้าใจง่าย¹⁸²⁻¹⁸³ เพราะเป็นธรรมชาติของผู้ฟังปราศรัยที่มักไม่สนใจฟังเนื้อหาที่ยากหรือไม่พยายามทำความเข้าใจเนื้อหาประเภทดังกล่าว ดังนั้นเพื่อลดโอกาสที่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจะปฏิเสธเนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลปราศรัย ผู้ให้ข้อมูลจึงต้องถ่ายทอดเนื้อหาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย นอกจากนี้เนื่องจากผู้ฟังการปราศรัยมีความหลากหลายทั้งในด้านคุณวุฒิและวัยวุฒิ กล่าวคือ อาจมีผู้ฟังที่ยังไม่จบการศึกษาขั้นพื้นฐานไปจนถึงผู้ฟังที่จบการศึกษาระดับปริญญา หรืออาจมีผู้ฟังตั้งแต่เด็กอายุ 7-8 ขวบไปจนถึงผู้สูงอายุ 70-80 ปี¹⁸⁴ ดังนั้นการที่ผู้ให้ข้อมูลปราศรัยด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายนั้น ย่อมเป็นหลักประกันได้ในระดับหนึ่งว่าผู้ฟังที่มีคุณวุฒิและวัยวุฒิไม่สูงนักจะเข้าใจเนื้อหาดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลปราศรัยโดยการไม่พูดศัพท์วิชาการมากเกินไปและไม่พูดสละยาวๆ แต่พูดเนื้อหาให้สั้น กระชับ

¹⁸¹ สัมภาษณ์ อดาว์ลี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

¹⁸² สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

¹⁸³ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

¹⁸⁴ เรื่องเดียวกัน.

ได้ใจความ¹⁸⁵⁻¹⁸⁶ รวมไปถึงใช้การอธิบายเปรียบเทียบ เช่นกรณีการปราศรัยของอภิชาติที่ต้องการให้ชาวภาพสิณู้เห็นภาพอย่างชัดเจนว่าพื้นที่กาฬสิณู้ต้องการการพัฒนาด้านระบบชลประทาน และการคมนาคมขนส่ง อภิชาติจึงปราศรัยเปรียบเทียบความเป็นอยู่ของชาวภาพสิณู้กับความ เป็นอยู่ของชาวกรุงเทพฯ ว่า เวลาคนกรุงเทพฯ เปิดน้ำ ก็กักขวาเป็นน้ำอุ่น ก็กักขายเป็นน้ำเย็น แต่สำหรับพี่น้องชาวภาพสิณู้กว่าจะได้น้ำ จะต้องตื่นตั้งแต่ตี 4 เพื่อไปหาบน้ำ หรือถนนหนทาง ในกรุงเทพฯ ดีถึงขนาดมีถนนซ้อนกันสองเส้นสามเส้น แต่ถนนที่กาฬสิณู้มีแต่โคลนตม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝน เวลารถวิ่งผ่านมีแต่ขี้โคลนติดเต็มล้อ¹⁸⁷ ด้วยวิธีการดังกล่าวน่าจะทำให้ชาว ภาพสิณู้เข้าใจความเดือดร้อนของตนได้ง่ายขึ้นเพราะได้เห็นความแตกต่างด้านความเจริญของ ทั้งสองพื้นที่

ประการที่สอง การสอดแทรกอารมณ์ขัน ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีผู้ฟังปราศรัยจำนวน ไม่น้อยที่ชื่นชอบการปราศรัยที่สนุกสนานโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ฟังปราศรัยทางภาคอีสาน¹⁸⁸ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะอุปนิสัยของคนไทยเป็นคนที่รักสนุก อีกทั้งยังเป็นเรื่องปกติที่การพูดแต่เนื้อหาที่เป็น สาระเพียงอย่างเดียว จะทำให้ผู้ฟังเบื่อได้ง่าย ดังนั้นเพื่อให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งสนใจฟังการปราศรัย โดยไม่รู้สึกรู้เบื่อ ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งจึงมีความเห็นตรงกันว่าในระหว่างการปราศรัยต้อง สอดแทรกอารมณ์ขันด้วย ดังตัวอย่างการปราศรัยของจณิสตาที่เลือกมุขตลกที่เหมาะสมตัวเอง เล่าให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งฟัง เช่น เมื่อปราศรัยในประเด็นความตั้งใจที่จะเข้ามาทำงานการเมือง มัก ทิ้งท้ายในทำนองว่าไม่แน่ใจเหมือนกันว่าจะได้รับเลือกเป็น ส.ส. หรือไม่ แต่ที่แน่ๆ ที่เป็นอยู่ขณะนี้ ก็ ส.ส. เหมือนกัน คือ สาวโสด หรือเมื่อได้ขึ้นเวทีปราศรัยร่วมกับนายวรารุช ศิลปอาชา บุตรชาย ของนายบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรคชาติไทย มักพูดหยอกล้อในทำนองว่าน่าเสียดายที่นาย วรารุชมีครอบครัวแล้ว ตนจึงไม่ได้เป็นลูกสะใภ้หัวหน้าพรรค ซึ่งผู้ฟังปราศรัยจะหัวเราะชอบใจ¹⁸⁹ หรือแม้แต่เรื่องที่ไม่จริง บางครั้งผู้ให้ข้อมูลก็นำมาเล่าเพื่อสร้างเสียงหัวเราะ ดังเช่นกรณีของ

¹⁸⁵ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

¹⁸⁶ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

¹⁸⁷ สัมภาษณ์ อภิชาติ หาลำเจียก, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2531 และ 2535/1, 11 มีนาคม 2550.

¹⁸⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹⁸⁹ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

จักรพันธ์ที่ไปช่วยผู้สมัครของพรรคประชาธิปัตย์หาเสียงที่ภาคใต้และปราศรัยว่า พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ไม่มีทางเป็นนายกรัฐมนตรีและเข้าใจปัญหาของพี่น้องชาวใต้ได้ เพราะพล.อ.ชาติชายไม่เคยปลุกยางพารา พล.อ.ชาติชายเดินทางมาที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเมื่อเดือนที่แล้ว หลังจากประชุมผู้ว่าราชการจังหวัด ได้เดินเข้าไปตรวจเยี่ยมราษฎรและถามผู้ว่าฯ ว่า “ทำไมคนบักษีได้มีลูกเยอะ” ผู้ว่าฯ ได้ถามว่า “ท่านสังเกตจากสิ่งใด” พล.อ.ชาติชายได้ตอบว่า “ก็เห็นไม้ มีผ้าอ้อมตากอยู่เต็มไปหมด” ผู้ว่าฯ จึงต้องรีบบอกว่า “ที่เห็นนั้นไม่ใช่ผ้าอ้อม แต่เป็นยางแผ่นที่กำลังตากอยู่” เพียงเท่านั้นผู้ฟังปราศรัยก็ปรบมือและหัวเราะชอบใจ ช่วยให้บรรยากาศของการปราศรัยเป็นไปอย่างสนุกสนาน¹⁹⁰ น่าสังเกตว่าในกรณีนี้ผู้ให้ข้อมูลนำเรื่องที่แต่งขึ้นมาปราศรัยโดยไม่กังวลว่าจะถูกฟ้องร้องในคดีหมิ่นประมาท ที่เป็นเช่นนั้นอาจจะเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลไม่ได้มีเจตนาที่จะสร้างความเสียหายให้กับบุคคลที่กล่าวถึง เพียงแต่ต้องการเล่าเพื่อสร้างความขบขันเท่านั้น อีกทั้งเนื้อเรื่องที่เล่าก็ไม่ได้เป็นประเด็นที่เป็นปัญหาทางการเมือง แต่เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน จึงไม่น่าจะทำให้ผู้ฟังหรือผู้ที่ถูกพาดพิงเข้าใจผิดและคิดว่าเป็นเรื่องจริงจึงจูงนำไปสู่การฟ้องร้องเป็นคดีความ

ประการที่สาม การสร้างการมีส่วนร่วม นับเป็นเรื่องปกติของผู้ฟังปราศรัย ที่หากนั่งฟังเพียงอย่างเดียวโดยไม่ได้มีส่วนร่วมกับผู้ปราศรัย ย่อมจะรู้สึกเบื่อหรือไม่สนใจฟังได้ง่าย ผู้ให้ข้อมูลจำนวนไม่น้อยจึงมีความเห็นตรงกันว่า เมื่อปราศรัยไปได้ระยะหนึ่งต้องทิ้งจังหวะเพื่อให้ผู้ฟังได้มีส่วนร่วมกับผู้ปราศรัย เช่น การขอความเห็นจากผู้ฟังปราศรัย ด้วยการตั้งคำถามและหยุดให้ผู้ฟังตอบ ดังตัวอย่างการปราศรัยของจักรพันธ์ที่หลังจากเล่าเนื้อหาแล้วจะถามผู้ฟังว่า “ใช่ไม้ครับพี่น้อง”¹⁹¹ หรือการขอฟังเสียงของผู้ปราศรัย อย่างการปราศรัยของจณิสตาที่เมื่อเห็นว่าผู้ฟังปราศรัยนั่งฟังมาครู่ใหญ่แล้ว จะสร้างการมีส่วนร่วมด้วยการขอให้ผู้ฟังปราศรัยส่งเสียงโต้ตอบกับผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้จณิสตายังใช้การเอ่ยถึงที่มาของชาวบ้านร่วมด้วย โดยพยายามพูดชื่อหมู่บ้านหรืออำเภอที่มีชาวบ้านมาฟังปราศรัย¹⁹² มีข้อสังเกตว่าลักษณะคำถามที่ผู้ให้ข้อมูลใช้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้ฟังนั้น มักเป็นคำถามที่ต้องการคำตอบสั้นๆ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการตอบสั้นๆ น่าจะทำให้ผู้ฟังปราศรัยที่มีอยู่เป็นจำนวนมากตอบได้อย่างพร้อมเพรียง เพราะหากเป็นคำถามที่ต้องการคำตอบที่ยาวๆ โอกาสที่ผู้ฟังปราศรัยจะตอบไม่เป็นเสียงเดียวกันย่อมมีสูง ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นอาจทำให้บรรยากาศการปราศรัยไม่คึกคัก ส่วนการสร้างการมีส่วนร่วม

¹⁹⁰ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 11 มีนาคม 2550.

¹⁹¹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁹² สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

ร่วมโดยการพูดชื่อที่มาของชาวบ้านนั้น นอกจากจะทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการปราศรัยแล้ว เมื่อพิจารณาในแง่มุมมองของการสร้างความประทับใจให้ชาวบ้าน จะเห็นได้ว่าวิธีการดังกล่าวสามารถทำให้ชาวบ้านประทับใจในตัวผู้ให้ข้อมูลได้ไม่น้อย เพราะเป็นธรรมดาที่ชาวบ้านย่อมภูมิใจเมื่อผู้ให้ข้อมูลได้เอ่ยชื่อหมู่บ้านหรืออำเภอของตนบนเวทีปราศรัย และรู้สึกว่าผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญกับท้องถิ่นของตน อันนำไปสู่การตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับผู้ให้ข้อมูลในที่สุด

ประการที่สี่ การประชาสัมพันธ์ก่อนการปราศรัย เพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทราบข่าวการปราศรัยหาเสียงของผู้สมัคร ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้มีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทราบถึงวัน เวลา และสถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลจะจัดปราศรัย ดังตัวอย่างการประชาสัมพันธ์ของลดาวัลลีที่จะแจ้งให้บรรดาหัวหน้าคะแนนของแต่ละหมู่บ้านทราบก่อนว่ากำหนดการปราศรัยเป็นอย่างไร และให้หัวหน้าคะแนนทำหน้าที่นัดหมายชาวบ้านให้มารวมตัวกันเพื่อฟังปราศรัย¹⁹³ นอกจากการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าก่อนวันปราศรัยแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลบางคนได้จัดส่งทีมงานไปประชาสัมพันธ์ซ้ำในวันที่ผู้ให้ข้อมูลจะปราศรัยด้วย ดังเช่นกรณีของรณฤทธิ์ชัยที่เวลาไปปราศรัยตามหมู่บ้านได้จัดทีมงานเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ กลุ่มที่อยู่ในขบวนปราศรัยของผู้ให้ข้อมูล และกลุ่มที่สอง คือ กลุ่มที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ โดยทีมงานประชาสัมพันธ์จะไปพบชาวบ้านก่อนผู้ให้ข้อมูลเพื่อบอกให้ชาวบ้านทราบว่าผู้ให้ข้อมูลจะมาปราศรัย และพูดรอกจนกว่าผู้ให้ข้อมูลจะเดินทางมาถึง เมื่อผู้ให้ข้อมูลเริ่มปราศรัย ทีมงานกลุ่มนี้จะเดินทางไปยังหมู่บ้านถัดไปเพื่อบอกให้ชาวบ้านทราบว่าขณะนี้ผู้ให้ข้อมูลได้ปราศรัยอยู่ที่หมู่บ้านหนึ่งและกำลังจะเดินทางมาปราศรัยที่นี่ จึงขอเชิญชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมฟังปราศรัย และพูดรอกจนกว่าผู้ให้ข้อมูลจะเดินทางมาถึงและเริ่มปราศรัย ทีมงานกลุ่มนี้จะเดินทางไปประชาสัมพันธ์ยังหมู่บ้านถัดไป เป็นเช่นนี้เรื่อยไปจนครบทุกหมู่บ้านตามที่กำหนดไว้¹⁹⁴ ซึ่งไม่น่าแปลกใจนักที่รณฤทธิ์ชัยได้ลงทุนจัดทีมงานในลักษณะดังกล่าว เพราะเป็นเรื่องปกติของผู้จัดปราศรัยที่ต้องการให้มีคนเข้าร่วมมากที่สุด การมีทีมงานทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์และคอยพูดคุยกับผู้ฟังปราศรัยก่อนที่ผู้ให้ข้อมูลจะเดินทางมาย่อมดึงดูดให้มีผู้เข้าร่วมฟังปราศรัยได้ไม่น้อย

ประการที่ห้า การให้บุคลากรของพรรคมาช่วยปราศรัย แม้ผู้ให้ข้อมูลทุกคนจะเป็นผู้มีชื่อเสียงที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ในระดับหนึ่ง แต่ในทางการเมือง

¹⁹³ สัมภาษณ์ ลดาวัลลี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

¹⁹⁴ สัมภาษณ์ รณฤทธิ์ชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

โดยเฉพาะการขึ้นเวทีปราศรัยอาจจะยังไม่น่าสนใจพอ เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลยังไม่มีประสบการณ์ทางการเมืองมากนัก ดังนั้นการให้บุคคลากรที่มีชื่อเสียงของพรรคมาช่วยปราศรัย จึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลหลายคนเลือกใช้เพื่อให้การปราศรัยของตนมีความน่าสนใจ ไม่ว่าจะป็นกรณีของเย็นจิตต์ที่มีนายสมักร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทยมาช่วยเกือบทุกครั้งที่มีการจัดปราศรัย เช่น การปราศรัยที่แฟลตห้วยขวางเมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2522 และการปราศรัยที่บริเวณปากทางเข้าซอยโชคชัย 4 ถนนลาดพร้าว¹⁹⁵ เช่นเดียวกับกรณีของจณิสตาที่มีนายบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรคชาติไทยมาช่วยปราศรัย¹⁹⁶ หรือกรณีของรณฤทธิชัยที่มีอดีตรัฐมนตรีมาช่วยปราศรัย¹⁹⁷ ทั้งนี้การเชิญบุคคลากรของพรรคมาช่วยปราศรัยนอกจากจะทำให้การปราศรัยมีความน่าสนใจแล้ว ยังมีข้อดีในแง่ของการนำเสนอเนื้อหาเชิงลึกหรือเนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลอาจไม่สะดวกใจที่จะพูดแต่เป็นข้อมูลที่มีสิทธิ์เลือกตั้งควรรทราบ ดังเช่นกรณีของคณิสสรณ์ที่ให้สัมภาษณ์ว่า ข้อมูลบางประเภทจะไม่พูดเองแต่จะเชิญผู้สมัครระบบบัญชีรายชื่อของพรรคมาปราศรัยแทน เพราะบุคคลเหล่านั้นสามารถพูดได้ดีกว่า อาทิเช่น การพูดโจมตีคู่ต่อสู้อย่างมีเหตุมีผล หรือการพูดปกป้องนโยบายพรรค¹⁹⁸ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลอาจจะพอทราบว่าผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งอาจไม่ชื่นชอบให้ผู้ให้ข้อมูลพูดเนื้อหาบางเรื่อง โดยเฉพาะการพูดในเชิงโจมตีผู้สมัครคู่แข่ง ดังนั้นเพื่อไม่ให้เสียคะแนนนิยม ผู้ให้ข้อมูลจึงเชิญบุคคลากรของพรรคมาพูดแทน นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องปกติที่ผู้สมัครระบบบัญชีรายชื่อบางคนจะพูดถึงนโยบายพรรคได้ดีกว่าผู้ให้ข้อมูล เนื่องจากเป็นผู้ร่วมกำหนดแนวนโยบายจึงเข้าใจนโยบายพรรคอย่างถ่องแท้ อย่างไรก็ตามไม่ใช่ที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนจะใช้วิธีการนี้ ผู้ให้ข้อมูลบางคนอย่างจักรพันธ์และลดาวัลย์ไม่ได้มีการเชิญผู้มีชื่อเสียงของพรรคมาปราศรัย มีหน้าจ้ำกักลับเป็นบุคคลที่พรรคการเมืองมอบหมายให้ไปช่วยผู้สมัครในเขตเลือกตั้งอื่นปราศรัย ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะความสามารถเฉพาะตัวด้านการปราศรัยของจักรพันธ์และลดาวัลย์ ประกอบกับการเป็นผู้ประกาศข่าวที่มีทั้งชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือ ถึงขนาดที่ผู้สมัครร่วมทีมมอบหมายหน้าที่ให้จักรพันธ์เป็นผู้ขึ้นเวทีปราศรัยหาเสียง

¹⁹⁵ สมักร สุนทรเวช, จากสนามไชยถึงสนามหลวง (กรุงเทพมหานคร: เกษมการพิมพ์, 2522), น. 28-29.

¹⁹⁶ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

¹⁹⁷ สัมภาษณ์ รณฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

¹⁹⁸ สัมภาษณ์ คณิสสรณ์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

เป็นหลัก โดยให้เหตุผลว่าผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งไม่เชื่อใครนอกจากจักรพรรดิ¹⁹⁹ ซึ่งแตกต่างไปจากกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักร้องและนักแสดงที่มักถูกตั้งคำถามจากผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเรื่องความน่าเชื่อถือ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงน่าจะทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนมากสนใจติดตามฟังผู้ให้ข้อมูลปราศรัย โดยไม่จำเป็นต้องใช้บุคลากรของพรรคเพื่อติดตามความสนใจของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง

ประการที่หก วิธีการอื่นๆ นอกเหนือจากวิธีการที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ผู้วิจัยยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลบางคนได้ใช้วิธีการอื่นๆ ที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพและความสามารถของตน เพื่อติดตามความสนใจของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งให้สนใจฟังการปราศรัย ดังตัวอย่างเช่น กรณีของ อริสมันต์ อติตน์กร็อง ซึ่งมักประสบปัญหาในการปราศรัย กล่าวคือ ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งมักขอให้ อริสมันต์ร้องเพลง และสนใจฟังอริสมันต์ร้องเพลงมากกว่าฟังการปราศรัยนโยบาย ซึ่งนับเป็นเรื่องธรรมดาของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งที่เมื่อพบเจอนักร้องที่ตนชื่นชอบย่อมจะขอให้ร้องเพลงให้ฟัง เมื่อ อริสมันต์พบปัญหานี้บ่อยเข้า จึงแก้ปัญหาด้วยการนำนโยบายพรรคมาแต่งเป็นบทเพลง และปราศรัยด้วยการร้องเพลงนโยบายพรรคที่แต่งขึ้น ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเป็นอย่างดี เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ อริสมันต์จะปราศรัยด้วยการร้องเพลง แต่ก็มี การสอดแทรกอารมณ์ขันและให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้มีส่วนร่วมกับตนเองไม่ได้แตกต่างไปจากผู้ให้ข้อมูลที่ปราศรัยด้วยการพูด กล่าวคือ เมื่อร้องเพลงไปแล้ว อริสมันต์จะมีลูกเล่นกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง โดยทำทิวาท่าเพลงกำลังจะจบ แล้วให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งปรบมือ แต่อริสมันต์จะร้องต่ออีก ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจึงปรบมือเกือบเป็นครั้งที่หนึ่ง พออริสมันต์ร้องเพลงต่อ ก็จะร้องในลักษณะที่ทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเข้าใจได้ว่าครั้งนี้ เพลงกำลังจะจบแน่นอน และรอจังหวะให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งปรบมือ จากนั้นจึงร้องเพลงต่ออีก ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจึงปรบมือเกือบเป็นครั้งที่สอง อริสมันต์จะทำเช่นนี้สามถึงสี่ครั้งเพื่อให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งรู้สึกสนุกกับการฟังนโยบายพรรค²⁰⁰ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ยิ่งแสดงให้เห็นว่าการสอดแทรกอารมณ์ขันและการสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ปราศรัยทุกคนไม่ควรมองข้ามเพื่อให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งสนใจฟังการปราศรัย นอกจากนี้การที่อริสมันต์นำนโยบายพรรคมาแต่งเป็นเพลงยังสะท้อนให้เห็นว่าหากมีสิ่งใดที่ผู้ให้ข้อมูลสามารถทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งประทับใจได้ ผู้ให้ข้อมูลมักไม่ลังเลที่จะทำเพื่อสร้างความพึงพอใจให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง แต่ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ให้เกิดกระทบกับการหาเสียงของตน ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลจึงนำความต้องการของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งที่อยากให้ร้องเพลง

¹⁹⁹ สัมภาษณ์ จักรพรรดิ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

²⁰⁰ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

ให้ฟังมาผสมกับความต้องการนำเสนอนโยบายพรรคของตน จนได้เป็นรูปแบบของเพลงนโยบายพรรค

สำหรับการปราศรัยของผู้ให้ข้อมูลระบบบัญชีรายชื่อนั้น ผลการศึกษาพบว่าการปราศรัยของผู้ให้ข้อมูลระบบบัญชีรายชื่อมีความแตกต่างจากการปราศรัยของผู้ให้ข้อมูลระบบเขตเลือกตั้งเฉพาะในด้านพื้นที่ที่ปราศรัยเท่านั้น กล่าวคือ พื้นที่ที่ผู้ให้ข้อมูลระบบเขตเลือกตั้งปราศรัยมีอยู่ทั่วประเทศเพราะต้องไปช่วยผู้สมัครระบบเขตเลือกตั้งปราศรัย ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลระบบเขตเลือกตั้งส่วนใหญ่ปราศรัยเฉพาะในเขตเลือกตั้งของตน ยกเว้นกรณีของจักรพันธ์และลดาวัลย์ที่ได้รับมอบหมายจากพรรคประชาธิปัตย์ให้ไปช่วยผู้สมัครในเขตเลือกตั้งอื่นปราศรัยด้วย ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไปแล้วข้างต้น ส่วนวิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลระบบบัญชีรายชื่อใช้ในการปราศรัยนั้นไม่ได้แตกต่างไปจากวิธีการปราศรัยของผู้ให้ข้อมูลระบบเขตเลือกตั้งมากนัก กล่าวคือ ต้องมีการเตรียมเนื้อหาที่จะใช้ปราศรัย โดยผู้ให้ข้อมูลต่างให้ความเห็นตรงกันว่า ต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับเขตเลือกตั้งที่จะไปปราศรัยว่าชาวบ้านมีปัญหาเรื่องใด และแนวนโยบายใดที่จะแก้ปัญหาความเดือดร้อนให้ชาวบ้านได้ รวมไปถึงต้องหาข้อมูลเพิ่มเกี่ยวกับผู้สมัครของเขตเลือกตั้งนั้น คือ ต้องพิจารณาด้วยว่าผู้สมัครในเขตเลือกตั้งนั้นเป็นใคร มีจุดแข็งประการใดบ้างที่ผู้ให้ข้อมูลสามารถพูดสนับสนุนและช่วยย้าเตือนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือมีจุดอ่อนประการใดที่ผู้ให้ข้อมูลต้องช่วยกล่าวแก้ไข ทั้งนี้ในการปราศรัยผู้ให้ข้อมูลได้มีการใช้วิธีการต่างๆ อาทิ การนำเสนอเนื้อหาที่เข้าใจง่าย การสอดแทรกอารมณ์ขัน และการสร้างการมีส่วนร่วม เป็นต้น เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเช่นเดียวกับผู้ให้ข้อมูลระบบเขตเลือกตั้ง²⁰¹⁻²⁰²⁻²⁰³ อนึ่ง ผู้วิจัยยังพบว่าความหลากหลายของพื้นที่ซึ่งมีผลให้ผู้ให้ข้อมูลต้องเตรียมข้อมูลหลายครั้งเพื่อให้เหมาะสมกับแต่ละเขตเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลด้านปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน แนวนโยบายของพรรคที่จะใช้แก้ปัญหา หรือข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้สมัคร เช่น เมื่อไปปราศรัยช่วยผู้สมัครที่ภาคเหนือ ปัญหาของพี่น้องชาวเหนือและแนวนโยบายที่ควรนำเสนอจะเป็นเรื่องหนึ่ง แต่เมื่อไปปราศรัยช่วยผู้สมัครที่ภาคใต้ ปัญหาของพี่น้องชาวใต้และแนวนโยบายที่สอดรับกับปัญหาอาจเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เป็นต้น อย่างไรก็ตามประเด็นนี้ไม่ได้เป็นประเด็นที่สร้างความหนักใจให้กับผู้ให้ข้อมูล แต่ลำดับของ

²⁰¹ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 12 มีนาคม 2550.

²⁰² สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

²⁰³ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

การขึ้นเวทีปราศรัยต่างหากที่บางครั้งได้สร้างความลำบากใจให้แก่ผู้ให้ข้อมูล กล่าวคือ หากการปราศรัยครั้งนั้นมีบุคลากรของพรรคไปช่วยปราศรัยหลายคน และผู้ให้ข้อมูลได้ขึ้นปราศรัยเป็นลำดับท้ายๆ ในสถานการณ์เช่นนี้ ผู้ที่ได้ขึ้นปราศรัยลำดับแรกๆ มักเลือกปราศรัยประเด็นที่น่าสนใจไปจนหมดจนบางที่ไม่เหลือประเด็นดีๆ ให้ผู้ให้ข้อมูลปราศรัย ทำให้ผู้ให้ข้อมูลต้องพยายามหาแง่มุมอื่นๆ มานำเสนอ²⁰⁴ ในกรณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลต้องมีปฏิภาณไหวพริบดีพอสมควรเพื่อให้สามารถนำเสนอข้อมูลในบางแง่มุมที่ผู้ปราศรัยคนอื่นมองข้ามไป นอกจากนี้การเตรียมข้อมูลมาเป็นอย่างดีจะเป็นอีกวิธีการหนึ่งของการแก้ปัญหาดังกล่าว เพราะผู้ปราศรัยคนอื่นอาจนำเสนอประเด็นปัญหาแต่เพียงผิวเผินหรือนำเสนอเพียงบางปัญหาเท่านั้น ผู้ให้ข้อมูลจะได้ให้ข้อมูลในเชิงลึกหรือนำเสนอประเด็นอื่นที่ได้เตรียมมา อย่างไรก็ตามหากเป็นไปได้ผู้ให้ข้อมูลควรเลือกปราศรัยในลำดับต้นๆ เพื่อจะได้นำเสนอปัญหาที่โดดเด่นได้ก่อนผู้ปราศรัยคนอื่นๆ

ถึงแม้ว่าการปราศรัยจะเป็นวิธีการหาเสียงที่ผู้ให้ข้อมูลนิยมใช้เพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้กับตน แต่ไม่ใช่ว่าผู้ให้ข้อมูลทุกคนจะชื่นชอบการปราศรัย ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลบางคนอย่างเอกพจน์และยूरนันท์ไม่นิยมหาเสียงด้วยการปราศรัย โดยเอกพจน์ได้ให้เหตุผลว่า ชาวพุทธธานีไม่นิยมฟังการปราศรัย ประกอบกับในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรก ตนเองมีเวลาเตรียมตัวน้อยทำให้ไม่มีข้อมูลมากพอที่จะใช้ปราศรัย อีกทั้งยังไม่มี ความชำนาญในการพูดทางการเมืองเท่าใดนักจึงไม่ค่อยได้หาเสียงด้วยวิธีการนี้²⁰⁵ ส่วนยूरนันท์ให้เหตุผลที่แตกต่างออกไป โดยมีความเห็นว่าการจัดเวทีปราศรัยมีโอกาสสูงที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์วุ่นวาย กล่าวคือ เมื่อผู้ให้ข้อมูลจัดเวทีปราศรัย ย่อมมีผู้ฟังทั้งที่เป็นกลุ่มที่สนับสนุนผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มที่ไม่สนับสนุนผู้ให้ข้อมูล และเป็นธรรมดาที่อาจมีเนื้อหาบางช่วงบางตอนของผู้ให้ข้อมูลที่ไปสร้างความไม่พอใจให้แก่กลุ่มที่ไม่สนับสนุนจนนำไปสู่การทะเลาะเบาะแว้งระหว่างกลุ่มผู้สนับสนุนและกลุ่มที่ไม่สนับสนุนผู้ให้ข้อมูล ซึ่งตนไม่ต้องการให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้น จึงจัดปราศรัยน้อยมาก²⁰⁶ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าความชอบของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ความชำนาญ และทัศนคติของผู้ให้ข้อมูลมีผลต่อการเลือกวิธีการหาเสียง หากผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งไม่ชอบฟังการ

²⁰⁴ สัมภาษณ์ อดาวัลลี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

²⁰⁵ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

²⁰⁶ สัมภาษณ์ ยूरนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

ปราศรัย หรือผู้ให้ข้อมูลไม่มีความพร้อมตลอดจนมีมุมมองที่ไม่ดีต่อการปราศรัยหาเสียง ผู้ให้ข้อมูลอาจไม่จำเป็นต้องเลือกใช้วิธีการดังกล่าว ซึ่งการที่ผู้ให้ข้อมูลไม่นิยมจัดเวทีปราศรัยไม่น่าจะมีผลต่อการได้รับเลือกตั้ง เพราะแม้เอกพจน์และยุรนันท์จะจัดเวทีปราศรัยน้อยกว่าผู้สมัครคนอื่น ๆ แต่ทั้งสองคนก็ยังได้รับเลือกตั้ง ที่เป็นเช่นนั้นส่วนหนึ่งคงจะเป็นเพราะทั้งสองคนได้มีการหาเสียงด้วยวิธีการอื่นๆ ร่วมด้วย

กล่าวโดยสรุป การปราศรัยหาเสียง เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ นิยมใช้ในการหาเสียง เนื่องจากเป็นวิธีการที่ดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้เป็นอย่างดี ซึ่งไม่จำเป็นที่การปราศรัยจะต้องมีการจัดตั้งเวทีทุกครั้งไป การปราศรัยกลุ่มเล็กที่มีผู้ฟังไม่เกิน 20 คน ผู้ให้ข้อมูลมักยื่นปราศรัยในระดับเดียวกับผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง แต่ไม่ว่าจะเป็นการปราศรัยกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ สิ่งหนึ่งที่ต้องมี คือ เครื่องขยายเสียง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้ยินเสียงผู้ให้ข้อมูลอย่างชัดเจน โดยเนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลนิยมใช้ปราศรัย ได้แก่ การชี้แจงนโยบาย การบอกเล่าถึงผลงาน และการกล่าวแก่จากการถูกโจมตี โดยการชี้แจงนโยบายเป็นเนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนนิยมใช้ปราศรัยมากที่สุด รองลงมา คือ การบอกเล่าถึงผลงาน ซึ่งพบเฉพาะในกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่สามารรถนำประสบการณ์การทำงานโทรทัศน์มาใช้กับงานการเมืองได้ หรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางการเมืองมาก่อน และลำดับสุดท้าย คือ การกล่าวแก่จากการถูกโจมตี ผู้วิจัยยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลไม่นิยมปราศรัยด้วยการกล่าวโจมตีคู่ต่อสู้ ซึ่งไม่น่าแปลกใจที่ผลการศึกษาเป็นเช่นนั้นเพราะเป็นธรรมดาที่จะมีผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนไม่น้อยไม่ชื่นชอบการปราศรัยในลักษณะการกล่าวหาซึ่งกันและกัน ดังนั้นเพื่อไม่ให้เสียคะแนนนิยม ผู้ให้ข้อมูลจึงหลีกเลี่ยงที่จะปราศรัยด้วยวิธีการดังกล่าวโดยเปลี่ยนไปให้บุคคลอื่นเป็นผู้กล่าวโจมตีแทน กล่าวคือ ให้บุคลากรของพรรคที่มาช่วยปราศรัยเป็นผู้ทำหน้าที่นั้น ทั้งนี้สิ่งหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการปราศรัย คือ ต้องปราศรัยแต่เรื่องจริง มีเหตุมีผลตามแนวนโยบาย ไม่ใช่ปราศรัยตามอารมณ์เพียงเพราะต้องการให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้รับความสนุกสนานจากการฟังปราศรัยหรือต้องการเอาใจผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเท่านั้น นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบอีกว่า ในการปราศรัยหาเสียงแต่ละครั้งนั้น ผู้ให้ข้อมูลมีการใช้วิธีการต่างๆ เพื่อดึงดูดให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งสนใจ ฟังการปราศรัยโดยไม่รู้สึกเบื่อ วิธีการดังกล่าวประกอบไปด้วย การใช้ภาษาที่สื่อความหมายเข้าใจง่าย การสอดแทรกอารมณ์ขัน การสร้างการมีส่วนร่วม การประชาสัมพันธ์ก่อนการปราศรัย การให้บุคลากรของพรรคมาช่วยปราศรัย รวมไปถึงวิธีการอื่นๆ ที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพและความสามารถของผู้ให้ข้อมูล เช่น การนำนโยบายพรรคมาแต่งเป็นบทเพลงและปราศรัยด้วยการร้องเพลงของอริสมันต์ ส่วนการปราศรัยของผู้ให้ข้อมูลระบบบัญชีรายชื่อนั้น วิธีการปราศรัยไม่ได้แตกต่างไปจากการปราศรัยของผู้ให้ข้อมูลระบบเขตเลือกตั้ง เพียงแต่พื้นที่ที่ปราศรัยหลากหลาย

กว่า ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในเขตเลือกตั้งใดเขตเลือกตั้งหนึ่ง เนื่องจากพรรคการเมืองมักมอบหมายให้ไปช่วยผู้สมัครคนอื่นๆ ปราศรัยเกือบทั่วประเทศ

2.1.1.4 การเข้าร่วมอภิปราย

การร่วมเข้าอภิปรายในที่นี้หมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นทางการเมืองตามหัวข้อที่ผู้จัดการอภิปรายกำหนดขึ้น ซึ่งผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า มีผู้ให้ข้อมูลมากกว่ากึ่งหนึ่งที่ใช้การอภิปรายเป็นหนึ่งในวิธีการหาเสียง²⁰⁷⁻²⁰⁸⁻²⁰⁹⁻²¹⁰⁻²¹¹⁻²¹²⁻²¹³ โดยเข้าร่วมอภิปรายตามคำเชิญของผู้จัดการอภิปรายซึ่งส่วนใหญ่เป็นสถาบันการศึกษา ดังกรณีของสุเทพที่ได้เข้าร่วมการอภิปรายซึ่งจัดโดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์²¹⁴ กรณีของเย็นจิตต์ที่เข้าร่วมการอภิปรายที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง และสถาบันราชภัฏจันทรเกษม²¹⁵ หรือบางครั้งก็เป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและหน่วยงานเอกชน ดังตัวอย่างของเอกพจน์ที่เข้าร่วมการอภิปรายซึ่งจัดโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ วิทยาเขตธัญบุรี ร่วมกับศูนย์การค้า

²⁰⁷ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

²⁰⁸ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

²⁰⁹ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

²¹⁰ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

²¹¹ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

²¹² สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

²¹³ สัมภาษณ์ ยูนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

²¹⁴ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

²¹⁵ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

ฟิวเจอร์ปาร์ค ริงสิต²¹⁶ เป็นต้น โดยบรรยากาศของการอภิปรายมีความเป็นวิชาการมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับ การปราศรัยหาเสียง ประกอบกับกลุ่มผู้ฟังการอภิปรายมักเป็นกลุ่มผู้ฟังที่มีการศึกษาและเป็นผู้ที่สนใจฟังประเด็นที่อภิปรายนั้นๆ อย่างจริงจัง จึงทำให้เนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลใช้พูดแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายต้องมีสาระและมีความเป็นวิชาการไม่เหมือนกับการปราศรัยหาเสียงที่ผู้ให้ข้อมูลต่างพยายามหลีกเลี่ยงที่จะนำเสนอข้อมูลเชิงวิชาการ²¹⁷ สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าเมื่อวิธีการหาเสียงต่างกัน เนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลใช้หาเสียงก็ต่างกัน กล่าวคือ เนื้อหาประเภทหนึ่งอาจเหมาะสมและช่วยสร้างคะแนนนิยมให้แก่ผู้ให้ข้อมูลในการปราศรัยหาเสียง แต่เนื้อหาเดียวกันนั้นกลับไม่เหมาะสมที่จะใช้ในการอภิปรายและเป็นไปได้ที่อาจทำให้ผู้ให้ข้อมูลเสียคะแนนนิยมหากมีการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าว อาทิเช่น มุขตลกต่างๆ ที่ผู้ให้ข้อมูลสอดแทรกระหว่างการปราศรัย อาจไม่จำเป็นต้องนำมาใช้ในการอภิปรายเพราะผู้ฟังการอภิปรายส่วนใหญ่ต้องการทราบเนื้อหาเชิงสาระ

ด้วยบรรยากาศความเป็นวิชาการของการอภิปรายนี้เอง จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนไม่น้อยได้ใช้การแสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลเมื่อเข้าร่วมการอภิปราย เป็นสิ่งที่วัดถึงความรู้ความสามารถ เขาวนปัญญา ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนนิสัยทัศนทางการเมืองของผู้ให้ข้อมูล เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาว่าจะลงคะแนนเสียงให้กับผู้ให้ข้อมูลหรือไม่ และสิ่งนี้น่าจะเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกไปร่วมอภิปรายเฉพาะหัวข้อที่ตนถนัดและมีความชำนาญเท่านั้น เพราะหากต้องไปแสดงความคิดเห็นในหัวข้อที่ตนไม่เชี่ยวชาญอาจทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งรับรู้และเห็นว่าตนไม่เหมาะสมที่จะได้รับเลือกตั้ง ดังเช่นกรณีของเย็นจิตต์ที่เข้าร่วมอภิปรายเฉพาะหัวข้อเกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางสังคม เนื่องจากมีประสบการณ์การทำงานสังคมในฐานะการเป็นผู้พิพากษาสมทบศาลคดีเด็กและเยาวชน และปฏิเสธที่จะเข้าร่วมอภิปรายในหัวข้อเกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางเศรษฐกิจ “เราก็ดูหัวข้อที่จะให้นำเสนอว่า เราสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้หรือไม่ ถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจเราก็ไม่ถนัด”²¹⁸ เช่นเดียวกับกรณีของสุเทพที่จะปฏิเสธการเข้าร่วมอภิปรายหัวข้อเศรษฐกิจเพราะไม่มีความชำนาญ “เราพูดได้ทุกอย่าง

²¹⁶ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแยม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

²¹⁷ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

²¹⁸ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 19 กันยายน 2550.

ยกเว้นอย่างเศรษฐกิจที่เราไม่รู้จริง เราก็พูดไม่ได้”²¹⁹ หรือกรณีของจณิสตาที่มักเข้าร่วมการอภิปรายในหัวข้อเกี่ยวกับประเด็นทางสังคม เยาวชน และประเด็นเกี่ยวกับสตรี เนื่องจากสนใจและชำนาญในประเด็นดังกล่าวเป็นพิเศษ²²⁰ มีข้อสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลน่าจะเลือกหัวข้อที่จะอภิปรายโดยคำนึงถึงภาพลักษณ์ของตนด้วย เห็นได้จากหัวข้ออภิปรายของทั้งเย็นจิตต์และจณิสตาที่เน้นไปที่ประเด็นทางสังคม อันเป็นประเด็นที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพของผู้หญิงมากกว่าประเด็นการเมืองและเศรษฐกิจที่จริงจัง อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้ให้ข้อมูลจะเลือกเข้าร่วมอภิปรายในหัวข้อที่ตนถนัด แต่การถูกทาบทามในระยะเวลาที่กระชั้นชิดก็น่าจะเป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถแสดงความรู้ความสามารถทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ ดังเช่นที่ยุรนนท์ได้ให้สัมภาษณ์ว่า บางทีถูกเชิญวันนี้เพื่อให้เข้าร่วมอภิปรายในวันรุ่งขึ้น²²¹ ในกรณีเช่นนี้การที่ผู้ให้ข้อมูลมีการจัดเตรียมข้อมูลทางการเมืองไว้เป็นหมวดหมู่ น่าจะช่วยแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง เช่น จัดทำแฟ้มหรือไฟล์ข้อมูลนโยบายด้านต่างๆ ของพรรคเพื่อให้สามารถนำข้อมูลมาใช้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

แม้ว่าจะมีผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนหนึ่งที่เลือกเข้าร่วมอภิปรายเฉพาะหัวข้อที่ตนมีความชำนาญเพื่อให้การอภิปรายครั้งนั้นตนได้แสดงความรู้ความสามารถทางการเมืองอย่างเต็มที่ แต่ไม่ใช่ว่าผู้ให้ข้อมูลทุกคนจะมีความเห็นเช่นนั้นเพราะผลการวิจัยยังพบด้วยว่า มีผู้ให้ข้อมูลบางคนมีมุมมองที่ต่างออกไป อย่างกรณีของเอกพจน์ที่ไม่กลัวการเข้าร่วมอภิปรายและไม่ได้รู้สึกกังวลว่าหากผู้ดำเนินการอภิปรายซักถามแล้วตนตอบคำถามไม่ได้ จะทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งคิดว่าตนไม่มีความรู้ความสามารถทางการเมือง แต่กลับมองว่าการได้เข้าร่วมอภิปรายนับเป็นโอกาสดีที่ตนจะได้พูดแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างเต็มที่ แตกต่างจากการหาเสียงด้วยวิธีอื่น อาทิเช่น การไปร่วมงานประเพณีของชาวบ้าน ไม่ว่าจะป็นงานบวช งานแต่งงาน งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ หรืองานศพ ซึ่งบรรยากาศของงานดังกล่าวไม่มีชาวบ้านคนใดที่อยากฟังตนพูดเรื่องการเมือง ดังนั้นเอกพจน์จึงเข้าร่วมอภิปรายทุกครั้งที่ได้รับเชิญจากผู้จัดงาน²²² หรือกรณี

²¹⁹ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 18 กันยายน 2550.

²²⁰ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

²²¹ สัมภาษณ์ ยุรนนท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

²²² สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

ของอริสมันต์ที่กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ไม่กลัวที่จะต้องเข้าร่วมการอภิปรายเพราะมีมุมมองว่า ผู้ที่จะเป็นผู้แทนราษฎรต้องกล้านำเสนอความคิดเห็น และเวทีอภิปรายได้เปิดโอกาสให้ตนแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่²²³ ที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะการอภิปรายทุกครั้งที่ผ่านมาทั้ง เอกภพจน์และอริสมันต์ไม่เคยถูกผู้ดำเนินการอภิปรายซักถามด้วยคำถามที่ยากถึงขนาดที่ทั้งคู่ตอบไม่ได้ อีกทั้งยังเป็นธรรมดาที่ก่อนการอภิปรายอาจมีการซักซ้อมทำความเข้าใจระหว่างผู้ดำเนินการอภิปรายกับผู้เข้าร่วมอภิปรายถึงประเด็นคำถามและแนวทางการตอบ จึงทำให้พอมีเวลาที่จะเตรียมคำตอบ ไม่ถึงขนาดที่ต้องใช้ไหวพริบหรือแก้ปัญหาเฉพาะหน้าระหว่างการอภิปราย และสำหรับกรณีของเอกภพจน์ วิธีการหาเสียงที่เปิดโอกาสให้เอกภพจน์ได้แสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างเต็มที่ถูกจำกัดอยู่เพียงการอภิปราย เนื่องจากการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในรูปแบบการปราศรัยไม่เป็นที่ชื่นชอบของชาวปทุมธานี ด้วยเหตุผลต่างๆ เหล่านี้ จึงน่าจะทำให้เอกภพจน์และอริสมันต์ไม่ปฏิเสธที่จะเข้าร่วมการอภิปรายเมื่อถูกทาบทามจากผู้จัดงาน

อนึ่ง ผลการศึกษายังพบด้วยว่า การเข้าร่วมอภิปรายของผู้ให้ข้อมูลเป็นใน 2 ลักษณะ คือ ได้รับการติดต่อโดยตรงจากผู้จัดงาน และได้รับมอบหมายจากพรรคให้เข้าร่วมอภิปรายในนามตัวแทนของพรรค โดยการติดต่อโดยตรงไปที่ผู้ให้ข้อมูลมักจะพบในกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในระบบเขตเลือกตั้ง ดังเช่นกรณีของเย็นจิตต์และเอกภพจน์ ส่วนการได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนพรรคเข้าร่วมอภิปรายจะพบในกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครระบบบัญชีรายชื่อ ดังเช่นกรณีของจณิสตาที่จะได้รับแจ้งจากพรรคชาติไทยว่าจะมีการอภิปรายที่ใดและได้รับมอบหมายให้เข้าร่วมอภิปราย²²⁴ หรือกรณีของยุรนันท์ที่ตอนแรกพรรคไทยรักไทยมีความตั้งใจจะส่งลงสมัครในระบบบัญชีรายชื่อก็มักได้รับแจ้งจากพรรคให้เข้าร่วมอภิปรายเช่นเดียวกัน และบางครั้งก็ไม่ได้ไปร่วมอภิปรายคนเดียวแต่จะไปพร้อมกับผู้สมัครระบบบัญชีรายชื่อรายชื่อคนอื่น เช่น นายสุรนันท์ เวชชาชีวะ²²⁵ ซึ่งไม่น่าแปลกใจนักที่ผลการศึกษาจะเป็นเช่นนี้ เนื่องจากผู้สมัครระบบบัญชีรายชื่อมักเป็นผู้ที่พรรคการเมืองคาดหวังให้มีบทบาทในการสร้างคะแนนนิยมให้กับพรรค ประกอบกับเป็นผู้ที่ไม่ต้องรับผิดชอบการหาเสียงในเขตเลือกตั้งใดเขตเลือกตั้งหนึ่งเป็นการเฉพาะ ดังนั้นเมื่อทางพรรคได้รับการติดต่อจากผู้จัดงานให้ส่งผู้สมัครเข้าร่วมอภิปราย จึงมัก

²²³ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 6 กันยายน 2550.

²²⁴ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

²²⁵ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

มอบหมายให้ผู้สมัครระบบบัญชีรายชื่อเป็นตัวแทนของพรรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สมัครที่เป็นผู้มีชื่อเสียงจากวงการโทรทัศน์ เพราะเป็นธรรมดาที่ผู้มีชื่อเสียงกลุ่มนี้มักได้รับความสนใจจากผู้ฟังการอภิปรายมากกว่าผู้สมัครระบบบัญชีรายชื่อที่เป็นบุคคลทั่วไป ส่วนกรณีที่ยุรนนท์ได้เข้าร่วมอภิปรายกับผู้สมัครระบบบัญชีรายชื่อคนอื่นอย่างนายสุรนนท์ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางการเมืองมากกว่านั้น อาจเป็นไปได้ที่พรรคมีวัตถุประสงค์ให้ยุรนนท์เรียนรู้และซึมซับวิธีการอภิปรายทางการเมืองจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญสูงกว่า นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่าทางพรรคน่าจะต้องทราบบว่าผู้ให้ข้อมูลนัดอภิปรายในประเด็นใดบ้าง เพื่อจะได้มอบหมายการอภิปรายให้เหมาะสมกับผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน ดังเช่นกรณีของจณิสตาที่มักได้รับมอบหมายให้เข้าร่วมอภิปรายเฉพาะในหัวข้อที่เกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางสังคม เยาวชน หรือประเด็นเกี่ยวกับสตรี อันเป็นประเด็นที่จณิสตามีความชำนาญ

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบอีกว่า การเข้าร่วมอภิปรายนอกจากจะเป็นวิธีการหาเสียงที่ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างเต็มที่แล้ว การได้เข้าร่วมอภิปรายยังเป็นโอกาสดีที่ผู้ให้ข้อมูลจะได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านทางสื่อมวลชนด้วย เพราะเป็นธรรมดาของห้วงเวลาการหาเสียงเลือกตั้งที่บรรดาสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ต้องติดตามรายงานข่าวสารความเคลื่อนไหวของผู้สมัครจากพรรคการเมืองต่างๆ และการอภิปรายซึ่งมีความเป็นวิชาการมากกว่าการหาเสียงรูปแบบอื่นก็มักได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนอยู่ไม่น้อย ดังเช่นกรณีของจณิสตาที่ยอมรับว่ามีหลายครั้งที่ได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อโทรทัศน์เนื่องจากการเข้าร่วมอภิปราย²²⁶ ซึ่งหากผู้ให้ข้อมูลตระหนักถึงข้อได้เปรียบนี้ และมีการเตรียมตัวมาเป็นอย่างดีจนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเฉียบคมเหนือกว่าผู้เข้าร่วมอภิปรายคนอื่นๆ ก็ยิ่งเพิ่มโอกาสที่จะได้ปรากฏเป็นข่าว ทั้งนี้เพราะเป็นไปได้ยากที่สื่อมวลชนจะนำเสนอความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมอภิปรายได้ครบทุกคนด้วยข้อจำกัดของเวลาสำหรับสื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์ ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์ก็มีข้อจำกัดเรื่องเนื้อที่ ดังนั้นจึงมีเพียงผู้เข้าร่วมอภิปรายที่สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างโดดเด่นเท่านั้นที่ถูกนำเสนอเป็นข่าว อย่างไรก็ตามการได้ปรากฏเป็นข่าวทางสื่อมวลชนมักเกิดขึ้นเฉพาะกับผู้ให้ข้อมูลที่ผู้สมัครระบบบัญชีรายชื่อ ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลระบบบัญชีรายชื่อส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนพรรคเข้าร่วมการอภิปราย โดยการอภิปรายดังกล่าวมักเป็นหัวข้อที่ต้องการให้ผู้เข้าร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นในเชิงวิสัยทัศน์ของพรรค หรือภาพรวมของนโยบายพรรค กล่าวอย่างง่าย ๆ คือ เป็นการอภิปรายที่มีเนื้อหาระดับชาติ ซึ่งน่าจะดึงดูดความ

²²⁶ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

สนใจของบรรดาผู้สื่อข่าวได้ง่ายกว่าการอภิปรายที่จัดขึ้นโดยเชิญผู้สมัครระบบเขตเลือกตั้งเข้าร่วม แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในระดับท้องถิ่น

ส่วนผู้ให้ข้อมูลอีกจำนวนหนึ่งประกอบไปด้วยอภิชาติ ลดาวัลย์ จักรพันธ์ และ รัตนฤทธิชัย ไม่ได้เอ่ยถึงการหาเสียงด้วยการเข้าร่วมอภิปรายแต่อย่างใด ทำให้เข้าใจได้ว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้อาจไม่ได้ใช้การหาเสียงด้วยวิธีการนี้ หรือหากใช้ก็ใช้ในปริมาณที่น้อยมาก อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้จะไม่ได้เข้าร่วมอภิปรายหรือเข้าร่วมอภิปรายน้อยครั้ง แต่สิ่งนี้ไม่น่าจะมีผลต่อคะแนนนิยมเพราะผู้ให้ข้อมูลยังคงได้รับเลือกตั้ง ที่เป็นเช่นนี้สาเหตุสำคัญน่าจะเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลได้ใช้วิธีการหาเสียงอื่นๆ อาทิเช่น การใช้ห้วคะแนน การพบปะประชาชน และการปราศรัย เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป มีผู้ให้ข้อมูลมากกว่ากึ่งหนึ่งที่ใช้การหาเสียงด้วยวิธีการเข้าร่วมอภิปราย โดยสิ่งสำคัญที่ผู้ให้ข้อมูลต้องตระหนักถึงเมื่อจะเข้าร่วมการอภิปราย คือ บรรยากาศของการอภิปรายมีความเป็นวิชาการมากกว่าการหาเสียงด้วยวิธีการอื่นๆ ดังนั้นจึงมีผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจำนวนไม่น้อยใช้การเข้าร่วมอภิปรายเป็นสิ่งที่วัดถึงความรอบรู้ ปฏิภาณไหวพริบ ตลอดจนวิสัยทัศน์ทางการเมืองของผู้ให้ข้อมูล ส่งผลให้เนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลนำเสนอต่อผู้ฟังการอภิปรายต้องเป็นเนื้อหาที่มีสาระ ไม่ใช่เนื้อหาที่เน้นความสนุกสนานอย่างการปราศรัย และผู้ให้ข้อมูลต้องแสดงความรู้ความสามารถทางการเมืองอย่างเต็มที่เมื่อได้เข้าร่วมอภิปราย และด้วยเหตุนี้เองจึงน่าจะทำให้ผู้ให้ข้อมูลบางคนอย่างกรณีของเย็นจิตต์ สุเทพ และจณิสตา เลือกเข้าร่วมอภิปรายเฉพาะหัวข้อที่ตนถนัดเท่านั้นเพื่อให้มั่นใจว่าจะตอบข้อซักถามของผู้ดำเนินการอภิปรายได้ทุกประเด็น ขณะที่เอกพจน์และอริสมันต์กลับไม่ได้มีมุมมองเช่นนั้น โดยทั้งคู่ไม่ได้กลัวหรือกังวลว่าหากตอบคำถามของผู้ดำเนินการอภิปรายไม่ได้จะทำให้เสียคะแนนนิยม แต่มีความเห็นว่าการได้เข้าร่วมอภิปรายเป็นโอกาสดีที่ได้นำเสนอความเห็นทางการเมืองอย่างเต็มที่ ดังนั้นจึงเข้าร่วมอภิปรายทุกครั้งที่ได้รับเชิญจากผู้จัดงาน ผลการศึกษาจึงพบด้วยว่า การเข้าร่วมอภิปรายของผู้ให้ข้อมูลเป็นไปใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะแรก เป็นการได้รับเชิญโดยตรงจากผู้จัดงาน ซึ่งมักพบในกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครระบบเขตเลือกตั้ง ส่วนลักษณะที่สอง เป็นการได้รับมอบหมายจากพรรคให้เข้าร่วมอภิปรายในฐานะตัวแทนพรรค มักพบในกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครระบบบัญชีรายชื่อ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบอีกว่า นอกเหนือจากการเข้าร่วมอภิปรายจะเป็นเวทีให้ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างเต็มที่แล้ว ในอีกแง่มุมหนึ่งการเข้าร่วมอภิปรายยังเป็นโอกาสที่ผู้ให้ข้อมูลจะได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อมวลชน ยิ่งผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นได้โดดเด่นเหนือกว่าผู้เข้าร่วมอภิปรายคนอื่นยิ่งมีความเป็นไปได้สูงที่จะถูกนำเสนอเป็นข่าว

2.1.1.5 สื่อเคลื่อนที่

สื่อเคลื่อนที่ในที่นี้หมายถึง การจัดการหาเสียงตระเวนหาเสียงไปตามท้องถนนทั่วพื้นที่เขตเลือกตั้งเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนมีการหาเสียงด้วยวิธีการนี้ ซึ่งมีทั้งการหาเสียงในลักษณะขบวนแห่ กล่าวคือ นำรถหาเสียงหลายๆ คันมาวิ่งต่อกันเป็นขบวน และการใช้รถหาเสียงคันเดียวออกวิ่งหาเสียง โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้นำรถกระบะมาจัดทำเป็นรถหาเสียงด้วยวิธีการที่ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ ติดตั้งลำโพงขยายเสียง และตกแต่งด้วยป้ายหาเสียงที่ด้านข้างตัวรถทั้งซ้ายและขวา รวมทั้งบริเวณกระบะท้ายเหนือหลังคาคนขับ เพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มองจากด้านหน้ารถทราบได้ทันทีว่าเป็นรถหาเสียงของผู้สมัครคนใด ตลอดจนติดสติ๊กเกอร์หาเสียงในตำแหน่งที่มองเห็นได้เด่นชัด อาทิเช่น ที่กระจกหน้ารถ กระจกข้างคนขับ กระจกข้างผู้โดยสาร ด้านหลังของกระจกมองข้างทั้งซ้ายและขวา ประตูด้านคนขับ และประตูด้านผู้โดยสาร เป็นต้น นอกเหนือไปจากรถกระบะซึ่งเป็นรถที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนใช้เป็นรถหาเสียงแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลบางคนยังมีการใช้รถประเภทอื่นด้วย ดังเช่นกรณีของคंसันนีย์ที่มีการใช้รถจิบเพิ่มเข้ามา โดยติดตั้งลำโพงและสติ๊กเกอร์หาเสียงเช่นเดียวกับรถกระบะ²²⁷ ถึงแม้พื้นที่ที่จะติดสติ๊กเกอร์หาเสียงของรถจิบจะไม่มากเท่ากับรถกระบะ แต่ที่คंसันนีย์ใช้รถจิบเป็นหนึ่งในบรรดาการหาเสียง น่าจะเป็นเพราะต้องการให้ขบวนรถหาเสียงของตนมีความโดดเด่นและแปลกตากว่าผู้สมัครคนอื่น เห็นได้จากขบวนหาเสียงของคंसันนีย์จะนำขบวนด้วยรถจิบ ส่วนจักรพันธ์มีการนำรถบรรทุกมาใช้เป็นรถหาเสียงด้วย เพราะสามารถดัดแปลงทำเป็นเวทีปราศรัยได้โดยยื่นปราศรัยที่กระบะท้ายด้านหลังคนขับ²²⁸ ขณะที่ยุรนันท์ ได้ใช้รถสามล้อหาเสียงตามตรอกและซอยที่รถหาเสียงอย่างกระบะไม่สามารถเข้าไปได้ โดยติดป้ายหาเสียงที่ทำยรถซึ่งสร้างความคึกคักให้กับชาวดินแดงได้ไม่น้อย²²⁹ ทั้งนี้เหตุผลหนึ่งที่ทำให้ยุรนันท์ใช้รถสามล้อในการหาเสียงน่าจะเป็นเพราะสภาพพื้นที่ของเขตดินแดงส่วนใหญ่เป็นตรอกและซอยเล็กๆ ที่รถกระบะเข้าไปไม่ได้ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าการจัดทำหาเสียงนั้นสามารถเลือกใช้รถประเภทใดก็ได้ขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์และการใช้ประโยชน์ของผู้ให้ข้อมูลไม่แน่ว่าในอนาคตอาจมีการดัดแปลงรถประเภทอื่นๆ เพิ่มขึ้นอีก อาทิเช่น รถจักรยานยนต์

²²⁷ สัมภาษณ์ คंसันนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

²²⁸ สัมภาษณ์ จักรพันธ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

²²⁹ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

เนื่องจากสามารถวิงหลบเลี่ยงการจรรยาที่ติดขัดได้ และสามารถเข้าไปหาเสียงในตรอกแคบๆ ได้เป็นอย่างดี

การหาเสียงด้วยรถหาเสียงนี้มีทั้งการใช้เทปหาเสียง การใช้ทีมงาน หรือบางครั้งผู้ให้ข้อมูลก็ขึ้นรถแห่และพูดขอคะแนนเสียงด้วยตัวเอง โดยหากเป็นการใช้เทปหาเสียง มักออกตระเวนหาเสียงในลักษณะของการวิ่งรถคันเดียวไม่ได้เป็นขบวนแห่ และมีทีมงานไปกับรถหาเสียงไม่กี่คน เช่น รถหาเสียงของเย็นจิตต์ที่วิ่งหาเสียงโดยเปิดเทปเสียงของนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรค จะวิ่งหาเสียงคันเดียวโดดๆ และมีทีมงานประจำรถเพียง 2 คน คือ คนขับและผู้ช่วยอีก 1 คน²³⁰ น่าสังเกตว่าเทปเสียงที่ใช้เปิดในรถหาเสียงนั้นมีทั้งเสียงพูดและเสียงเพลง กล่าวคือ มีเสียงพูดของหัวหน้าพรรคที่มักพูดถึงนโยบายพรรค และพูดขอคะแนนเสียงจากผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ส่วนเสียงเพลงโดยทั่วไปเป็นเพลงประจำพรรค ยกเว้นกรณีที่มีผู้สมัครมีความสามารถด้านการแต่งเพลงและร้องเพลง อาจแต่งเพลงประจำตัวขึ้นมาเพื่อให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งทราบได้ง่ายว่าเป็นรถหาเสียงของผู้ให้ข้อมูล ดังเช่นกรณีของอริสมันต์ที่นำนโยบายพรรคมาแต่งเป็นเพลงหาเสียงและขับร้องเอง ส่วนผู้ให้ข้อมูลคนอื่นๆ ไม่พบว่ามีการแต่งเพลงประจำตัวผู้สมัคร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะไม่มีงบประมาณ หรือเป็นการลงสมัครในระยะเวลากระชั้นชิดจึงไม่ได้จัดเตรียมเรื่องนี้ ดังเช่นกรณีของจณิสตาที่กล่าวว่า ไม่ได้แต่งเพลงเป็นชื่อตัวเองเนื่องจากเปลี่ยนใจมาลงสมัครระบบเขตเลือกตั้งในระยะเวลากระชั้นชิดจึงไม่มีเวลาเตรียมการเรื่องนี้²³¹

สำหรับการใช้ทีมงานหาเสียงนั้น เป็นไปในลักษณะที่มีทีมงานที่สามารถพูดหาเสียงได้ไปกับรถหาเสียงด้วย โดยทำหน้าที่เหมือนตัวแทนของผู้ให้ข้อมูล คอยพูดโน้มน้าวใจให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้กับผู้ให้ข้อมูลสลับกับการเปิดเทปเสียง²³² ส่วนรถหาเสียงที่ผู้ให้ข้อมูลทำการหาเสียงด้วยตนเองนั้น เป็นไปในลักษณะของขบวนแห่ที่มีรถหาเสียงหลายคันขับตามๆ กัน โดยผู้ให้ข้อมูลยืนอยู่ที่กระบะท้ายเพื่อโบกมือทักทายและพูดขอคะแนนเสียงจากผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งตามเส้นทางที่ขบวนรถวิ่งผ่าน ขบวนรถหาเสียงนี้ไม่ได้มีเฉพาะรถหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลหรือทีมงานของผู้ให้ข้อมูลเท่านั้นที่ร่วมเดินในขบวน แต่มักมีชาวบ้านที่ศรัทธาและชื่นชอบผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนหัวหน้าคณะที่อยู่ในอำเภอหรือตำบลนั้นๆ มาร่วมเดินและขับรถตามในขบวน

²³⁰ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

²³¹ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

²³² สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

แหว่ด้วย²³³⁻²³⁴ ด้วยเหตุนี้เองจึงน่าจะทำให้ขบวนแห่ของผู้ให้ข้อมูลได้รับความสนใจจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับรณรงค์หาเสียงที่ใช้เฉพาะเทปเสียงหรือทีมงานหาเสียง อีกทั้งยังเป็นธรรมดาที่เมื่อผู้ให้ข้อมูลขึ้นรถแห่หาเสียง จะมีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่อยากพบเจอผู้ให้ข้อมูลออกมายืนรออยู่ผู้ให้ข้อมูล ซึ่งยิ่งทำให้บรรยากาศการหาเสียงด้วยขบวนแห่มีความคึกคัก นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า การขึ้นรถแห่ไม่เพียงแต่จะทำให้การหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลได้รับความสนใจจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังมีข้อดีสำหรับผู้ให้ข้อมูลด้วย กล่าวคือ ช่วยย่นระยะทางการเดินของผู้ให้ข้อมูลได้ไม่น้อย ซึ่งดูเหมือนว่าผู้ให้ข้อมูลจะทราบถึงประเด็นนี้เป็นอย่างดี และได้ใช้การหาเสียงด้วยขบวนแห่เพื่อให้สามารถหาเสียงได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ในระยะเวลาจำกัด ดังเช่นกรณีของเอกพจน์ที่กล่าวว่า เมื่อมีเวลาไม่พอจะใช้วิธีการขึ้นรถแห่ไปตามอำเภอต่างๆ²³⁵ หรือกรณีของจณิสตาที่ต้องไปช่วยผู้สมัครระบบเขตเลือกตั้งในหลายพื้นที่หาเสียง จะเดินเคาะประตูเพียงไม่กี่หมู่บ้าน จากนั้นได้ใช้วิธีการขึ้นรถแห่²³⁶

ทางด้านจำนวนรณรงค์หาเสียงที่ผู้ให้ข้อมูลใช้ในการหาเสียงและการตกแต่งผลการศึกษาพบว่า ไม่มีข้อกำหนดตายตัวแต่ขึ้นอยู่กับงบประมาณของผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลที่มีงบประมาณน้อยจะมีรณรงค์หาเสียงเพียงไม่กี่คันและไม่ได้ตกแต่งสิ่งใดมาก ดังตัวอย่างของเย็นจิตต์ที่การลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกมีรถหาเสียงเพียง 2 คัน วิ่งหาเสียงสลับกันระหว่างเขตห้วยขวางกับเขตบางกะปิ²³⁷ เช่นเดียวกับกรณีของลดาวัลย์ที่กล่าวว่า มีรถหาเสียงเพียงไม่กี่คันและไม่ได้ตกแต่งสิ่งใดมากเนื่องจากมีงบประมาณจำกัด²³⁸ หรือกรณีของเอกพจน์ ในครั้งที่ลงสมัครรับเลือกตั้งสมัยแรกมีรถหาเสียงเพียง 4 คัน แต่ต้องวิ่งหาเสียงทั่วทั้งจังหวัดปทุมธานี และตกแต่งรถ

²³³ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแยม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

²³⁴ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

²³⁵ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแยม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

²³⁶ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

²³⁷ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

²³⁸ สัมภาษณ์ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

หาเสียงอย่างง่าย ๆ ด้วยป้ายหาเสียงที่เขียนขึ้นเอง²³⁹ ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่พอมีงบประมาณและเห็นความสำคัญของรณรงค์หาเสียงได้จัดทำรณรงค์หาเสียงอย่างดี ดังเช่นกรณีของอริสมันต์ที่ใช้งบประมาณส่วนตัวถึง 700,000 บาท จัดทำรณรงค์หาเสียงขนาดใหญ่และติดตั้งเครื่องเสียงคุณภาพดีถึงขนาดที่อริสมันต์ได้กล่าวว่า ระบบเสียงของรณรงค์หาเสียงมีคุณภาพเทียบเท่ากับระบบเสียงที่ใช้ในการแสดงคอนเสิร์ตเพราะใช้ตู้ลำโพงอย่างดี และมีระบบที่สามารถปรับความถี่และความแหลมของเสียงได้ ทำให้เมื่อต้องการเพิ่มความดังของเสียง เสียงที่ออกจากลำโพงจะชัดเจนและน่าฟัง ไม่เหมือนกับรณรงค์หาเสียงทั่วๆ ไปที่ติดตั้งลำโพงขนาดเล็กทำให้คุณภาพเสียงไม่ดี เมื่อเพิ่มความดังของเสียง เสียงจะดังในลักษณะหนวกหู น่ารำคาญ และฟังไม่รู้เรื่อง ไม่เพียงแต่มีระบบเสียงที่มีคุณภาพดีเท่านั้น เนื่องจากรณรงค์หาเสียงของอริสมันต์มีขนาดใหญ่ ดังนั้นจึงสามารถดัดแปลงรถให้เป็นเวทีปราศรัยได้เมื่อต้องการปราศรัยกับพี่น้องประชาชน²⁴⁰ ซึ่งการที่อริสมันต์ลงทุนจัดทำรณรงค์หาเสียงอย่างดีนั้นสาเหตุสำคัญน่าจะเป็นเพราะอริสมันต์มีมุมมองว่าการลงทุนจัดทำรณรงค์หาเสียงอย่างดีจะทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเห็นถึงความตั้งใจจริงที่จะเข้ามาทำงานการเมือง และนำไปสู่ตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้กับตน ประกอบกับการเป็นนักร้องมาก่อนและมักหาเสียงด้วยการร้องเพลงนโยบายที่แต่งขึ้นจึงเข้าใจดีว่าต้องจัดทำรณรงค์หาเสียงอย่างไรถึงจะทำให้เสียงเพลงที่มาจากรณรงค์หาเสียงไพเราะน่าฟัง ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจเท่าใดนักที่อริสมันต์ได้ทุ่มเทอย่างมากกับการจัดทำรณรงค์หาเสียง ซึ่งรณรงค์หาเสียงของอริสมันต์มักถูกผู้สมัครจากพรรคเดียวกันขอยืมใช้เมื่อต้องการเปิดเวทีปราศรัย²⁴¹

มีข้อสังเกตว่าการลงสมัครสมัยต่อๆ มา ผู้ให้ข้อมูลได้มีการเตรียมความพร้อมด้านรณรงค์หาเสียงเป็นระบบมากขึ้นและมีจำนวนรณรงค์หาเสียงเพิ่มขึ้นด้วย ดังเช่นกรณีของเอกพจน์ที่การลงสมัครรับเลือกตั้งสมัยที่ 2 ได้วางแผนไว้ชัดเจนว่าแต่ละอำเภอต้องใช้รณรงค์หาเสียงกี่คัน เพื่อให้สามารถหาเสียงได้ครบทุกพื้นที่ของเขตเลือกตั้ง และมีจำนวนรณรงค์หาเสียงเพิ่มจากเดิมเป็นประมาณ 10 คัน ทั้งๆ ที่การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งระบบเขตเดียวคนเดียว ซึ่งพื้นที่ของเขตเลือกตั้งไม่กว้างขวางนักเมื่อเปรียบเทียบกับกรลงสมัครครั้งแรกในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2539 ที่เขตเลือกตั้ง

²³⁹ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแยม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

²⁴⁰ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

²⁴¹ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

ครอบคลุมทั้งจังหวัด²⁴² หรือกรณีของเย็นจิตต์ที่การลงสมัครรับเลือกตั้งในสมัยต่อๆ มา มีรถหาเสียงเพิ่มเป็น 5 คัน²⁴³ ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลมีความชำนาญในการหาเสียงเพิ่มขึ้น อีกทั้งน่าจะมีประสบการณ์ในการเจรจาต่อรองของงบประมาณจากพรรคการเมืองได้มากขึ้นด้วย ประกอบกับเมื่อผู้ให้ข้อมูลได้เป็นผู้แทนราษฎรมาแล้วสมัยหนึ่งย่อมมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยเห็นผลงานและอยากสนับสนุนให้ผู้ให้ข้อมูลได้ทำงานการเมืองอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นไปได้ที่จะมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ชื่นชอบผลงานเต็มใจสนับสนุนผู้ให้ข้อมูลในลักษณะของการให้ยืมใช้รถระหว่างการหาเสียง ดังเช่นที่เกิดขึ้นกับคันสนีย์ที่มีผู้ให้ยืมรถจิบใช้ระหว่างการหาเสียง²⁴⁴ ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนรถหาเสียงเพิ่มขึ้น ซึ่งคันสนีย์ได้ใช้ความแปลกของรถจิบดึงดูดใจผู้มีสิทธิเลือกตั้งด้วยการใช้เป็นรถนำขบวน

อย่างไรก็ตามแม้ว่ารถหาเสียงจะเป็นการหาเสียงที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เป็นอย่างดี แต่ขณะเดียวกันก็อาจมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนหนึ่งที่ไม่ชอบรถหาเสียงเพราะเปิดเสียงดังรบกวนชาวบ้านหรือบางครั้งก็กีดขวางการจราจร ด้วยเหตุนี้เองจึงน่าจะเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลบางคนกำชับพนักงานขับรถหาเสียงให้ระมัดระวังไม่ให้รถหาเสียงไปสร้างความรำคาญให้ชาวบ้าน ดังตัวอย่างของเย็นจิตต์ที่ได้บอกกับพนักงานขับรถว่า เมื่อขับรถเข้าไปหาเสียงในเขตชุมชนต้องไม่ไปจอดรถเกะกะหรือกีดขวางการจราจร และให้คอยสังเกตปฏิกิริยาของประชาชนด้วยว่าสนใจฟังเนื้อหาจากเทปเสียงมากน้อยเพียงใด หากประเมินแล้วว่าประชาชนไม่สนใจฟังให้เปลี่ยนจากการเปิดเทปเสียงของนายสมัครมาเป็นเปิดเพลงแทน เพราะไม่อยากจะให้รถหาเสียงไปรบกวนชาวบ้านมากนัก “เราก็บอกเค้า ถ้าไปถึงเขตชุมชน เราก็อย่าไปจอดเกะกะเค้า แล้วก็เปิดเทปคุณสมัคร แต่ว่าให้สังเกตดูคนด้วย ถ้าคนไม่สนใจฟังก็ไม่ต้องเปิดให้เปิดเพลง เพราะไม่ต้องการให้รบกวนประชาชน”²⁴⁵ มีข้อสังเกตว่าเย็นจิตต์ไม่เลือกที่จะให้พนักงานขับรถขับรถออกจากชุมชนในทันทีเพื่อไปหาเสียงยังชุมชนอื่นๆ แต่จะใช้วิธีการเปลี่ยนเทปเสียง จากเทปเสียงพูดซึ่งอาจเต็มไปด้วยเนื้อหาสาระของนโยบายมาเป็นเทปเพลงที่น่าจะฟัง

²⁴² สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

²⁴³ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

²⁴⁴ สัมภาษณ์ คันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 5 ธันวาคม 2549.

²⁴⁵ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

สบายกว่า ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะหากขับรถออกมาจากชุมชนเลย จะเป็นการเสียโอกาสในการหาเสียง แต่การที่ยังจอดรออยู่ในชุมชน อย่างน้อยก็น่าจะทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจดจำผู้ให้ข้อมูลได้บ้าง นอกจากนี้การที่พนักงานขับรถเปิดเทปเสียงพูดของนายสมัครยังแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลน่าจะใช้เทปเสียงพูดเป็นหลักในการหาเสียงด้วยรถหาเสียง และให้ความสำคัญกับเทปเพลงในลำดับรองลงไป

ส่วนกรณีการใช้รถหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลระบบบัญชีรายชื่อนั้น ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในระบบบัญชีรายชื่อส่วนใหญ่ไม่ได้มีการจัดทำรถหาเสียงเหมือนเมื่อครั้งที่ลงสมัครในระบบเขตเลือกตั้ง²⁴⁶⁻²⁴⁷⁻²⁴⁸ การหาเสียงด้วยรถหาเสียงเป็นไปในลักษณะการไปขึ้นรถหาเสียงของผู้สมัครระบบเขตที่ได้เชิญผู้ให้ข้อมูลไปช่วยหาเสียง ดังเช่นกรณีของจณิสตาที่จะขึ้นรถหาเสียงของผู้สมัครที่ได้เชิญให้ไปช่วยหาเสียง เพื่อตระเวนขอคะแนนเสียงสนับสนุนจากประชาชนในเขตเลือกตั้งนั้นๆ²⁴⁹ ซึ่งไม่น่าแปลกใจนักที่ผลการศึกษาจะเป็นเช่นนี้เพราะผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครระบบบัญชีรายชื่อไม่มีเขตเลือกตั้งใดเขตเลือกตั้งหนึ่งเป็นของตนเอง แต่ได้รับมอบหมายให้ไปช่วยผู้สมัครระบบเขตเลือกตั้งในพื้นที่ต่างๆ หาเสียง และเมื่อผู้ให้ข้อมูลไปช่วยผู้สมัครของเขตเลือกตั้งใดหาเสียง ย่อมเป็นธรรมดาที่ผู้สมัครของเขตเลือกตั้งนั้นจะเชิญให้ขึ้นรถหาเสียงคันเดียวกับผู้สมัคร ดังนั้นการจัดทำรถหาเสียงจึงอาจไม่จำเป็นนักเมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อครั้งที่ลงสมัครระบบเขตเลือกตั้ง อย่างไรก็ตามไม่ใช่ว่าผู้ให้ข้อมูลระบบบัญชีรายชื่อทุกคนจะไม่มีรถหาเสียงเพราะผลการศึกษายังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลบางคนแม้ไม่ต้องหาเสียงในเขตเลือกตั้งใดเป็นการเฉพาะแต่ก็ได้จัดทำรถหาเสียง ดังตัวอย่างของอริสมันต์ที่ยังคงใช้รถหาเสียงขนาดใหญ่ที่ได้จัดทำไว้ตั้งแต่ครั้งที่ลงสมัครระบบเขตเลือกตั้งในการหาเสียง²⁵⁰ แต่มีข้อสังเกตว่าบทบาทการใช้รถหาเสียงของอริสมันต์ได้เปลี่ยนไป กล่าวคือ อริสมันต์ไม่ได้เน้นหนักไปที่การใช้รถเพื่อออกตระเวนหาเสียงตามท้องถนนแต่เน้นไปที่การใช้รถหาเสียงเพื่อจัดเป็นเวทีปราศรัยมากกว่า ที่เป็น

²⁴⁶ สัมภาษณ์ อดาว์วัลลี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 1 ธันวาคม 2549.

²⁴⁷ สัมภาษณ์ จักรพันธุ์ ยมจินดา, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2539, 2544 และ 2548, 14 มิถุนายน 2549.

²⁴⁸ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

²⁴⁹ เรื่องเดียวกัน.

²⁵⁰ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

เช่นนี้สาเหตุสำคัญน่าจะเป็นเพราะรทหาเสียงของอริสมันต์สามารถดัดแปลงเป็นเวทีปราศรัยได้ มีเครื่องเสียงคุณภาพดี ประกอบกับอริสมันต์มักได้รับมอบหมายจากพรรคให้เป็นผู้จัดการเวทีเมื่อมีการปราศรัยช่วยผู้สมัครของพรรค กล่าวคือ เป็นผู้ตระเตรียมเวที ตรวจสอบระบบเสียง จัดลำดับของผู้ปราศรัย ควบคุมเวลาของการปราศรัย ตลอดจนเตรียมความพร้อมของประชาชนให้อยู่ในอารมณ์ที่พร้อมจะฟังปราศรัย อาทิเช่น หากประชาชนยังไม่มีสมาธิที่จะฟังปราศรัย อริสมันต์จะร้องเพลงนโยบายพรรคที่มีจังหวะช้าๆ มีท่วงทำนองซึ่งกินใจเพื่อสร้างอารมณ์ร่วม และเมื่อประชาชนเริ่มมีสมาธิจึงเชิญผู้ที่จะปราศรัยขึ้นเวที²⁵¹ จึงเป็นไปได้ที่อริสมันต์จะใช้รทหาเสียงของตนในการปฏิบัติภารกิจดังกล่าว เนื่องจากเป็นรทหาเสียงที่ได้มาตรฐานและจัดทำขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเวทีปราศรัยด้วย

กล่าวโดยสรุป การจัดรทหาเสียงออกไปหาเสียงตามท้องถนนและย่านชุมชนต่างๆ เป็นวิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนใช้ในการหาเสียง โดยตกแต่งรถด้วยป้ายหาเสียงและสติ๊กเกอร์หาเสียงในตำแหน่งที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน ซึ่งรถที่ใช้มีทั้งรถกระบะ รถบรรทุก รถจี๊ป และรถสามล้อ ขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์และการนำไปใช้ประโยชน์ของผู้ให้ข้อมูล อาทิเช่น ในเขตเลือกตั้งที่มีตรอกและซอยเล็กๆ อยู่เป็นจำนวนมาก ผู้ให้ข้อมูลอาจใช้รถตุ๊กๆ เป็นรทหาเสียงเพราะสามารถวิ่งหาเสียงในตรอกและซอยได้เป็นอย่างดี แต่โดยทั่วไปผู้ให้ข้อมูลจะใช้รถกระบะเป็นหลัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรถกระบะมีโครงสร้างที่เอื้ออำนวยต่อการจัดทำรทหาเสียง กล่าวคือ มีพื้นที่สำหรับติดป้ายหาเสียงได้รอบคันรถ และในส่วนกระบะท้ายยังใช้เป็นที่ยืนหาเสียงของผู้ให้ข้อมูล อนึ่ง การหาเสียงด้วยรทหาเสียงนี้มีทั้งการใช้เทปเสียง การใช้ที่มงาน หรือแม้กระทั่งตัวผู้ให้ข้อมูลเองเป็นผู้ตระเวนหาเสียงไปตามชุมชนต่างๆ โดยการใช้เทปเสียง เป็นไปในลักษณะของการใช้รทหาเสียงคันเดียววิ่งหาเสียงด้วยการเปิดเทปเสียงซึ่งมีทั้งเทปเสียงพูด และเทปเสียงเพลง ส่วนการหาเสียงโดยใช้ที่มงาน เป็นลักษณะของการให้ที่มงานพูดขอคะแนนเสียงจากผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเหมือนเป็นตัวแทนของผู้ให้ข้อมูลสลับกับการเปิดเทปเสียง และสำหรับการหาเสียงด้วยตัวผู้ให้ข้อมูลเอง เป็นการหาเสียงที่สามารถดึงดูดความสนใจจากผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้เทปเสียงและการใช้ที่มงาน เพราะมีการจัดรทหาเสียงในลักษณะของขบวนแห่ โดยนำรทหาเสียงหลายๆ คันมาต่อกันเป็นขบวนหาเสียง อีกทั้งยังมีบรรดาหัวคะแนนและผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งที่ชื่นชอบผู้ให้ข้อมูลร่วมเดินและขับรทตามในขบวนหาเสียง ช่วยให้บริการหาเสียงคึกคักเป็นอย่างมาก ทางด้านจำนวนรถและการตกแต่งรทหาเสียงนั้น ผลการศึกษาพบว่าไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแต่ขึ้นอยู่กับงบประมาณของผู้ให้ข้อมูลเป็นประเด็นสำคัญ โดยผู้ให้ข้อมูลที่มงบประมาณไม่มากมักมีรทหาเสียงเพียงไม่กี่คันและตกแต่งอย่างง่าย ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่พอมี

²⁵¹ เรื่องเดียวกัน.

งบประมาณประกอบกับเล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดทำหาเสียง จะทุ่มเทจัดทำหาเสียง คุณภาพดี ดังเช่นกรณีรณรงค์หาเสียงของอริสมันต์ ทางด้านการหาเสียงด้วยหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครระบบบัญชีรายชื่อ ผู้วิจัยพบว่า เป็นไปในลักษณะของการไปขึ้นรถแห่ของผู้สมัครระบบเขตเลือกตั้งที่เชิญให้ไปช่วยหาเสียง ไม่ได้มีการจัดทำหาเสียงเหมือนเมื่อครั้งที่ลงสมัครระบบเขตเลือกตั้ง ยกเว้นกรณีของอริสมันต์ที่ยังคงใช้รถหาเสียงขนาดใหญ่ของตนจัดทำเป็นเวทีปราศรัยเพื่อช่วยผู้สมัครระบบเขตเลือกตั้งหาเสียง อย่างไรก็ตามแม้การหาเสียงด้วยรถหาเสียงจะดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เป็นอย่างดี แต่ก็อาจมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยที่ไม่ชอบรถหาเสียง เนื่องจากกีดขวางการจราจรและเปิดเสียงดังรบกวน ซึ่งพบว่าผู้ให้ข้อมูลบางคนอย่างกรณีของเย็นจิตต์ได้ตระหนักถึงประเด็นนี้เป็นอย่างดี โดยกำชับพนักงานขับรถหาเสียงไม่ให้ไปจอดรถเกะกะชาวบ้าน และหากชาวบ้านไม่สนใจฟังเทปหาเสียงของนายสมัครให้เปลี่ยนมาเปิดเทปเพลง ซึ่งฟังง่ายกว่า

2.1.1.6 การเข้าร่วมงานพิธี

การเข้าร่วมงานพิธีในที่นี้หมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลไปปรากฏตัวตามงานพิธีต่างๆ ซึ่งผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า มีผู้ให้ข้อมูลเพียง 4 คนเท่านั้นประกอบด้วยสุเทพ เย็นจิตต์ เอกพจน์ และยุรนันท์ ที่ใช้การเข้าร่วมงานพิธีของชาวบ้านเป็นหนึ่งในวิธีการหาเสียง โดยงานพิธีที่ผู้ให้ข้อมูลนิยมไปปรากฏตัวนั้นมักเป็นงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ได้แก่ งานครบรอบวันคล้ายวันเกิด งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานแต่งงาน และงานศพ เป็นต้น²⁵²⁻²⁵³⁻²⁵⁴⁻²⁵⁵ ทั้งนี้ น่าสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลแทบไม่ได้มีโอกาสพูดหาเสียงในงานพิธีเหล่านี้ ซึ่งอาจเป็นเพราะบรรยากาศงานไม่เหมาะสมที่จะพูดคุยเรื่องการเมือง อาทิเช่น งานแต่งงาน บุคคลที่ไปร่วมงานต่างต้องการมาร่วมแสดงความยินดีกับคู่บ่าวสาว หรืองานศพ ผู้มาร่วมงานล้วนแล้วแต่ต้องการให้อาลัยแก่ผู้ที่ล่วงลับและแสดงความเสียใจกับครอบครัวของผู้เสียชีวิต จึงเป็นธรรมดาที่จะไม่มีใครอยากฟังผู้ให้ข้อมูลหาเสียงหรือพูดถึงเรื่องการเมือง เป็นต้น ซึ่งดูเหมือนว่า

²⁵² สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

²⁵³ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

²⁵⁴ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

²⁵⁵ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

ผู้ให้ข้อมูลจะเข้าใจประเด็นนี้เป็นอย่างดี จึงไม่ได้ใช้โอกาสนี้เพื่อพูดโน้มน้าวใจผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง แต่ได้ใช้โอกาสนี้ให้เป็นประโยชน์ต่อการได้รับเลือกตั้งในแง่มุมมองของการได้ปรากฏตัวต่อสาธารณชน และพูดคุยทักทายกันเล็กน้อย หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ คือ ไปให้ประชาชนเห็นหน้า²⁵⁶ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ให้ข้อมูลไม่ได้พูดหาเสียงด้วยถ้อยคำแต่การได้ไปปรากฏตัวในงานพิธีก็น่าจะช่วยสร้างคะแนนนิยมให้กับผู้ให้ข้อมูลได้ไม่น้อย เพราะเป็นธรรมดาที่จะมีเจ้าของงานรวมไปถึงผู้มาร่วมงานจำนวนหนึ่งที่มีความรู้สึกดีต่อผู้ให้ข้อมูลในทำนองว่า ผู้ให้ข้อมูลมีน้ำใจ สละเวลามาร่วมงานของชาวบ้านในชุมชน อีกทั้งการได้ไปปรากฏตัวในงานดังกล่าวน่าจะช่วยให้ชาวบ้านจำนวนไม่น้อยจดจำผู้ให้ข้อมูลได้ ยิ่งไปกว่านั้นบางครั้งผู้ให้ข้อมูลยังมีโอกาสสร้างความประทับใจให้กับชาวบ้าน อาทิเช่น การร้องเพลงให้ชาวบ้านฟัง หรือการร่วมถ่ายรูปร่วมกับชาวบ้าน ดังเช่นกรณีที่สูงเทพและเอกพจน์ไปร่วมงานแต่งงานและมักถูกชาวบ้านขอให้ร้องเพลงให้ฟัง หรือกรณีของยุรนนท์ที่ถูกชาวบ้านรุมขอถ่ายรูปและขอลายเซ็น ซึ่งผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนไม่ปฏิเสธที่จะทำตามในสิ่งที่ชาวบ้านร้องขอ²⁵⁷⁻²⁵⁸⁻²⁵⁹ สิ่งต่างๆ เหล่านี้น่าจะเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้สละเวลาไปร่วมงานพิธีต่างๆ ที่ไม่ได้มีโอกาสพูดหาเสียงอย่างเต็มที่

ส่วนผู้ให้ข้อมูลอีกจำนวนหนึ่งประกอบไปด้วยอภิชาติ อดาวัลลี จักรพันธุ์ ศันสนีย์ อริสมันต์ รัตนฤทธิชัย และจณิสตา ไม่ได้กล่าวถึงการหาเสียงด้วยวิธีการนี้ ทำให้เข้าใจได้ว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้อาจไม่ได้ใช้การเข้าร่วมงานพิธีเป็นวิธีการหลักของการหาเสียง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะได้ตระหนักว่าการไปร่วมงานดังกล่าวไม่สามารถพูดหาเสียงได้อย่างเต็มที่ จึงไม่ต้องการเสียเวลาไปกับการเข้าร่วมงานต่างๆ อย่างไรก็ตามแม้ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้จะไม่ได้หาเสียงด้วยการเข้าร่วมงานพิธีแต่ก็ยังคงได้รับเลือกตั้ง สาเหตุสำคัญน่าจะเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลได้มีการหาเสียงด้วยวิธีการอื่นๆ อาทิเช่น การใช้สื่อบุคคล การพบปะประชาชน การปราศรัย และการใช้สื่อเคเบิลทีวี เป็นต้น

²⁵⁶ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแยม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

²⁵⁷ สัมภาษณ์ สูงเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

²⁵⁸ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแยม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

²⁵⁹ สัมภาษณ์ ยุรนนท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

โดยสรุป การเข้าร่วมงานพิธีเป็นวิธีการหนึ่งให้ผู้ให้ข้อมูลได้ใช้ในการหาเสียง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้ไปปรากฏตัวตามงานประเพณีต่างๆ ของชาวบ้าน อาทิ งานบวช งานแต่งงาน และงานศพ เป็นต้น ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลต่างไม่ได้คาดหวังว่าจะได้พูดหาเสียงในงานพิธี แต่ผู้ให้ข้อมูลได้ใช้โอกาสนี้ให้เป็นประโยชน์ต่อการได้รับเลือกตั้งในแง่มุมของการได้ปรากฏกายต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพราะการที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มาร่วมงานได้เห็นผู้ให้ข้อมูลย่อมช่วยสร้างความจดจำได้ไม่น้อย นอกจากนี้ยังเป็นธรรมดาที่จะมีชาวบ้านจำนวนหนึ่งประทับใจเมื่อได้พบเจอผู้ให้ข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากในงานพิธีนั้นๆ ผู้ให้ข้อมูลได้มีโอกาสสร้างความพึงพอใจให้แก่ชาวบ้าน ดังเช่น การร้องเพลงตามที่ชาวบ้านร้องขอ และการร่วมถ่ายรูปกับชาวบ้าน เป็นต้น ซึ่งความประทับใจในตัวผู้ให้ข้อมูลนี้อาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้กับผู้ให้ข้อมูล ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลจึงยอมสละเวลาเพื่อเข้าร่วมงานพิธีของชาวบ้าน

สรุปการใช้สื่อสารซึ่งหน้า

การสื่อสารซึ่งหน้าเป็นวิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนนำมาใช้ในการหาเสียง ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะการที่ผู้ให้ข้อมูลหรือตัวแทนของผู้ให้ข้อมูลได้ไปหาเสียงโดยตรงกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งย่อมทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยรู้สึกดีต่อผู้ให้ข้อมูล ในแง่มุมที่ว่าผู้ให้ข้อมูลได้ให้ความสำคัญกับตนถึงขนาดมาขอคะแนนเสียงถึงในพื้นที่ ซึ่งผลการศึกษพบว่า ผู้ให้ข้อมูลต่างใช้การสื่อสารซึ่งหน้าหลากหลายรูปแบบผสมผสานกันในการหาเสียง ไม่ได้เลือกใช้เฉพาะวิธีการใดวิธีการหนึ่งเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะวิธีการหาเสียงแต่ละวิธีมีข้อจำกัดที่แตกต่างกัน เมื่อผู้ให้ข้อมูลได้ใช้หลายๆ วิธีการ จึงเป็นไปได้ที่ข้อจำกัดของวิธีการหนึ่งจะถูกหักล้างด้วยข้อได้เปรียบของอีกวิธีการหนึ่งทำให้การหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์มากที่สุด อาทิเช่น การหาเสียงด้วยการเดินพบปะประชาชน แม้จะเป็นวิธีการหาเสียงที่ผู้ให้ข้อมูลได้ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุดแต่ก็เป็นวิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลต้องใช้เวลามากกว่าจะเดินพบประชาชนได้ทั่วทั้งตำบล อีกทั้งด้วยข้อจำกัดของเวลายังทำให้ผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถพูดชี้แจงรายละเอียดของนโยบายได้ ทั้งนี้ หากผู้ให้ข้อมูลใช้การหาเสียงด้วยวิธีการนี้เพียงอย่างเดียวย่อมไม่สามารถหาเสียงได้ทันตามกำหนดเวลา และผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะไม่ได้ทราบถึงรายละเอียดของแนวนโยบายที่ผู้ให้ข้อมูลจะใช้แก้ปัญหา การใช้การหาเสียงด้วยสื่อเคลื่อนที่ การปราศรัย และการเข้าร่วมอภิปรายร่วมด้วย จึงช่วยแก้ข้อจำกัดในประเด็นดังกล่าวได้ กล่าวคือ สื่อเคลื่อนที่ช่วยย่นระยะเวลาการเดินทางได้เป็นอย่างดี ส่วนการปราศรัยและการเข้าร่วมอภิปรายก็เป็นวิธีการหาเสียงที่ผู้ให้ข้อมูลมีเวลาพอที่จะพูดถึงนโยบายตลอดจนแสดงวิสัยทัศน์ทางการเมือง นอกจากนี้การที่ผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการหาเสียงที่หลากหลายยังน่าจะเป็นการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกกลุ่มด้วย กล่าวคือเป็นธรรมดาที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งแต่ละคนจะชื่นชอบรูปแบบการหาเสียงแตกต่างกันไป อาทิเช่น

บางคนชอบฟังการปราศรัย บางคนชอบให้ผู้สมัครเดินมาหาเสียงถึงที่บ้าน ขณะที่บางคนอาจชอบไปฟังผู้สมัครแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในการอภิปราย ดังนั้นการที่ผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการหาเสียงหลายรูปแบบผสมผสานกันจึงน่าจะตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันของผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามแม้ผู้ให้ข้อมูลจะใช้วิธีการหาเสียงหลายรูปแบบ แต่น่าสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลได้ให้ความสำคัญกับวิธีการหาเสียงแต่ละรูปแบบแตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยพบว่า การสื่อสารซึ่งหน้าที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนให้ความสำคัญมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ การเดินพบปะประชาชน หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า การเคาะประตู ทั้งนี้สาเหตุสำคัญน่าจะเป็นเพราะวิธีการนี้เป็นวิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลมีโอกาสได้ใกล้ชิดผู้มีสิทธิเลือกตั้งมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการอื่นๆ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่ายิ่งผู้ให้ข้อมูลได้ใกล้ชิดผู้มีสิทธิเลือกตั้งมากเท่าใด ยิ่งเป็นโอกาสดีที่ผู้ให้ข้อมูลจะได้โน้มน้าวใจผู้มีสิทธิเลือกตั้งและมีความเป็นไปได้สูงที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะคล้อยตามการจูงใจของผู้ให้ข้อมูล อันส่งผลดีต่อการได้รับเลือกตั้ง กล่าวคือ หากเป็นการใช้สื่อบุคคล ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมักจะพบกับบุคคลที่เป็นตัวแทนของผู้ให้ข้อมูลโดยเฉพาะบรรดาหัวหน้าส่วนการปราศรัยและการอภิปรายก็มีระยะห่างระหว่างผู้พูดและผู้ฟังมากขึ้น ยิ่งเป็นการปราศรัยหรือการอภิปรายใหญ่ที่มีผู้ฟังเป็นจำนวนมาก ผู้มีสิทธิเลือกตั้งแทบไม่ได้ใกล้ชิดผู้ให้ข้อมูล เพียงแต่ได้เห็นผู้ให้ข้อมูลจากระยะไกล และได้ยินเสียงผู้ให้ข้อมูลผ่านเครื่องขยายเสียง ขณะที่การหาเสียงโดยใช้รถหาเสียง แม้จะเป็นกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้หาเสียงด้วยตนเองก็ไม่ได้ใกล้ชิดกับชาวบ้านเท่ากับกรณีการเคาะประตู เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมักยืนโบกมือทักทายผู้มีสิทธิเลือกตั้งจากบนรถหาเสียง ไม่ได้ลงจากรถมาพูดคุยกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง สำหรับการเข้าร่วมงานพิธีนั้น ด้วยข้อจำกัดที่ผู้ให้ข้อมูลทำได้เพียงการปรากฏกาย ไม่สามารถพูดจาหาเสียงได้อย่างเป็นทางการหรือเข้ามาพูดคุยกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างสนิมสนม อีกทั้งยังอาจทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งบางคนมีความรู้สึกต่อผู้ให้ข้อมูลในทำนองว่าผู้ให้ข้อมูลหึงหรือเป็นคนถือตัวหากผู้ให้ข้อมูลไม่ได้ระมัดระวังเรื่องการแสดงออก สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ย่อมทำให้ความรู้สึกใกล้ชิดระหว่างผู้ให้ข้อมูลและผู้มีสิทธิเลือกตั้งลดลงไปโดยปริยาย จากข้อจำกัดเรื่องความใกล้ชิดของการหาเสียงด้วยวิธีการอื่นๆ จึงน่าจะเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างให้ความสำคัญกับการเดินพบปะประชาชนเป็นอันดับหนึ่ง และทุ่มเทเวลาให้การพบปะประชาชนเป็นอย่างมากแม้ว่าวิธีการนี้จะเป็นการหาเสียงที่เหน็ดเหนื่อยก็ตาม

ส่วนข้อกังวลที่ว่าหากผู้ให้ข้อมูลมีขีดความสามารถจำกัดด้านการพูดและการแสดงออกจะเป็นอุปสรรคต่อการหาเสียงโดยใช้การสื่อสารซึ่งหน้า เนื่องจากการสื่อสารซึ่งหน้าเน้นให้ผู้สมัครไปหาเสียงกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยตรง ประเด็นนี้ไม่ได้เป็นสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลหนักใจแต่อย่างใด ทั้งนี้สาเหตุสำคัญน่าจะเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนมีทักษะด้านการสื่อสารและ

มีประสบการณ์ในการปรากฏกายต่อหน้าสาธารณชนจากการประกอบอาชีพเดิม ไม่ว่าจะเป็น นักร้อง นักแสดง ผู้ประกาศรายการโทรทัศน์ ผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์ หรือผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลจึงทราบดีว่าจะต้องพูดขอคะแนนเสียงจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างไรและควรแสดงท่าทีอย่างไรเพื่อให้เป็นที่ประทับใจผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ไม่เหมือนผู้สมัครที่เป็นบุคคลธรรมดาที่อาจจะขาดทักษะดังกล่าว

2.1.2 การใช้สื่อสิ่งพิมพ์

สำหรับการหาเสียงด้วยการสื่อสารสาธารณะนั้น นอกจากผู้สมัครรับเลือกตั้ง จะหาเสียงด้วยการใช้การสื่อสารซึ่งหน้าโดยการไปพบผู้มีสิทธิเลือกตั้งและพูดจาหาเสียงต่อหน้าแล้ว ผู้สมัครรับเลือกตั้งยังได้ใช้สื่อสิ่งพิมพ์ประกอบในการหาเสียงด้วยเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและเพื่อเตือนความทรงจำของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ให้ลืมผู้สมัคร ดังเช่น การนำป้ายหาเสียงมาใช้ตกแต่งขบวนรถหาเสียง และการนำแผ่นพับไปแจกจ่ายให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น ซึ่งสามารถแบ่งสื่อสิ่งพิมพ์ที่ใช้ในการหาเสียงได้เป็น 2 ประเภท คือ สื่อพกพา และสื่อกลางแจ้ง

2.1.2.1 สื่อพกพา

สื่อพกพาในที่นี้หมายถึง สื่อสิ่งพิมพ์ขนาดเล็กที่ผู้ให้ข้อมูลสามารถถือหรือพกติดตัวไปยังสถานที่ต่างๆ ที่ได้เดินทางไปหาเสียงเพื่อแจกให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทหลักๆ คือ สื่อพกพาที่เป็นแผ่นพับ และสื่อพกพาที่เป็นแผ่นปลิว

- แผ่นพับ ในที่นี้หมายถึง สื่อสิ่งพิมพ์ขนาดเล็กรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าทำด้วยกระดาษแข็งพกพาได้สะดวก โดยสามารถพกไว้ในกระเป๋าตังค์หรือกระเป๋าเสื้อผ้าได้ ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้มีการจัดทำแผ่นพับสำหรับใช้ในการหาเสียง โดยมีขนาดแตกต่างกันไปไม่ว่าจะเป็นขนาด 2" X 3" หรือ 2" X 3.5" หรือ 2.75" X 4" หรือ 4.5" X 7" แต่ไม่ว่าจะเป็นขนาดใดก็ตาม น่าสังเกตว่าบรรดาผู้ให้ข้อมูลได้จัดทำสื่อพกพานี้อย่างดี กล่าวคือ จัดพิมพ์ด้วยกระดาษสี มีการเคลือบให้แผ่นพับมีความทนทานทั้งการเคลือบมัน และการเคลือบด้าน ดังตัวอย่างแผ่นพับของลดาวัลย์และคันสนีย์ที่จัดพิมพ์ด้วยกระดาษสีสวยงาม มีการเคลือบมันและเคลือบด้านเพิ่มความทนทาน ส่วนการใช้เนื้อที่ของแผ่นพับนั้นมีความหลากหลาย กล่าวคือ มีทั้งที่ใช้ประโยชน์ทั้ง 2 หน้า ด้านหน้าและด้านหลังแผ่นพับ และใช้ประโยชน์เพียงหน้าเดียว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลต้องการให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมองแต่ด้านหน้าซึ่งมีข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลเพียงด้านเดียว นอกจากนี้เพื่อเพิ่มเนื้อที่ในแผ่นพับ ผู้ให้ข้อมูลบางคนได้จัดทำแผ่นพับในลักษณะทบสองทำให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ถึง 4 หน้า ซึ่งเมื่อพับแล้วจะมีขนาดเท่ากับแผ่นพับทั่วๆ ไป ไม่ได้มีขนาดใหญ่จนถือไม่สะดวก ดังตัวอย่างแผ่นพับของคันสนีย์ในการเลือกตั้งปี พ.ศ.

สำหรับเนื้อหาในแผ่นพกนั้น พบว่า ประกอบไปด้วยรูปภาพของผู้ให้ข้อมูล และข้อความสั้นๆ ซึ่งมีทั้งชื่อ หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร เขตเลือกตั้งที่ลงสมัคร พรรคการเมืองที่สังกัด คำขวัญของพรรค ข้อความสั้นๆ ที่บ่งบอกถึงตัวผู้ให้ข้อมูล รวมไปถึงข้อความเชิญชวนให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้ผู้ให้ข้อมูล ดังตัวอย่างแผ่นพกของคंसันนีย์ ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2538 จะมีคำขวัญของพรรคพลังธรรมที่ว่า “พรรคพลังธรรม กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง” และข้อความ “โปรดเลือกทั้งทีม” เชิญชวนให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้ผู้ให้ข้อมูล หรือแผ่นพกของคंसันนีย์ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2539 มีข้อความที่สะท้อนถึงผู้ให้ข้อมูลว่า “คนคุณภาพเพียบพร้อมคุณธรรม” ส่วนในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 และพ.ศ. 2548 ที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครระบบเขตเลือกตั้งและลงคะแนนเสียงให้กับพรรคด้วยนั้น ข้อความเชิญชวนในแผ่นพกของผู้ให้ข้อมูลจะเชิญชวนให้ลงคะแนนให้กับทั้งผู้สมัครและพรรค กล่าวคือ หากเป็นแผ่นพกของผู้ให้ข้อมูลระบบเขตก็มีข้อความเชิญชวนให้ลงคะแนนให้กับพรรคด้วย ดังเช่น แผ่นพกของคंसันนีย์ ซึ่งเป็นผู้สมัครระบบเขตเลือกตั้งในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 มีข้อความว่า “เลือกไทยรักไทย กาเบอร์ 7 ได้คंसันนีย์ไปรับใช้ ได้ไทยรักไทยไปทำงาน” ส่วนแผ่นพกของผู้ให้ข้อมูลระบบบัญชีรายชื่อก็มีข้อความเชิญชวนให้ลงคะแนนให้กับผู้สมัครระบบเขตเลือกตั้งด้วย เช่น แผ่นพกของลดาววัลลี ซึ่งลงสมัครระบบบัญชีรายชื่อปี พ.ศ. 2544 มีข้อความว่า “โปรดเลือกทั้งพรรคและคน” ส่วนกรณีที่แผ่นพกมีขนาดใหญ่ อย่างกรณีแผ่นพกของลดาววัลลี ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ที่จัดทำแผ่นพกขนาด 4.5” X 7” นอกเหนือจากรูปภาพ ชื่อ หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร และพรรคการเมืองที่สังกัดแล้ว ด้านหลังแผ่นพกมีข้อความสั้นๆ ที่บ่งบอกถึงผลงานเด่นๆ ของผู้ให้ข้อมูล เช่น นักการเมืองที่ยึดมั่นอุดมการณ์การเมืองเพื่อประชาชน สนับสนุนคนดีมีคุณภาพเป็น ส.ส. ต่อสู้กับปัญหาโสเภณีเด็กเพื่อคุ้มครองสิทธิเด็กและสตรี ส่งเสริมการศึกษาให้พะเยามีวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย เป็นต้น และลงท้ายด้วยข้อความที่สื่อความหมายถึงตัวผู้ให้ข้อมูล “ผู้นำชาวพะเยาเข้าสู่การเมืองคิดใหม่ทำใหม่”

นอกจากนี้เพื่อจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเก็บแผ่นพกของผู้ให้ข้อมูลไว้นานๆ และทำให้แผ่นพกมีคุณค่ามากขึ้น ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้จัดพิมพ์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับผู้มีสิทธิเลือกตั้งไว้ที่ด้านหลังของแผ่นพก เช่น หมายเลขโทรศัพท์ของหน่วยงานสำคัญต่างๆ ของเขตเลือกตั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาล สำนักงานเขต สถานีตำรวจ ศูนย์ดับเพลิง การประปา แจ่งเหตุด่วนเหตุร้าย เป็นต้น (หมายเลขโทรศัพท์ฉุกเฉิน) หรือจัดทำเป็นปฏิทิน โดยไม่ลืมที่จะทำสัญลักษณ์ที่วันเลือกตั้งและมีข้อความเชิญชวนให้ไปลงคะแนนให้ผู้ให้ข้อมูล ดังเช่น แผ่นพกของคंसันนีย์ในการลงสมัครรับเลือกตั้งปี พ.ศ. 2538 ด้านหลังแผ่นพกได้จัดพิมพ์หมายเลขโทรศัพท์หน่วยงานสำคัญในเขตเลือกตั้ง อาทิเช่น สำนักงานเขตพระโขนง แจ่งขนย้ายสิ่งปฏิภูมเขต

พระโขนง ดับเพลิงพระโขนง และสถานีตำรวจนครบาลพระโขนง เป็นต้น หรือแผ่นพกของคັນสนีย์ ในการลงสมัครรับเลือกตั้งปี พ.ศ. 2539 ได้จัดพิมพ์ปฏิทินปี พ.ศ. 2540 โดยเพิ่มเติมอนุพศจิกายน และเดือนธันวาคมของปี พ.ศ. 2539 ไว้ด้วย และทำสัญลักษณ์ที่วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นวันเลือกตั้งให้เด่นสะดุดตาพร้อมเขียนข้อความเชิญชวนสั้นๆ ให้ไปเลือกตั้ง “อย่าลืม ไปเลือกคັນสนีย์ยกทีม เบอร์ ๗ ๘ ๙”

มีข้อสังเกตว่าเนื้อหาในแผ่นพกจะไม่มีรายละเอียดของนโยบาย ประวัติ หรือ ผลงานทางการเมืองของผู้ให้ข้อมูล มีเพียงรูป หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร ชื่อพรรคการเมือง และข้อความสั้นๆ ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะวัตถุประสงค์ในการจัดทำแผ่นพกของผู้ให้ข้อมูล ไม่ได้ต้องการให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทราบรายละเอียดต่างๆ จากสื่ออื่น เพียงแต่ต้องการย้ำเตือนความทรงจำ ไม่ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลืมผู้ให้ข้อมูล และด้วยเหตุนี้เองจึงน่าจะทำให้ผู้ให้ข้อมูลอย่างคັນสนีย์เรียกสื่อหาเสียงชนิดนี้ว่า “การ์ดย้ำเบอร์” และมักแจกสื่อนี้ในช่วงท้ายของห้วงเวลาการหาเสียง²⁶⁰

- แผ่นปลิว ในที่นี้หมายถึง สื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็นแผ่นกระดาษอ่อนที่ผู้ให้ข้อมูลหรือทีมงานหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลพกพาไปแจกให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งระหว่างการหาเสียง ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนมีการจัดทำแผ่นปลิวประกอบการหาเสียง โดยมีขนาดที่หลากหลาย ได้แก่ ขนาด 8” X 10.5” หรือ 8.25” X 11.5” หรือ 10” X 15” หรือ 10.5” X 15” หรือ 11.5” X 16.5” หรือ 11.5” X 17” โดยลักษณะเด่นของแผ่นปลิวจะมีการพับ คือ พับทบสอง ทบสาม และทบลี

ทางด้านเนื้อหาในแผ่นปลิว ผู้วิจัยพบว่า เนื้อหาในแผ่นปลิวมีรายละเอียดมากกว่าเนื้อหาในแผ่นพก กล่าวคือ นอกจากข้อความเกี่ยวกับชื่อ หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร พรรคการเมืองที่สังกัด ข้อความเชิญชวนให้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และวันเลือกตั้ง ซึ่งเป็นเนื้อหาที่มักพบในแผ่นพกแล้ว ในแผ่นปลิวยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล ประสบการณ์การทำงาน เกียรติประวัติหรือรางวัลเกียรติยศที่ได้รับจากการทำงานวงการโทรทัศน์ แนวนโยบายของพรรค คำรับรองจากเพื่อนฝูงในวงการโทรทัศน์ และเนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการบอกกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ดังตัวอย่างแผ่นปลิวของยุรนันท์ ในการลงสมัครรับเลือกตั้งปี พ.ศ. 2548 ที่มีข้อความรับรองความสามารถของตนที่เขียนโดยนายวิฑูรย์ สุนทรวิเนตร และนางมยุรา เศวตศิลา²⁶¹ หรือ

²⁶⁰ สัมภาษณ์ คັນสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

²⁶¹ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

แผ่นปลิวของคันทันนีในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2538 มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุผลที่ตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้ง ปัญหาของพี่น้องประชาชน และความตั้งใจที่จะทำงานการเมือง

สำหรับกรณีที่เป็นอดีต ส.ส. ผลการศึกษาพบว่า ในแผ่นปลิวของผู้ให้ข้อมูลจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับผลงานระหว่างที่ดำรงตำแหน่งผู้แทนราษฎร ดังตัวอย่างแผ่นปลิวของเอกพจน์ในการลงสมัครรับเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 มีเนื้อหาเกี่ยวกับผลงานด้านต่างๆ อาทิเช่น การประสานของงบประมาณปรับปรุงถนน สะพาน และศาลาที่พัก การขยายเขตบริการน้ำประปา การขยายเขตบริการไฟฟ้า การขยายเส้นทางเดินรถประจำทาง และผลงานด้านนิติบัญญัติ เป็นต้น หรือแผ่นปลิวของคันทันนีในการลงสมัครรับเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ก็มีเนื้อหาเกี่ยวกับประสบการณ์ทางการเมืองและสังคม ไม่ว่าจะเป็นการดำรงตำแหน่งเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม (พ.ศ. 2539) การดำรงตำแหน่งโฆษกพรรคพลังธรรม พ.ศ. 2538-2539 โฆษกคณะกรรมการกิจการเยาวชน สตรี และผู้สูงอายุ โฆษกกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี (พ.ศ.....) เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้แผ่นปลิวของผู้ให้ข้อมูลน่าสนใจ ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมักใส่รูปภาพด้วย ดังตัวอย่างกรณีของเอกพจน์ที่เลือกรูปที่กำลังอภิปรายในสภาฯ ใส่ไว้ในแผ่นปลิว หรือกรณีของคันทันนีที่มีรูปภาพเล็กๆ ตามเนื้อหาของแต่ละหัวข้อ อาทิเช่น หัวข้อการทำงานและรางวัลเกียรติยศ ก็มีภาพขณะที่ทำงานเป็นผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์และภาพขณะทำรายการโทรทัศน์ หัวข้อความตั้งใจที่จะมาแก้ปัญหาบ้านเมือง ก็มีภาพการหาเสียง ภาพการตรวจงานในพื้นที่ และภาพการไปเยี่ยมเยียนชาวบ้าน เป็นต้น

ส่วนกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง อาทิเช่น มีการเปลี่ยนหัวหน้าพรรค มีการเปลี่ยนวิธีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผลการศึกษาพบว่า ในแผ่นปลิวจะมีเนื้อหาที่ชี้แจงถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วย ดังตัวอย่างกรณีแผ่นปลิวของคันทันนีในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2538 ซึ่งสถานการณ์ทางการเมืองขณะนั้น พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ได้ลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรม และ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เข้ามาดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคแทน ในแผ่นปลิวของคันทันนีมีเนื้อหาของ พ.ต.ท.ทักษิณ ที่ชี้แจงถึงการตัดสินใจเข้ามาทำงานการเมืองด้วย หรือตัวอย่างแผ่นปลิวของเอกพจน์ในการลงสมัครรับเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง 2 ใบ ใบหนึ่งเป็นการเลือกผู้สมัครในระบบเขตเลือกตั้ง อีกใบหนึ่งเป็นการลงคะแนนให้กับพรรคการเมือง ในแผ่นปลิวของเอกพจน์ นอกจากจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว และผลงานทางการเมืองแล้ว ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการเลือกตั้งด้วย โดยมีรายละเอียดเรื่องการนับคะแนนของจังหวัดปทุมธานี เขต 2 ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และวิธีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบด้วยว่า เพื่อช่วยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจดจำผู้ให้ข้อมูลได้ง่าย ผู้ให้ข้อมูลมักใส่คำขวัญที่สะท้อนถึงตัวผู้ให้ข้อมูลและสอดรับสถานการณ์ทางการเมืองไว้ในแผ่นพับด้วย ดังตัวอย่างแผ่นปลิวของคंसสเนียในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นการลงสมัครเลือกตั้งครั้งที่ 2 และคंसสเนียต้องการให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครของพรรคพลังธรรมทั้งหมดเพื่อจะได้มีทีมงานช่วยกันทำงาน จึงใช้คำขวัญในแผ่นปลิวว่า “คนเดียวไม่พอยากขอทั้งทีม” และ “สู้ไม่ถ้อ ขออีกที เลือกคंसสเนียยกทีม” หรือการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 คंसสเนียเป็นอดีตผู้แทนราษฎรแต่พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองใหม่ ในแผ่นปลิวของคंसสเนียใช้คำขวัญว่า “คนดี คนเดิม คนเก่ง” และ “รักคंसสเนีย เลือกไทยรักไทย” การที่คंसสเนียใช้คำว่า “คนเดิม” หรือ “รักคंसสเนีย” สะท้อนให้เห็นถึงการพยายามเชื่อมโยงสิ่งที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคุ้นเคย คือการเป็นอดีตผู้แทนราษฎรของตนเพื่อนำไปสู่การยอมรับพรรคการเมืองใหม่อย่างไทยรักไทย หรือกรณีการใช้คำขวัญที่ว่า “ทำงานระดับชาติได้ดี ดูแลพื้นที่ได้ทั่วถึง” ในแผ่นปลิวของคंसสเนียในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 เพื่อสื่อความหมายให้เห็นว่าตนสามารถทำงานได้ทั้งงานระดับชาติและงานระดับท้องถิ่น หรือตัวอย่างคำขวัญในแผ่นปลิวของเอกพจน์ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ซึ่งเอกพจน์ได้ย้ายพรรคจากพรรคประชาธิปไตยมาลงสมัครในสังกัดพรรคชาติไทย และต้องการบอกกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งว่าไม่ว่าตนจะลงสมัครในสังกัดพรรคการเมืองใดก็สามารถทำงานให้พี่น้องประชาชนได้เหมือนเดิม จึงเลือกใช้คำขวัญที่ว่า “แม้การเมืองจะมีการเปลี่ยนไป แต่ใจที่ซื่อตรงยังมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลง”²⁶²

นอกจากผู้ให้ข้อมูลจะจัดทำแผ่นปลิวในลักษณะของกระดาษอ่อนและมีการพับทบแล้ว ผู้ให้ข้อมูลบางคนได้จัดทำแผ่นปลิวในรูปแบบสติ๊กเกอร์แจกให้กับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งมีขนาดแตกต่างกันไปไม่ว่าจะเป็น 3.5” X 8.5” หรือ 4.25” X 9” หรือ 6.5” X 9.5” โดยเนื้อหาที่ปรากฏในสติ๊กเกอร์จะมีรายละเอียดน้อยกว่าแผ่นปลิวแบบกระดาษพับทบ และเน้นให้มีความโดดเด่นสะดุดตา ได้แก่ รูป ชื่อ หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร ชื่อพรรคการเมือง คำขวัญของพรรค และข้อความสั้นๆ เชิญชวนให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปลงคะแนนเสียง ดังตัวอย่างสติ๊กเกอร์หาเสียงของคंसสเนีย ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 มีคำขวัญว่า “พรรคไทยรักไทย คิดใหม่ ทำใหม่ เพื่อไทยทุกคน” กรณีสติ๊กเกอร์หาเสียงของคंसสเนียในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2539 มีข้อความ “สู้ไม่ถ้อ ขออีกที เลือกคंसสเนียยกทีม” เพื่อเชิญชวนให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปลงคะแนนเสียงให้ตน เช่นเดียวกับสติ๊กเกอร์ของลดาวัลดี ในการลงสมัครปี พ.ศ. 2538 ที่มีข้อความว่า “สนับสนุน ลดาวัลดี โปรดเลือกประชาธิปไตยยกทีม”

²⁶² สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

อนึ่ง นอกเหนือจากแผ่นปลิวของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งมีรูปและเนื้อหาเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลแล้ว ผลการศึกษาพบว่า ยังมีแผ่นปลิวที่ทางพรรคจัดทำเพื่อนำเสนอนโยบายด้านต่างๆ ซึ่งผู้สมัครของพรรคไม่ว่าจะลงสมัครในเขตเลือกตั้งใดก็สามารถนำไปใช้ได้หากต้องการนำเสนอ นโยบายนั้นต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เช่น แผ่นปลิวนโยบายด้านการศึกษาของพรรคไทยรักไทย สำหรับการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ซึ่งมีรายละเอียดตั้งแต่ที่มาของการจัดทำนโยบายไปจนถึงแนวนโยบายทางการศึกษาของพรรค แผ่นปลิวนโยบายเกี่ยวกับเยาวชน และสารจากหัวหน้าพรรค เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาในประเด็นนี้ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการจัดทำสื่อพกพาทั้งในลักษณะแผ่นพกและแผ่นปลิว สำหรับแผ่นพกนั้น ผู้ให้ข้อมูลมีการจัดทำหลากหลายขนาด ได้แก่ ขนาด 2" X 3" หรือ 2" X 3.5" หรือ 2.75" X 4" หรือ 4.5" X 7" แต่ไม่ว่าขนาดใดก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลได้จัดทำอย่างมีคุณภาพ ด้วยการพิมพ์สีและเคลือบกระดาษให้มีความทนทาน สำหรับเนื้อหาในแผ่นพก พบว่า เป็นข้อความสั้นๆ ที่ย้ำเตือนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ให้ลืมผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ชื่อ หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร เขตเลือกตั้งที่ลงสมัคร พรรคการเมืองที่สังกัด คำขวัญของพรรค ข้อความสั้นๆ ที่บ่งบอกถึงตัวผู้ให้ข้อมูล และข้อความสั้นๆ ที่เชิญชวนให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้ผู้ให้ข้อมูล รวมไปถึงมีรูปภาพของผู้ให้ข้อมูลด้วย นอกจากนี้เพื่อจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเก็บแผ่นพกของผู้ให้ข้อมูลไว้นานๆ และทำให้แผ่นพกมีคุณค่ามากขึ้น ผู้ให้ข้อมูลได้จัดพิมพ์ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์กับผู้มีสิทธิเลือกตั้งไว้ที่ด้านหลังของแผ่นพก เช่น ปฏิทินหรือหมายเลขโทรศัพท์ ของหน่วยงานสำคัญต่างๆ ของเขตเลือกตั้ง ส่วนสื่อพกพาที่เป็นแผ่นปลิว ผู้ให้ข้อมูลมีการจัดทำในขนาดที่หลากหลายเช่นกัน ได้แก่ ขนาด 8" X 10.5" หรือ 8.25" X 11.5" หรือ 10" X 15" หรือ 10.5" X 15" หรือ 11.5" X 16.5" หรือ 11.5" X 17" และจัดทำในลักษณะพับทบ คือ พับทบสองทบสาม และทบสี่ โดยเนื้อหาในแผ่นปลิวจะมีรายละเอียดมากกว่าเนื้อหาในแผ่นพก ประกอบไปด้วย ข้อความเกี่ยวกับชื่อ หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร พรรคการเมืองที่สังกัด ข้อความเชิญชวนให้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง วันเลือกตั้ง ประวัติส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล ประสบการณ์การทำงาน เกียรติประวัติ แนวนโยบายของพรรค คำรับรองจากผู้ที่น่าเชื่อถือ รวมไปถึงเนื้อหาอื่นๆ ที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการบอกกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ตลอดจนคำขวัญที่สะท้อนถึงตัวผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้ในกรณีของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นอดีต ส.ส. ยังมีรายละเอียดเกี่ยวกับผลงานทางการเมือง และหากเป็นกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมักมีเนื้อหาที่ชี้แจงถึงการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อให้แผ่นปลิวมีความน่าสนใจ ผู้ให้ข้อมูลได้ใส่รูปภาพลงไปด้วย นอกเหนือจากแผ่นปลิวในลักษณะกระดาษพับทบแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลยังได้จัดทำแผ่นปลิวในรูปแบบสติ๊กเกอร์ซึ่งจะมีรายละเอียดน้อยกว่าแผ่นปลิวแบบกระดาษพับทบ โดยเน้นที่รูป ชื่อ หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร พรรคการเมืองที่สังกัด และคำขวัญ

2.1.2.2 สื่อกลางแจ้ง

สื่อกลางแจ้งในที่นี้หมายถึง สื่อหาเสียงที่ปรากฏให้เห็นทั่วไปในสาธารณะ โดยเนื้อหาของสื่อกลางแจ้งมักประกอบไปด้วย ภาพของผู้ให้ข้อมูลซึ่งมีทั้งภาพเดียวของผู้ให้ข้อมูล และภาพคู่กับหัวหน้าพรรคการเมือง ชื่อผู้สมัคร หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร เขตเลือกตั้งที่ลงสมัคร ชื่อพรรคการเมือง คำขวัญของพรรค ข้อความที่สื่อความหมายถึงการทำงานของผู้ให้ข้อมูล และข้อความเชิญชวนให้เลือกผู้ให้ข้อมูล โดยไม่มีรายละเอียดมากนัก ทั้งนี้สามารถแบ่งสื่อกลางแจ้งได้เป็น 2 ประเภท คือ สื่อกลางแจ้งที่มีขนาดเล็ก และสื่อกลางแจ้งที่มีขนาดใหญ่

- สื่อกลางแจ้งขนาดเล็ก ในที่นี้หมายถึง ป้ายหาเสียงเลือกตั้งที่มีขนาดเล็ก สามารถติดตั้งโดยใช้แรงคนไม่มากและการติดตั้งไม่ยุ่งยาก²⁶³ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมักติดป้ายหาเสียงขนาดเล็กตามเสาไฟฟ้า ต้นไม้ บ้านเรือนของชาวบ้าน และเพื่อให้ป้ายหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลโดดเด่นสะดุดตานอกเหนือจากภาพของผู้ให้ข้อมูลและข้อความสั้นๆ แล้ว ผู้ให้ข้อมูลบางคนยังได้ใส่ภาพการทำงานไว้ในป้ายหาเสียงด้วย ดังตัวอย่างป้ายหาเสียงของคณิสสรณ์ ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2548 ที่มีกรนำภาพการทำงานระหว่างที่ดำรงตำแหน่งผู้แทนราษฎรใส่ไว้ในแผ่นป้ายด้วย นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการจัดทำป้ายหาเสียงขนาดเล็กหลายแบบ ดังตัวอย่างกรณีของคณิสสรณ์ที่มีการจัดทำป้ายหาเสียงขนาดนี้ไม่ต่ำกว่า 4 แบบ โดยมีเนื้อหาหลักไม่แตกต่างกัน คือ มีรูป ชื่อ หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร แต่มีความต่างในรายละเอียดปลีกย่อย อาทิ บางป้ายเป็นรูปคู่กับหัวหน้าพรรค บางป้ายเป็นรูปเดี่ยว หรือบางป้ายมีภาพการทำงานระดับชาติและการทำงานระดับท้องถิ่น ประกอบคำขวัญที่ว่า “ทำงานระดับชาติได้ดี ดูแลพื้นที่ได้ทั่วถึง” ขณะที่บางป้ายมีเพียงคำขวัญ ไม่มีรูปภาพ เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลต้องการสร้างสีสันเพื่อไม่ให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเบื่อหน่ายเมื่อต้องสัญจรผ่านไปมาในพื้นที่ที่มีการติดป้ายหาเสียง ผู้วิจัยยังพบว่า มีความแตกต่างระหว่างผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในพื้นที่ต่างจังหวัดและผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในพื้นที่กรุงเทพฯ เกี่ยวกับการใช้สื่อหาเสียงนี้ กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในพื้นที่ต่างจังหวัดใช้ป้ายหาเสียงขนาดเล็กในปริมาณที่ไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครในพื้นที่กรุงเทพฯ เนื่องจากสภาพพื้นที่ไม่เอื้ออำนวย คือ ต่างจังหวัดจะมีเสา หรือต้นไม้สำหรับติดป้ายหาเสียงขนาดเล็กไม่มากเหมือนในกรุงเทพฯ²⁶⁴

²⁶³ สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, แนวคิดในการหาเสียงเลือกตั้ง, น. 182.

²⁶⁴ สัมภาษณ์ รัตนฤทธิชัย คานเขต, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2539, 2544 และ 2548, 18 พฤศจิกายน 2549.

- สื่อกลางแจ้งขนาดใหญ่ ในที่นี้หมายถึงป้ายหาเสียงขนาดใหญ่ที่สามารถมองเห็นได้ตั้งแต่ระยะไกลและต้องใช้กำลังคนในการติดตั้ง หรือที่นิยมเรียกกันสั้นๆ ว่า บิลบอร์ด หรือคัทเอ้าท์ ผลการศึกษาพบว่า ป้ายหาเสียงขนาดใหญ่เป็นสื่อหาเสียงอีกประเภทหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลนิยมใช้ โดยเนื้อหาที่ปรากฏบนป้ายจะเน้นที่ภาพผู้ให้ข้อมูล ชื่อผู้สมัคร พรรคการเมือง หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร และคำขวัญ ซึ่งภาพของผู้ให้ข้อมูลจะโดดเด่นอย่างมาก ดังตัวอย่างคัทเอ้าท์ของคณิสร์และเอกพจน์ที่ใช้ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ภาพของผู้ให้ข้อมูลใช้เนื้อที่ประมาณ 1 ใน 3 ของเนื้อที่ป้ายทั้งหมด ทางด้านโครงสร้างของคัทเอ้าท์นั้น พบว่า มีทั้งคัทเอ้าท์ที่ติดตั้งด้วยโครงสร้างไม้และคัทเอ้าท์ที่ติดตั้งด้วยโครงสร้างที่เป็นโลหะ ส่วนวัสดุที่ใช้มีทั้งคัทเอ้าท์ที่เป็นป้ายผ้าและคัทเอ้าท์ที่เป็นป้ายไม้ ดังตัวอย่างคัทเอ้าท์ของคณิสร์และเอกพจน์ในการเลือกตั้งปี พ.ศ.2544 เป็นป้ายผ้าที่ติดตั้งบนโครงสร้างไม้ ส่วนคัทเอ้าท์ของรณฤทธิ์ชัยในการเลือกตั้งปีเดียวกัน เป็นป้ายไม้ขนาดใหญ่ที่ติดตั้งด้วยโครงสร้างโลหะ ทั้งนี้สิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญเมื่อตัดสินใจใช้สื่อหาเสียงชนิดนี้ คือ สถานที่ที่ติดตั้งป้าย โดยต้องเป็นสถานที่ที่ติดตั้งป้ายไปแล้วสามารถทำให้ผู้คนมองเห็นได้ตั้งแต่ในระยะไกล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้เลือกติดตั้งคัทเอ้าท์ขนาดใหญ่ในตำแหน่งที่ดีที่สุด ดังตัวอย่างกรณีของรณฤทธิ์ชัยที่นำไม้อัดความหนา 4 มิลลิเมตร ขนาด 1.40 ม. X 1.20 ม. มาต่อกันถึง 16 แผ่น เพื่อทำเป็นคัทเอ้าท์ขนาดใหญ่ติดตั้งบนทางหลวงหมายเลข 23 ก่อนเข้าตัวเมืองยโสธร ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ผู้คนสามารถมองเห็นคัทเอ้าท์ได้อย่างชัดเจนในระยะไกลหลายกิโลเมตร ส่วนตำแหน่งอื่นๆ ได้ติดตั้งคัทเอ้าท์โดยนำไม้อัดมาต่อกันเพียง 6 แผ่น²⁶⁵

เป็นที่น่าสังเกตว่าคำขวัญและข้อความที่ปรากฏในสื่อกลางแจ้งทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ มักเป็นคำขวัญและข้อความเดียวกับที่ปรากฏในแผ่นปลิว ดังตัวอย่างป้ายหาเสียงของคณิสร์ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ที่มีข้อความสะท้อนถึงตัวคณิสร์ว่า “ทำงานระดับชาติได้ดี ดูแลพื้นที่ได้ทั่วถึง” อันเป็นข้อความเดียวกับที่ปรากฏในแผ่นปลิว เช่นเดียวกับกรณีของเอกพจน์ที่ป้ายหาเสียงในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 มีคำขวัญว่า “แม้การเมืองจะมีการเปลี่ยนแปลง แต่ใจที่ซื่อตรงยังมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง” ซึ่งเป็นคำขวัญเดียวกับที่เอกพจน์ใช้ในแผ่นปลิว ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะต้องการให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจดจำผู้ให้ข้อมูลได้ง่าย

กล่าวโดยสรุป สื่อกลางแจ้งเป็นสื่อหาเสียงอีกประเภทหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลใช้ในการหาเสียงโดยเป็นสื่อหาเสียงที่ปรากฏให้เห็นทั่วไปในที่สาธารณะ มีเนื้อหาหลักเกี่ยวกับชื่อผู้สมัคร หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร เขตเลือกตั้งที่ลงสมัคร ชื่อพรรคการเมือง คำขวัญของพรรค ข้อความที่สื่อความหมายถึงตัวผู้ให้ข้อมูล และที่สำคัญ คือ มีภาพของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งมีทั้งภาพเดี่ยว

²⁶⁵ เรืองเดียวกัน.

ของผู้ให้ข้อมูลและภาพคู่กับหัวหน้าพรรค ทั้งนี้สื่อกลางแจ้งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ สื่อกลางแจ้งขนาดเล็ก และสื่อกลางแจ้งขนาดใหญ่ สำหรับสื่อกลางแจ้งขนาดเล็กนั้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลจะติดป้ายหาเสียงตามเสาไฟฟ้า ต้นไม้ และบ้านเรือนประชาชน ทั้งนี้เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผู้ให้ข้อมูลบางคนอย่างกรณีของคณิสสรีย์ได้ใส่รูปภาพการทำงานระหว่างที่เป็นผู้แทนราษฎรไว้ในป้ายหาเสียงด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ให้ข้อมูลอาจจัดทำป้ายหาเสียงหลายแบบเพื่อไม่ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเบื่อหน่ายเมื่อต้องเห็นป้ายหาเสียงแบบเดิมๆ ส่วนสื่อกลางแจ้งขนาดใหญ่ นั้น เป็นป้ายหาเสียงที่สามารถมองเห็นได้จากระยะไกลๆ มีทั้งที่เป็นป้ายผ้าและป้ายไม้อัด ติดตั้งบนโครงสร้างไม้หรือโครงสร้างโลหะ สำหรับเนื้อหาที่ปรากฏบนป้ายเน้นที่ภาพผู้ให้ข้อมูล ชื่อผู้สมัคร พรรคการเมือง หมายเลขประจำตัวผู้สมัคร และคำขวัญ หนึ่ง คำขวัญหรือข้อความที่ปรากฏสื่อกลางแจ้งไม่ว่าจะขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ มักเป็นเนื้อหาเดียวกับที่ปรากฏในแผ่นปลิว ที่เป็นเช่นนั้นน่าจะเป็นเพราะต้องการให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจดจำผู้ให้ข้อมูลได้ง่าย

2.1.2.3 สื่ออื่นๆ

ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า นอกเหนือจากสื่อเฉพาะกิจอย่างสื่อพกพา และสื่อกลางแจ้งแล้ว ผู้ให้ข้อมูลอีกจำนวนหนึ่งได้มีการจัดทำสื่อหาเสียงในรูปแบบอื่นๆ ด้วย ได้แก่ เทปเสียง พัด ไม้โปรแทรกเตอร์ ธง หมวก เสื้อยืด เสื้อแจ็กเก็ต กระเป๋าถือ และเครื่องบินที่ทำจากโฟม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อสร้างการจดจำและดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง²⁶⁶⁻²⁶⁷⁻²⁶⁸⁻²⁷⁰ เพราะเป็นธรรมดาที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งย่อมสนใจสื่อหาเสียงที่มีรูปแบบแปลกใหม่ ไม่ซ้ำกับสื่อของผู้สมัครคนอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากสื่อหาเสียงนั้นเป็นสื่อที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งชื่นชอบจะเป็นผลดีต่อการหาเสียง ดังตัวอย่างของเย็นจิตต์ที่กล่าวว่า ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2522 นอกเหนือจากสื่อสิ่งพิมพ์แล้วได้จัดทำเทปเสียงแจกด้วยซึ่งได้รับความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เป็นอย่างดี

²⁶⁶ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

²⁶⁷ สัมภาษณ์ คณิสสรีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

²⁶⁸ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

²⁶⁹ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

²⁷⁰ สัมภาษณ์ ยูนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

มาก เนื่องจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งชอบฟังเทปเสียงเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อได้รับแจกจึงมักเปิดฟังโดยที่ตนแทบไม่ต้องพูดจูงใจมากนัก²⁷¹ และเพื่อจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งอยากเก็บสื่อหาเสียงไว้นานๆ ไม่ใช่ได้รับแจกแล้วนำไปทิ้งขยะทันที ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งมักจัดทำสื่อที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเก็บไว้ใช้ประโยชน์ได้ โดยให้เหตุผลว่ายังผู้มีสิทธิเลือกตั้งเก็บสื่อหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลไว้นานเท่าใดยิ่งเป็นการย้ำเตือนให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งนึกถึงผู้ให้ข้อมูล ดังเช่นกรณีของอริสมันต์ที่จัดทำ พัดและไม้โปรแทรกเตอร์²⁷² หรือกรณีของยุรนันท์ที่จัดทำหมวก เสื้อ ผ้ากันเปื้อน และกระเป๋า²⁷³ นอกจากนี้เพื่อให้การหาเสียงเข้าถึงผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกกลุ่ม อีกทั้งยังมั่นใจได้ในระดับหนึ่งว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะได้ใช้ประโยชน์จากสื่อหาเสียง ผู้ให้ข้อมูลบางคนถึงขนาดจัดทำสื่อหาเสียงให้เหมาะกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งแต่ละกลุ่ม ดังเช่นกรณีของยุรนันท์ที่จัดทำผ้ากันเปื้อนสำหรับกลุ่มแม่ค้า กระเป๋าถือลวดลายน่ารักสำหรับกลุ่มนักศึกษา และสติ๊กเกอร์ลายการ์ตูนสำหรับกลุ่มเด็ก²⁷⁴ นอกเหนือจากสื่อหาเสียงในรูปแบบของสิ่งของแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลบางคนได้ดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งด้วยการจัดแสดงละคร ดังตัวอย่างของคັນสนีย์ที่วันสุดท้ายของการหาเสียง ทีมงานหาเสียงมักจัดแสดงละครบริเวณหน้าตลาดเพื่อรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง²⁷⁵

ส่วนกรณีของสื่ออินเทอร์เน็ตนั้น เป็นสื่อเฉพาะกิจที่น่าจะมีการใช้มากเนื่องจากสามารถติดต่อในลักษณะโต้ตอบระหว่างกันได้ ทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งทราบความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในฐานะผู้รับสาร ขณะเดียวกันผู้รับสารก็สามารถจะเป็นผู้ส่งสารให้กับผู้สมัครได้อีกด้วย²⁷⁶ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเลือกตั้ง 2 ครั้งหลังสุด คือ การเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2548 ซึ่งมีแนวโน้มที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะคุ้นเคยกับการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตมากขึ้น แต่ปรากฏว่าผู้ให้ข้อมูลมีการใช้สื่อประเภทนี้ค่อนข้างน้อย มีเพียงเย็นจิตต์และคັນสนีย์เท่านั้นที่ใช้สื่อนี้ โดยการ

²⁷¹ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 17 ตุลาคม 2549.

²⁷² สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

²⁷³ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

²⁷⁴ เรื่องเดียวกัน.

²⁷⁵ สัมภาษณ์ คັນสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

²⁷⁶ สุรพงษ์ ไสธนะเสถียร, แนวคิดในการหาเสียงเลือกตั้ง, น. 185-186.

ลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งสุดท้ายของเย็นจิตต์เมื่อปี พ.ศ. 2544 เย็นจิตต์ได้จัดทำเว็บไซต์ชื่อ www.yenjit.com ซึ่งมีเนื้อหาหลักไม่แตกต่างไปจากเนื้อหาในแผ่นพับแนะนำตัว กล่าวคือ ประวัติส่วนตัว ผลงานทางการเมือง และความตั้งใจที่มาลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่ที่สำคัญ คือ เปิดโอกาสให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถพูดคุย ชักถามข้อสงสัยกับผู้ให้ข้อมูลได้ ซึ่งแม้เย็นจิตต์จะไม่ได้เป็นผู้ตอบคำถามเองเนื่องจากข้อจำกัดของเวลา แต่ก็ได้มอบหมายให้บุตรชายเป็นผู้ตอบข้อซักถามโดยมีการหารือและทำความเข้าใจกันก่อนว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ซักถามเรื่องใดและจะต้องตอบว่าอะไร ทั้งนี้การที่สื่ออินเทอร์เน็ตได้เปิดโอกาสให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้ให้ข้อมูลสามารถโต้ตอบระหว่างกันได้ ยังทำให้เย็นจิตต์ได้ทราบความเคลื่อนไหวในการหาเสียงของผู้สมัครคู่แข่งด้วยโดยมีผู้สนับสนุนได้แจ้งข้อมูลดังกล่าวมาทางเว็บไซต์²⁷⁷ ส่วนคณิสสรีย์ได้จัดทำเว็บไซต์ชื่อ WWW.SANSANEE.NET เพียงครั้งเดียวในการลงสมัครรับเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ซึ่งทางพรรคไทยรักไทยเป็นผู้ดำเนินการให้²⁷⁸ สำหรับผู้ให้ข้อมูลคนอื่นๆ ไม่ได้มีการใช้สื่อนี้แต่อย่างใด ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้ใช้สื่ออินเทอร์เน็ตได้ประเมินแล้วว่าสื่อนี้อาจเข้าถึงผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เฉพาะกลุ่มซึ่งมีจำนวนไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด จึงไม่เลือกใช้สื่อนี้ในการหาเสียงเลือกตั้ง

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทุกคนเลือกทำสื่อหาเสียงที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของตนเองหรือเอกลักษณ์ของเขตเลือกตั้ง ดังเช่นกรณีของอริสมันต์ที่จัดทำธงเล็ก ๆ และพัต เนื่องจากก่อนหน้าการลงสมัครรับเลือกตั้ง ผู้ฟังชื่นชอบเพลง “เพลงยอมยกธง” ของอริสมันต์เป็นอย่างมาก และอริสมันต์มักนำธงและพัตกันแดดไปแจกผู้ชมเมื่อมีการแสดงคอนเสิร์ต ซึ่งผู้ชมคุ้นเคยว่าเมื่อเห็นธงและพัตจะนึกถึงอริสมันต์ ดังนั้นเพื่อให้ง่ายแก่การจดจำอริสมันต์จึงนำสิ่งนี้มาจัดทำเป็นสื่อหาเสียงโดยดัดแปลงเป็นธงพลังธรรมและพัตหาเสียง²⁷⁹ หรือกรณีของจณิสตาที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตดอนเมืองซึ่งเป็นที่ตั้งของสนามบินดอนเมือง และกองทัพอากาศ จึงเลือกทำสื่อหาเสียงเป็นรูปเครื่องบินเพราะเป็นสัญลักษณ์ของเขตเลือกตั้ง²⁸⁰ ส่วนกรณีของยุรนันท์ที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคุ้นเคย

²⁷⁷ สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522, 2526, 2529 และ 2531, 19 กันยายน 2550.

²⁷⁸ สัมภาษณ์ คณิสสรีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 25 กันยายน 2550.

²⁷⁹ สัมภาษณ์ อริสมันต์ พงศ์เรืองรอง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 4 ตุลาคม 2549.

²⁸⁰ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

กับชื่อ “แซม” ซึ่งเป็นชื่อเล่น ได้จัดทำสื่อหาเสียงโดยใช้ชื่อเล่นของตนเป็นส่วนหนึ่งของลวดลายในสื่อ เช่น ผ้ากันเปื้อนแซมรสแซบ สติกเกอร์ซูเปอร์แซม และสติกเกอร์สไปเดอร์แซม เป็นต้น²⁸¹ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลต่างพิถีพิถันและใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการเลือกรูปแบบของสื่อหาเสียง ไม่ใช่จะจัดทำสื่อหาเสียงในรูปแบบใดก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้ได้สื่อหาเสียงที่สามารถสื่อความหมายถึงตัวผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด ตลอดจนเป็นสื่อที่มีความโดดเด่นไม่ซ้ำกับสื่อของผู้สมัครคนอื่น หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ คือ เมื่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเห็นสื่อหาเสียงแล้วนึกถึงผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นผลดีต่อผู้ให้ข้อมูลในแง่ที่ว่าผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจะไม่ลืมผู้ให้ข้อมูล เพราะใช้สิ่งของที่ชื่อผู้ให้ข้อมูลเป็นประจำ

อย่างไรก็ตามหลังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๔๑ ที่ห้ามไม่ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งให้ทรัพย์สินแก่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง และห้ามไม่ให้ทำการโฆษณาหาเสียงด้วยการจัดให้มีมหรสพหรือการรื่นเริงต่างๆ²⁸² ผู้ให้ข้อมูลต่างยอมรับว่าการจัดทำสื่อหาเสียงต้องมีความรอบคอบมากขึ้น เนื่องจากสื่อหาเสียงใดที่สามารถตีค่าได้ว่าเป็นของใช้ ตามกฎหมายถือว่าเป็นทรัพย์สิน หากนำไปแจกผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งถือว่ามีความผิดตามกฎหมาย หรือหากต้องการหาเสียงด้วยสื่อหาเสียงที่มีลักษณะดังกล่าวก็ต้องจัดทำและแจกให้แก่ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งก่อนการประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดวันเลือกตั้ง รวมทั้งต้องลงวันที่ที่แจกสื่อหาเสียงนั้นๆ ด้วย²⁸³ ซึ่งดูเหมือนว่าผู้ให้ข้อมูลจะเข้าใจข้อจำกัดดังกล่าวเป็นอย่างดีและมีการปรับวิธีการหาเสียงให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ดังตัวอย่างของคณิสสัยที่ยกเลิกการจัดทำสื่อหาเสียงที่เป็นของใช้ เช่น พัด การ์ดยำเบอร์ที่พิมพ์ปฏิทินไว้ด้านหลัง และเสื้อยืด เป็นต้น เพราะไม่ต้องการให้ผู้อื่นใช้กฎหมายเลือกตั้งมากล้นแก่ล้นตน กล่าวคือ เป็นการป้องกันกลุ่มผู้ไม่หวังดีที่อาจนำสิ่งของดังกล่าวไปร้องเรียนต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งและกล่าวหาว่าตนได้แจกสิ่งของให้แก่ชาวบ้าน การไม่จัดทำสื่อหาเสียง

²⁸¹ สัมภาษณ์ ยูนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

²⁸² สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ประกาศ ระเบียบ ข้อกำหนดคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๔๑ (แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๔๓) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), 2547), น. 213.

²⁸³ สัมภาษณ์ คณิสสัย นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

ในลักษณะดังกล่าวสามารถจัดปัญหาในประเด็นนี้ไปได้ในระดับหนึ่ง รวมไปถึงยกเลิกการแสดงละครเพราะอาจเข้าข่ายการจัดแสดงมหรสพซึ่งผิดกฎหมายเลือกตั้ง ส่วนเสื่อยึดนั้นคณบดีมองว่ายังเป็นสื่อที่จำเป็นต่อการหาเสียงโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับทีมงานหาเสียง เพราะเมื่อทีมงานสวมใส่เสื่อยึดหาเสียงเหมือนกันหมดทุกคนย่อมช่วยให้ขบวนการหาเสียงของตนมีเอกภาพและเป็นที่ยอมรับได้ง่าย ดังนั้นคณบดีจึงไม่ยกเลิกการจัดทำเสื่อยึดแต่จะแจกเฉพาะทีมงานหาเสียงเท่านั้น ไม่เหมือนเมื่อครั้งที่ยังไม่มีข้อห้าม ซึ่งคณบดีได้แจกเสื่อยึดหาเสียงให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งด้วย²⁸⁴ ส่วนกรณีของยุรนันท์ แม้มีการจัดทำสื่อหาเสียงที่สามารถใช้ประโยชน์ได้แต่ได้แจกให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งก่อนมีการประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดวันเลือกตั้ง²⁸⁵

กล่าวโดยสรุป นอกเหนือจากสื่อสิ่งพิมพ์แล้ว ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งได้มีการจัดทำสื่อหาเสียงในรูปแบบอื่นๆ ด้วย อาทิเช่น เทปเสียง ธง เครื่องบิน หมวก และกระเป๋า เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เป็นที่จดจำของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และเพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเก็บสื่อหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลไว้นานๆ ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งได้จัดทำสื่อหาเสียงในรูปแบบที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเก็บไว้ใช้ประโยชน์ได้ เช่น พัด เสื่อยึด ผ้ากันเปื้อน และการดัดย้าเบอร์ที่มีปฏิทินหรือหมายเลขโทรศัพท์ฉุกเฉินไว้ด้านหลัง เป็นต้น อย่างไรก็ตามไม่ว่าผู้ให้ข้อมูลจะจัดทำสื่อหาเสียงในรูปแบบใดนั้น ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้เน้นให้สื่อเหล่านั้นเป็นสื่อที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นแล้วนึกถึงผู้ให้ข้อมูล ดังเช่น กรณีของอริสมันต์ที่เลือกทำธงเล็กๆ เนื่องจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยยังคงจำบทบาทการเป็นนักร้องที่ร้องเพลง “ยอมยกธง” ได้เป็นอย่างดี หรือกรณีของยุรนันท์ที่ใช้ชื่อเล่นของตนเป็นส่วนหนึ่งของลวดลายที่ปรากฏบนสื่อหาเสียง เป็นต้น

สรุปการใช้สื่อสิ่งพิมพ์

การหาเสียงโดยใช้สื่อสาธารณะนั้น นอกจากผู้ให้ข้อมูลจะใช้การสื่อสารซึ่งหน้าแล้ว ผู้ให้ข้อมูลยังใช้สื่อสิ่งพิมพ์ประกอบการหาเสียงด้วย ไม่ว่าจะเป็นแผ่นพับ แผ่นปลิว ป้ายหาเสียงขนาดเล็ก และป้ายหาเสียงขนาดใหญ่ สำหรับการใช้แผ่นพับ เป็นไปในลักษณะการย้าเตือนไม่ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลืมผู้ให้ข้อมูล ดังนั้นเนื้อหาในแผ่นพับจึงมีเพียงรูปภาพ และข้อความสั้นๆ เพื่อให้ทราบข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ชื่อ หมายเลข พรรคการเมือง คำขวัญ ข้อความที่สะท้อนถึงตัวผู้ให้ข้อมูล และเพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าและจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเก็บแผ่นพับไว้นานๆ ผู้ให้ข้อมูลได้พิมพ์ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ไว้ด้านหลังแผ่นพับ เช่น หมายเลขโทรศัพท์ฉุกเฉิน ปฏิทิน ส่วนแผ่นปลิวจะมีรายละเอียดมากกว่าแผ่นพับ โดยทั่วไปมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล

²⁸⁴ เรื่องเดียวกัน.

²⁸⁵ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ

เกียรติประวัติ คำขวัญ เนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการบอกผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ผลงานทางการเมือง ในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นอดีต ส.ส. ข้อความชี้แจงในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ซึ่ง แผ่นปลิวมักจัดทำด้วยกระดาษอ่อน และมีลักษณะพับทบกระดาษ เช่น ทบสอง ทบสาม และทบสี่ นอกจากนี้ยังมีแผ่นปลิวในรูปแบบสติ๊กเกอร์ซึ่งมีรายละเอียดน้อยกว่าแผ่นปลิวในลักษณะพับทบ ส่วนป้ายหาเสียงทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ เป็นสื่อหาเสียงที่สามารถเห็นได้ในที่สาธารณะ มี เนื้อหาเกี่ยวกับชื่อ หมายเลข พรรคการเมือง คำขวัญ ข้อความที่บ่งบอกถึงตัวผู้ให้ข้อมูล โดยไม่มี รายละเอียด และที่สำคัญ คือ มีภาพผู้ให้ข้อมูลซึ่งผู้ให้ข้อมูลมักเน้นให้มีความเด่นสะดุดตาด้วย ขนาดภาพที่ใหญ่ ดังตัวอย่างป้ายหาเสียงขนาดเล็กของคณิสร์ที่มีภาพของผู้ให้ข้อมูลขนาดใหญ่ ใช้พื้นที่เกือบครึ่งหนึ่งของพื้นที่ป้ายทั้งหมด หรือป้ายหาเสียงขนาดใหญ่ที่ภาพของคณิสร์ใช้พื้นที่ ประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่ป้ายทั้งหมด ทั้งนี้เนื้อหาในป้ายหาเสียงมักสอดคล้องกับเนื้อหาในแผ่น ปลิว กล่าวคือ ใช้คำขวัญและข้อความอย่างเดียวกัน นอกเหนือจากสื่อสิ่งพิมพ์แล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งได้มีการจัดทำสื่อหาเสียงในรูปแบบอื่นๆ ด้วย อาทิเช่น เทปเสียง ธง เครื่องบิน หมวก และกระเป๋ เป็นต้น มีข้อสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลจงใจให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งอยากได้และเก็บสื่อหา เสียงไว้นานๆ ด้วยการจัดทำสื่อหาเสียงที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้ เช่น พัด เสื้อยืด ผ้ากันเปื้อน และกระเป๋ เป็นต้น ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลต้องแจกสื่อหาเสียงเหล่านี้ก่อนที่มีพระราชกฤษฎีกา กำหนดวันเลือกตั้ง และไม่ว่าผู้ให้ข้อมูลจะจัดทำสื่อหาเสียงในรูปแบบใด ประเด็นสำคัญ คือ ต้อง สื่อความหมายถึงตัวผู้ให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดี หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ คือ เมื่อผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเห็นสื่อ หาเสียงแล้วสามารถนึกถึงผู้ให้ข้อมูลได้ทันที อาทิเช่นกรณีของยุรนันท์ ที่จัดทำสื่อหาเสียงโดยใช้ ชื่อเล่นของตนเป็นส่วนหนึ่งของลวดลาย เป็นต้น

2.2 การสื่อสารมวลชน

การสื่อสารมวลชนในที่นี้หมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลใช้สื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ เพื่อสื่อสารข่าวสารการหาเสียงไปยังมวลชน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถรับรู้ได้ว่า ผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเป้าหมายอยู่ที่ใด และไม่สามารถควบคุมเนื้อหาการสื่อสารให้เป็นไปตามความ ต้องการ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ คือ การที่ผู้ให้ข้อมูลได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อมวลชน โดยผล การศึกษาในประเด็นนี้พบว่า การปรากฏเป็นข่าวของผู้ให้ข้อมูลเป็นไปในลักษณะที่บรรดา สื่อมวลชนสนใจติดตามรายงานข่าวความเคลื่อนไหวในการหาเสียง โดยที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องเสีย ค่าใช้จ่ายในการซื้อเนื้อที่ของหนังสือพิมพ์ หรือซื้อเวลาของสื่อวิทยุและโทรทัศน์ ที่เป็นเช่นนี้สาเหตุ สำคัญน่าจะเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงซึ่งเป็นที่สนใจของประชาชน

และสื่อมวลชนอยู่แล้ว ไม่เหมือนกับผู้สมัครที่เป็นบุคคลธรรมดาที่ประชาชนไม่รู้จักและสื่อมวลชนไม่ได้ให้ความสนใจ ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องยากนักที่ผู้ให้ข้อมูลจะได้เป็นข่าวผ่านสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อโทรทัศน์ วิทยุ หรือหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรก ผู้ให้ข้อมูลมักได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อในปริมาณที่มาก เพราะเป็นธรรมดาที่การตัดสินใจก้าวเข้าสู่อาชีพการเมืองครั้งแรกย่อมสร้างความตื่นเต้นให้กับทั้งประชาชนและสื่อมวลชน ดังเช่นที่คันทันยี กล่าวว่าการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2538 ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนเป็นอย่างมากในฐานะของผู้สมัครหน้าใหม่²⁸⁶ และยิ่งเขตเลือกตั้งที่ลงสมัครมีความโดดเด่นน่าสนใจ ผู้ให้ข้อมูลยิ่งมีโอกาสสูงที่ได้ปรากฏเป็นข่าว ดังเช่นกรณีของเอกพจน์ที่ลงสมัครรับเลือกตั้งที่จังหวัดปทุมธานีซึ่งเป็นฐานเสียงสำคัญของอดีต ส.ส. หลายสมัยจากพรรคชาติไทย ทำให้ทั้งประชาชนและสื่อมวลชนต่างสนใจติดตามว่าผู้สมัครหน้าใหม่อย่างเอกพจน์จะสามารถชนะการเลือกตั้งได้หรือไม่ ดังนั้นเอกพจน์จึงได้ปรากฏเป็นข่าวเกือบตลอดห้วงเวลาการหาเสียง โดยได้ปรากฏเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์เกือบทุกฉบับและได้ออกข่าวโทรทัศน์หลายครั้ง²⁸⁷ ส่วนการลงสมัครรับเลือกตั้งในครั้งต่อๆ มา เป็นธรรมดาที่สื่อมวลชนอาจสนใจติดตามทำข่าวน้อยลง ยกเว้นในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบางอย่างซึ่งเป็นประเด็นที่ประชาชนและสื่อมวลชนสนใจก็มีโอกาสได้ปรากฏเป็นข่าวมากขึ้น ดังเช่นกรณีการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งที่ 3 ของเอกพจน์เมื่อปี พ.ศ. 2544 ที่มีการย้ายพรรคการเมืองจากพรรคประชาธิปัตย์มาสังกัดพรรคชาติไทย ซึ่งเป็นประเด็นที่มีบรรดาสื่อมวลชนติดต่อขอสัมภาษณ์อย่างต่อเนื่อง²⁸⁸ หรือกรณีของจณิสตาที่การลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งที่ 2 ได้เปลี่ยนรูปแบบการลงสมัครจากเดิมที่เป็นผู้สมัครในระบบบัญชีรายชื่อมาเป็นผู้สมัครระบบเขตเลือกตั้งที่เขตดอนเมือง ประกอบกับบรรยากาศการแข่งขันที่เขตเลือกตั้งนี้มีความน่าสนใจ กล่าวคือ เป็นการแข่งขันระหว่างจณิสตากับอดีตสมาชิกสภากรุงเทพมหานครจากพรรคการเมืองเดียวกัน จึงทำให้จณิสตาได้ปรากฏเป็นข่าวอย่างต่อเนื่องตลอดห้วงเวลาการหาเสียงเช่นกัน²⁸⁹

²⁸⁶ สัมภาษณ์ คันทันยี นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

²⁸⁷ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

²⁸⁸ เรื่องเดียวกัน.

²⁸⁹ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

นอกเหนือจากการที่บรรดาสื่อมวลชนสนใจติดตามเสนอข่าวของผู้ให้ข้อมูลในฐานะที่เป็นผู้สมัครที่มีชื่อเสียงแล้ว ด้วยความที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่ทำงานด้านสื่อสารมวลชนมาก่อน จึงเป็นธรรมดาที่จะมีเพื่อนฝูงในแวดวงสื่อสารมวลชนช่วยนำเสนอข่าวสนับสนุนการลงสมัครรับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูลโดยที่ผู้ให้ข้อมูลแทบไม่ต้องเอ่ยปากขอความช่วยเหลือ ซึ่งนับเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อ ดังเช่นกรณีของลดาวัลลีที่กล่าวว่าเมื่อตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้ง ได้มีเพื่อนๆ ที่เป็นสื่อมวลชนด้วยกันช่วยนำเสนอข่าวความเคลื่อนไหวของการหาเสียง²⁹⁰ หรือกรณีของสุเทพ ซึ่งก่อนหน้าการลงสมัครรับเลือกตั้งได้เคยเขียนบทความเกี่ยวกับการเมืองลงหนังสือพิมพ์จึงมีเพื่อนผู้สื่อข่าวและคอลัมน์นิสต์ช่วยเขียนข่าวสนับสนุนเมื่อทราบข่าวตนลงสมัครรับเลือกตั้ง²⁹¹ อย่างไรก็ตามแม้ว่าการเป็นผู้สมัครที่มีชื่อเสียงและการมีเครือข่ายในวงการสื่อสารมวลชนคอยช่วยสนับสนุนจะทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้ปรากฏเป็นข่าว แต่ปริมาณข่าวที่ได้ปรากฏผ่านสื่อมวลชนนั้นอาจไม่เป็นที่น่าพอใจของผู้ให้ข้อมูล เนื่องจากผู้วิจัยได้พบว่า ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งได้ใช้วิธีการอื่นๆ ร่วมด้วยเพื่อเพิ่มโอกาสในการได้ตกเป็นข่าวผ่านสื่อ ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง การแจ้งข่าว หมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลแจ้งให้บรรดาสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ทราบถึงกำหนดการของการหาเสียงว่าผู้ให้ข้อมูลจะมีการหาเสียงที่ใด และรูปแบบการหาเสียงเป็นอย่างไร โดยคาดหวังให้สื่อมวลชนติดตามไปถ่ายทำการหาเสียงและนำมาเสนอเป็นข่าว ซึ่งผู้ให้ข้อมูลต้องนำเสนอให้สื่อมวลชนเห็นว่าการหาเสียงของตนมีรูปแบบที่น่าสนใจ ดังตัวอย่างของคณิสย์ที่นิยมใช้วิธีการนี้เพื่อให้มีโอกาสได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อมวลชน และพยายามโน้มน้าวให้ผู้สื่อข่าวอยากมาทำข่าวด้วยการบอกถึงกิจกรรมที่โดดเด่นของการหาเสียง ดังเช่นในการหาเสียงครั้งหนึ่งที่มีการนำเด็กฝาแฝดทั้งหมดในเขตเลือกตั้งมาร่วมในขบวนหาเสียง คณิสย์ได้ใช้ความน่าสนใจของการรวบรวมเด็กฝาแฝดทั้งหมดในเขตเลือกตั้งซึ่งไม่เคยมีผู้ใดทำมาก่อน มาเป็นประเด็นในการจูงใจให้ผู้สื่อข่าวอยากมาทำข่าว²⁹²

ประการที่สอง การอ้างอิงบุคลากรที่มีชื่อเสียงของพรรค หมายถึง การให้บุคลากรที่มีชื่อเสียงของพรรคมาร่วมในการหาเสียงของผู้ให้ข้อมูล เพราะเป็นธรรมดาที่สื่อมวลชนจะสนใจ

²⁹⁰ สัมภาษณ์ ลดาวัลลี วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

²⁹¹ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

²⁹² สัมภาษณ์ คณิสย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

ติดตามความเคลื่อนไหวในการหาเสียงเลือกตั้งของบุคลากรที่มีชื่อเสียงของพรรคโดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้าพรรค ด้วยเหตุผลดังกล่าว หากผู้ให้ข้อมูลสามารถมีกิจกรรมร่วมกับบุคลากรที่มีชื่อเสียงของพรรคหรือสามารถเชิญชวนให้บุคคลกลุ่มดังกล่าวมาร่วมในการหาเสียงของตน ย่อมทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีโอกาสได้ปรากฏเป็นข่าวพร้อมกับบุคลากรของพรรคไปโดยปริยาย ดังตัวอย่างกรณีของ จณิสตาที่กล่าวว่า เมื่อมีการจัดเวทีปราศรัยหรือเดินพบปะประชาชนในแหล่งชุมชน เช่น เดินหาเสียงในตลาดสด จะเชิญนายบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรคชาติไทย หรือผู้ใหญ่ของพรรคมาร่วมด้วย โดยมีเหตุผลสำคัญประการหนึ่ง คือ คาดหวังว่าสื่อมวลชนจะให้ความสนใจและนำเสนอให้ปรากฏเป็นข่าว²⁹³

ประการที่สาม การจัดแถลงข่าว หมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลจัดการแถลงข่าวและมีการเชิญสื่อมวลชนมาทำข่าว เพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงหรือทำความเข้าใจกับพี่น้องประชาชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อถูกผู้สมัครคู่แข่งขั่นกล่าวโจมตี ซึ่งนับเป็นเรื่องปกติที่เมื่อมีการจัดแถลงข่าว ผู้ให้ข้อมูลจะมีโอกาสได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อเนื่องจากมีการเชิญให้บรรดาสื่อมวลชนแขนงต่างๆ มาทำข่าวและเป็นกรทำให้สัมภาษณ์ผ่านสื่อโดยตรง นอกจากนี้หากประเด็นปัญหาที่ผู้ให้ข้อมูลจัดแถลงข่าวเป็นประเด็นที่กำลังได้รับความสนใจจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ยังมีโอกาสสูงที่ผู้ให้ข้อมูลได้ปรากฏเป็นข่าว ดังตัวอย่างของจณิสตาที่เมื่อถูกผู้สมัครคู่แข่งขั่นโจมตี ได้เลือกใช้วิธีการจัดแถลงข่าวชี้แจงข้อเท็จจริงทำให้ได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อ ประกอบกับบรรยากาศการแข่งขันในเขตดอนเมืองมีความน่าสนใจเพราะเป็นการแข่งขันระหว่างจณิสตากับอดีตสมาชิกสภากรุงเทพมหานครจากพรรคเดียวกันที่เปลี่ยนใจไปลงสมัครในนามพรรคการเมืองคู่แข่ง จึงยิ่งทำให้จณิสตาได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนและได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่ออย่างต่อเนื่องตลอดช่วงเวลาการหาเสียง²⁹⁴

ประการที่สี่ การเข้าร่วมรายการโทรทัศน์ หมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลตอบรับคำเชิญของผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ที่เชิญให้ร่วมออกรายการ ซึ่งนับเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้มีโอกาสปรากฏตัวผ่านสื่อ โดยการปรากฏตัวผ่านสื่อโทรทัศน์ในลักษณะนี้ ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์มักจะตั้งประเด็นหรือแนวคิดหลักของรายการไว้ และเชิญผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวมาร่วมรายการ ดังเช่น รายการเจาะใจ ซึ่งเป็นรายการสนทนาทางโทรทัศน์ ที่ทีมงานได้ตั้งหัวข้อการสนทนาเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งหน้าใหม่ โดยเชิญผู้สมัครที่ลงแข่งขันในสนามเลือกตั้งเป็นครั้งแรกมาสัมภาษณ์ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยพบว่า มีผู้ให้ข้อมูลบางคนได้ปรากฏตัวผ่านสื่อโดยใช้วิธีการนี้

²⁹³ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

²⁹⁴ เรื่องเดียวกัน.

ดังตัวอย่างของยุรนันท์ที่ตอบรับเข้าร่วมแสดงวิสัยทัศน์ทางการเมืองเมื่อได้รับการติดต่อจากผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ เพื่อให้ประชาชนในวงกว้างได้เห็นว่าคุณมีความคิดเห็นและมีความตั้งใจทางการเมืองอย่างไร ซึ่งได้รับเสียงตอบรับจากผู้ชมเป็นอย่างดี²⁹⁵ น่าสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลพิถีพิถันในการเลือกเข้าร่วมรายการโทรทัศน์พอสมควร กล่าวคือ มีการประเมินก่อนว่าเมื่อไปออกรายการแล้วจะมีผลในเชิงบวกหรือเชิงลบต่อตนเองอย่างไร และเลือกเข้าร่วมเฉพาะรายการที่ส่งเสริมภาพลักษณ์ของตน ดังเช่นที่ยุรนันท์ตอบรับเฉพาะรายการที่เปิดโอกาสให้ตนได้แสดงวิสัยทัศน์อย่างเต็มที่ และปฏิเสธที่จะเข้าร่วมรายการที่เป็นไปในลักษณะที่ยั่วให้เกิดการโต้คารมระหว่างผู้เข้าร่วมรายการ²⁹⁶

ประการที่ห้า การให้สัมภาษณ์ในรายการวิทยุ หมายถึง การที่ผู้ให้ข้อมูลให้สัมภาษณ์ผ่านสื่อวิทยุเมื่อได้รับการติดต่อจากผู้ผลิตรายการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายการข่าว เป็นธรรมดาที่ตลอดห่วงเวลาการหาเสียงเลือกตั้ง ผู้ผลิตรายการข่าวต้องนำเสนอข่าวความเคลื่อนไหวของบรรดาผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งเป็นไปได้ว่าอาจมีประเด็นปัญหาบางเรื่องไปเกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูลและผู้จัดรายการต้องการทราบข้อเท็จจริงจึงติดต่อผู้ให้ข้อมูลเพื่อขอสัมภาษณ์ ซึ่งหากผู้ให้ข้อมูลตอบตกลงก็จะได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อวิทยุ ดังเช่นกรณีของเอกพจน์ที่ใช้วิธีการดังกล่าวเพื่อให้ตนได้ตกเป็นข่าวผ่านสื่อมวลชนโดยตอบตกลงให้สัมภาษณ์รายการวิทยุ “เก็บตกจากเนชั่น” ทางคลื่น FM.90.5 MHz. ประเด็นการย้ายพรรคการเมืองจากพรรคประชาธิปัตย์ มาลงสมัครในสังกัดพรรคชาติไทย ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544²⁹⁷ โดยการสัมภาษณ์ครั้งนี้เอกพจน์ไม่เพียงแค่ว่าได้ปรากฏเป็นข่าวทางวิทยุเท่านั้นแต่ยังได้ปรากฏเป็นข่าวในรายการโทรทัศน์ของเคเบิลทีวีด้วย เนื่องจากมีการเชื่อมต่อสัญญาณการออกอากาศระหว่างสถานีโทรทัศน์และสถานีวิทยุ ซึ่งปัจจุบันมีรายการข่าวประเภทนี้มากขึ้น และเป็นไปได้ที่ผู้ให้ข้อมูลจะตอบตกลงให้สัมภาษณ์ในรายการดังกล่าวข้างขึ้น เพราะให้สัมภาษณ์เพียงครั้งเดียวแต่ได้ตกเป็นข่าวทั้งทางสื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์

ทางด้านเนื้อหาที่ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อต่างๆ นั้น โดยมากเป็นความเคลื่อนไหวของการหาเสียง ความคิดเห็นทางการเมืองของผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนประวัติส่วนตัวและประวัติการทำงานของผู้ให้ข้อมูล โดยปรากฏในรูปแบบของการรายงานข่าว บทสัมภาษณ์ และบทความในสื่อหนังสือพิมพ์ ส่วนสื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์ปรากฏในรูปแบบของการรายงานข่าว การ

²⁹⁵ สัมภาษณ์ ยุรนันท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

²⁹⁶ เรื่องเดียวกัน.

²⁹⁷ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

สัมภาษณ์ในรายการ รวมไปถึงการปรากฏเป็นข่าวในลักษณะที่ถูกหยอกล้อ เช่น การปรากฏเป็นข่าวในคอลัมน์สะกิดข่าว ซึ่งอยู่ในช่วงข่าวภาคค่ำของสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7²⁹⁸⁻²⁹⁹⁻³⁰⁰⁻³⁰¹⁻³⁰²⁻³⁰³ ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลต่างมีความเห็นไปในทำนองเดียวกันว่า การได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อ นั้นเป็นผลดีต่อการได้รับเลือกตั้งในแง่ผู้ที่สื่อมวลชนได้ช่วยให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งรู้จักผู้ให้ข้อมูลมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้เดินทางไปหาเสียง เพราะการได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อไม่ว่าจะเป็นเรื่องการหาเสียง การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของผู้ให้ข้อมูล หรือแม้กระทั่งเพียงแค่ปรากฏชื่อของผู้ให้ข้อมูลว่าเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งคนหนึ่ง ย่อมช่วยให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในพื้นที่ที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้ไปหาเสียงได้ทราบความเคลื่อนไหวของผู้ให้ข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครยิ่งตระหนักถึงความสำคัญของการได้เป็นข่าวผ่านสื่อมวลชน ทั้งนี้เพื่อให้ตนอยู่ในกระแสความสนใจของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง เช่นกรณีของจณิสตาที่กล่าวว่า การได้ปรากฏเป็นข่าวเป็นสิ่งที่มีความกระทบต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของชาวกรุงเทพฯ มากที่สุด ดังนั้นเมื่อมีการหาเสียงไม่ว่าจะเป็นการปราศรัยหรือการเดินพบปะประชาชนจะทำให้โอกาสดังกล่าวพยายามให้ได้ปรากฏเป็นข่าว³⁰⁴

ส่วนประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถควบคุมเนื้อหาที่ได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อมวลชนนั้น ดูเหมือนว่าผู้ให้ข้อมูลต่างไม่หนักใจกับประเด็นนี้เท่าใดนักและไม่ได้มองว่าสิ่งนี้เป็นอุปสรรคต่อการได้รับเลือกตั้ง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลต่างไม่ได้กระทำการใดๆ ในทางเสื่อมเสีย

²⁹⁸ สัมภาษณ์ สุเทพ วงศ์กำแหง, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 และ 2531, 3 ตุลาคม 2549.

²⁹⁹ สัมภาษณ์ อดิศักดิ์ วงศ์ศรีวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535/2, 2538, 2539, 2544 และ 2548, 23 ธันวาคม 2549.

³⁰⁰ สัมภาษณ์ ศันสนีย์ นาคพงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2538, 2544 และ 2548, 12 ตุลาคม 2549.

³⁰¹ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแย้ม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544 และ 2548, 27 ตุลาคม 2549.

³⁰² สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

³⁰³ สัมภาษณ์ ยุรนนท์ ภมรมนตรี, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 28 กันยายน 2549.

³⁰⁴ สัมภาษณ์ จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 และ 2548, 5 ตุลาคม 2549.

ประกอบกับวิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลใช้เพื่อให้ได้ปรากฏเป็นข่าวไม่ว่าจะเป็นการแจ้งข่าวต่อสื่อมวลชน การจัดแถลงข่าว หรือการเลือกกรายการโทรทัศน์ที่ไปปรากฏตัว ก็สามารถควบคุมเนื้อหาข่าวได้ในระดับหนึ่ง ดังนั้นการที่ผู้ให้ข้อมูลได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อ แม้มีเนื้อหาไม่ครบถ้วนตามที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการย่อมเป็นผลดีต่อผู้ให้ข้อมูลมากกว่าการไม่ได้ปรากฏเป็นข่าวเลย เพราะทำให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งรู้จักและอาจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับผู้ให้ข้อมูล อีกทั้งยังไม่ต้องเสียงบประมาณในการโฆษณาหาเสียง แม้กระทั่งในบางกรณีที่สื่อมวลชนอาจนำเสนอข่าวของผู้ให้ข้อมูลไม่ตรงกับข้อเท็จจริงก็ไม่ได้เป็นสิ่งสร้างควมลำบากใจให้กับผู้ให้ข้อมูลมากนัก ดังเช่นกรณีของเอกพจน์ที่สื่อมวลชนนำเสนอข่าวในทำนองว่าเอกพจน์มีความกล้าหาญมากที่มาลงแข่งขันที่จังหวัดปทุมธานี และต้องการทำทนายอานาจของอดีต ส.ส. เจ้าของพื้นที่เดิม ทั้ๆ ที่เอกพจน์ไม่ได้มีความคิดเช่นนั้น เนื้อหาดังกล่าวนี้ไม่ได้ทำให้เอกพจน์วิตกกังวลมากนักกว่าอดีต ส.ส. ซึ่งเป็นคู่แข่งชั้นคนสำคัญจะเข้าใจผิด เพราะเมื่อมีโอกาสได้พบเจรจระหว่งการหาเสียงหรือหลังเสร็จสิ้นการเลือกตั้ง เอกพจน์สามารถเข้าไปพูดคุยทำความเข้าใจกับคู่แข่งได้ว่าเนื้อหาที่ปรากฏนั้นเป็นการแสดงความคิดเห็นของบรรดาสื่อมวลชน ไม่ได้มาจากคำให้สัมภาษณ์ของตนแต่อย่างใด³⁰⁵

น่าสังเกตว่าการได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อมวลชนของผู้ให้ข้อมูลนั้น มีเฉพาะในลักษณะที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องใช้จ่ายงบประมาณในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์เท่านั้น ไม่มีผู้ให้ข้อมูลคนใดที่จัดสรรงบประมาณไว้สำหรับการหาเสียงด้วยสื่อสารมวลชน ที่เป็นเช่นนี้สาเหตุสำคัญประการหนึ่งน่าจะเป็นเพราะค่าใช้จ่ายในการโฆษณาหาเสียงด้วยสื่อมวลชนค่อนข้างสูง การต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการหาเสียงผ่านสื่อมวลชนอาจไม่คุ้มค่านักเมื่อเปรียบเทียบกับการนำงบประมาณจำนวนเดียวกันไปใช้ในการหาเสียงด้วยการใช้สื่อสาธารณะ ประกอบกับผู้ให้ข้อมูลยังมีช่องทางอื่นๆ ที่ทำให้ได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อ ไม่ว่าจะเป็นการเป็นผู้สมัครที่เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงซึ่งบรรดาสื่อมวลชนต่างให้ความสนใจติดตามรายงานข่าวอยู่แล้ว หรือใช้วิธีการต่างๆ เพื่อจูงใจให้สื่อมวลชนช่วยนำเสนอข่าว อาทิ การแจ้งข่าว และการจัดแถลงข่าว เป็นต้น ซึ่งไม่ต้องเสียงบประมาณในการลงโฆษณาแต่ให้คุณค่าไม่แตกต่างไปจากการใช้งบประมาณซื้อเนื้อที่หรือซื้อเวลาในการหาเสียง ดังนั้นการปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อมวลชนของผู้ให้ข้อมูลจึงมีเฉพาะการได้ตกเป็นข่าวโดยที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตามแม้ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้ใช้จ่ายงบประมาณเพื่อการโฆษณาหาเสียงผ่านสื่อมวลชนโดยตรง แต่ไม่ได้หมายความว่ากรณีที่ผู้ให้ข้อมูลได้ตกเป็นข่าวนั้นไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ เลย เพียงแต่ค่าใช้จ่ายนั้นไม่ได้มากมายนักและ

³⁰⁵ สัมภาษณ์ เอกพจน์ ปานแยม, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2539, 2544

มักถูกนำไปคิดรวมไว้กับค่าบริหารจัดการการเลือกตั้ง อาทิเช่น ค่าโทรศัพท์ และค่าโทรสาร ในการเชิญผู้สื่อข่าวมาร่วมงานแถลงข่าว เป็นต้น

อนึ่ง เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างการใช้สื่อสารสาธารณะและการใช้สื่อสารมวลชน จะเห็นได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญและมีการใช้สื่อสารสาธารณะในการหาเสียงมากกว่าสื่อสารมวลชน ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะคุณลักษณะของสื่อสารสาธารณะที่สามารถเข้าถึงผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นฐานเสียงได้โดยตรงนั้นเหมาะสมกับการหาเสียงของผู้ให้ข้อมูลมากกว่าการใช้สื่อสารมวลชนที่เป็นการสื่อสารกับผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งในวงกว้าง โดยที่ผู้ให้ข้อมูลไม่อาจทราบได้ว่าเนื้อหาที่น่าเสนอผ่านสื่อสารมวลชนจะเข้าถึงผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นฐานเสียงของตนหรือไม่ กล่าวคือ การลงสมัครระบบเขตเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นสมัยที่การเลือกตั้งเป็นแบบรวมเขตหรือแบ่งเขต ผู้ให้ข้อมูลย่อมทราบขอบเขตของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ต้องไปขอคะแนนเสียงว่าอยู่ในอำเภอใด จังหวัดใด หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ คือ ทราบว่าฐานเสียงของตนอยู่ที่ใด เมื่อเป็นเช่นนี้การสื่อสารกับผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งโดยใช้การสื่อสารสาธารณะย่อมเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดีกว่าการใช้สื่อสารมวลชน นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายในการหาเสียงด้วยสื่อสารสาธารณะยังถูกกว่าสื่อสารมวลชนหลายเท่าตัว การใช้งบประมาณจำนวนเดียวกันในการหาเสียงด้วยสื่อสารสาธารณะที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ตามต้องการจึงมีความคุ้มค่ามากกว่าการใช้สื่อสารมวลชน

กล่าวโดยสรุป ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนมีการใช้สื่อสารมวลชนในการหาเสียงไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ หรือโทรทัศน์ ในลักษณะของการได้ตกเป็นข่าวโดยที่ไม่ต้องเสียงบประมาณในการซื้อสื่อโฆษณา เพราะเป็นธรรมดาที่จะมีสื่อมวลชนสนใจติดตามเสนอข่าวการลงสมัครรับเลือกตั้งของผู้ให้ข้อมูลในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลยังมีเครือข่ายในวงการใช้สื่อสารมวลชนที่พร้อมให้การสนับสนุนผู้สมัคร เช่น ช่วยเขียนคอลัมน์สนับสนุน และช่วยนำเสนอข่าวความเคลื่อนไหวการหาเสียง เป็นต้น ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องยากนักที่ผู้ให้ข้อมูลจะได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อ อย่างไรก็ตามการได้ปรากฏเป็นข่าวด้วยเงื่อนไขดังกล่าวอาจยังมีปริมาณข่าวไม่มากพอ ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลจึงใช้วิธีการต่างๆ เพื่อเพิ่มโอกาสในการได้ปรากฏเป็นข่าว ประกอบไปด้วย การแจ้งข่าวต่อสื่อมวลชน การใช้บุคลากรที่มีชื่อเสียงของพรรค การจัดแถลงข่าว การปรากฏตัวในรายการโทรทัศน์ และการให้สัมภาษณ์ในรายการวิทยุ โดยที่วิธีการดังกล่าวผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องใช้จ่ายงบประมาณในการโฆษณาเช่นกัน สำหรับเนื้อหาที่ผู้ให้ข้อมูลได้ปรากฏเป็นข่าวนั้น พบว่าเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการหาเสียง การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง รวมไปถึงประวัติส่วนตัวและผลงานของผู้ให้ข้อมูล โดยปรากฏในรูปแบบของการรายงานข่าว บทสัมภาษณ์ และบทความในสื่อหนังสือพิมพ์ ส่วนสื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์ ปรากฏในรูปแบบการรายงานข่าว และการให้สัมภาษณ์ ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนมีความเห็นตรงกันว่า การได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อมีผลดี

ต่อการได้รับเลือกตั้ง เนื่องจากทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้รู้จักผู้ให้ข้อมูลและอาจเป็นไปได้ที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะลงคะแนนเสียงให้ แม้ว่าผู้ให้ข้อมูลจะไม่สามารถควบคุมเนื้อหาที่สื่อมวลชนนำเสนอได้ทั้งหมดก็ตาม

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่องการหาเสียงของผู้มีชื่อเสียงที่มีผลงานทางโทรทัศน์ ซึ่งเป็น การศึกษาใน 2 ประเด็นหลัก คือ เนื้อหาที่ใช้หาเสียง และช่องทางการสื่อสารที่ใช้ในการหาเสียง ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาสำคัญที่ผู้ให้ข้อมูลใช้ในการหาเสียงมี 2 ประเภท คือ นโยบายพรรค และภาพลักษณ์ สำหรับนโยบายพรรคนั้น เป็นเนื้อหาหลักที่ผู้ให้ข้อมูลแทบทุกคนใช้ในการหาเสียง ยกเว้นในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลลงสมัครรับเลือกตั้งในระยะเวลากระชั้นชิดจนไม่ได้ศึกษานโยบาย หรือไม่ได้รับมอบหมายจากพรรคการเมืองให้มีบทบาทหลักในการนำเสนอ นโยบาย สำหรับวิธีการที่ผู้ให้ข้อมูลนิยมนำมาใช้เพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสนใจฟังนโยบาย คือ การเชื่อมโยงปัญหาของ ท้องถิ่นให้เข้ากับนโยบายพรรค การให้ผู้ที่มีประสบการณ์จากการปฏิบัติตามนโยบายมาเป็นผู้ นำเสนอ การให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายนั้นๆ มาเป็นผู้นำเสนอ ไม่เพียงแต่นโยบายเท่านั้น ผู้ให้ข้อมูลยังมีการนำเสนอข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ได้แก่ บทบาทหน้าที่ของ ผู้แทนราษฎรและความสำคัญของการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จุดแข็งของพรรคการเมือง ข้อมูลเกี่ยวกับ วันเลือกตั้งและข้อกำหนดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลต้องนำเสนอเนื้อหาต่างๆ ด้วยภาษา ที่เข้าใจง่าย สำหรับเนื้อหาด้านภาพลักษณ์ ผลการศึกษาพบว่า ภาพลักษณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการ ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรับรู้และจดจำนั้น ประกอบด้วย การเป็นผู้สมัครที่มีความตั้งใจ และการเป็น ผู้สมัครที่มีความสามารถ โดยผู้ให้ข้อมูลใช้การสื่อสารทั้งทางคำพูด การกระทำ และการชี้แจงด้วย เอกสาร เพื่อสื่อความหมายให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทราบและจดจำว่าผู้ให้ข้อมูลมีความตั้งใจจริง ที่จะเข้ามาทำงานการเมือง ส่วนการสื่อสารให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรับรู้ว่าคุณให้ข้อมูลมีความสามารถ ทางการเมือง ผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการชี้แจงให้ชาวบ้านเห็นว่าตนสามารถนำประสบการณ์การทำงาน วงการโทรทัศน์มาใช้ให้เป็นประโยชน์กับการทำงานการเมืองได้ การบอกเล่าถึงผลงานทาง การเมืองที่ผ่านมาในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลเคยมีบทบาททางการเมืองมาบ้าง และการแสดงออกด้วย การลงมือทำงานระหว่างหาเสียงเลือกตั้งด้วยการนำปัญหาที่ชาวบ้านร้องเรียนไปติดต่อ ประสานงาน

สำหรับช่องทางการสื่อสารที่ผู้ให้ข้อมูลใช้ในการหาเสียงนั้น ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ ข้อมูลใช้ทั้งการสื่อสารสาธารณะซึ่งสามารถเจาะเข้าสู่ฐานเสียงได้โดยตรง และใช้สื่อมวลชน

ไม่ว่าจะเป็นสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ เพื่อสร้างการรับรู้ในวงกว้าง โดยการสื่อสารสาธารณะนั้น ผู้ให้ข้อมูลใช้ทั้งการสื่อสารซึ่งหน้า และใช้สื่อสิ่งพิมพ์ สำหรับการสื่อสารซึ่งหน้าพบว่า ผู้ให้ข้อมูลใช้การสื่อสารซึ่งหน้าหลากหลายรูปแบบผสมผสานกันในการหาเสียง ไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อบุคคล การพบปะประชาชน การปราศรัย การเข้าร่วมอภิปราย การใช้สื่อเคลื่อนที่ และการเข้าร่วมงานพิธี ซึ่งการที่ผู้ให้ข้อมูลเลือกใช้หลายวิธีนั้น น่าจะเป็นเพราะแต่ละวิธีมีจุดเด่นที่แตกต่างกัน อีกทั้งผู้มีสิทธิเลือกตั้งแต่ละคนอาจชื่นชอบวิธีการหาเสียงที่ต่างกันไป การใช้หลายวิธีจึงน่าจะทำให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเข้าถึงผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้อย่างทั่วถึง โดยวิธีที่ผู้ให้ข้อมูลนิยมใช้มากที่สุด คือ การเดินพบปะประชาชน เนื่องจากเป็นวิธีการที่ได้ใกล้ชิดผู้มีสิทธิเลือกตั้งมากที่สุด ส่วนการใช้สื่อสิ่งพิมพ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการนำสื่อพกพา ทั้งประเภทแผ่นพก และแผ่นปลิวไปแจกให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งระหว่างที่ทำการหาเสียงแบบซึ่งหน้า อาทิเช่น เมื่อผู้ให้ข้อมูลเดินพบปะประชาชนก็จะนำแผ่นพกและแผ่นปลิวไปแจกให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือเมื่อมีการจัดเวทีปราศรัยก็มีทีมงานหาเสียงนำสื่อพกพาดังกล่าวไปแจกผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น ไม่เพียงแต่สื่อพกพาเท่านั้น ผู้ให้ข้อมูลยังใช้สื่อพิมพ์ประเภทสื่อกลางแจ้งในการหาเสียง โดยใช้ทั้งป้ายหาเสียงขนาดเล็กและป้ายหาเสียงขนาดใหญ่เพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรับรู้ที่ผู้ให้ข้อมูลลงสมัครรับเลือกตั้ง นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลยังมีการจัดทำสื่อหาเสียงในรูปแบบอื่นๆ อาทิเช่น เทปเสียง พัด ไม้โปรแทรกเตอร์ ธง หมวก เสื้อยืด และกระเป๋าถือ เป็นต้น เพื่อสร้างการจดจำและดึงดูดความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง สำหรับการใช้อีเมลชน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนมีการใช้อีเมลชนในการหาเสียง โดยเป็นไปในลักษณะของการได้ตกเป็นข่าวซึ่งผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องเสียงบประมาณในการซื้อสื่อโฆษณา เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้มีชื่อเสียงจึงได้รับความสนใจจากบรรดาสื่อมวลชนติดตามรายงานข่าวความเคลื่อนไหวในการหาเสียง นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการใช้วิธีการต่างๆ เพื่อเพิ่มโอกาสให้ได้ปรากฏเป็นข่าวมากขึ้น ประกอบไปด้วย การแจ้งข่าวต่อสื่อมวลชน การใช้บุคลากรที่มีชื่อเสียงของพรรคมาช่วยหาเสียง การจัดแถลงข่าว การปรากฏตัวในรายการโทรทัศน์ และการให้สัมภาษณ์รายการวิทยุ ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างมีความเห็นตรงกันว่า การได้ปรากฏเป็นข่าวผ่านสื่อมวลชนมีผลดีต่อการได้รับเลือกตั้ง แม้ว่าผู้ให้ข้อมูลจะไม่สามารถควบคุมเนื้อหาที่สื่อมวลชนนำเสนอได้ทั้งหมดก็ตาม